

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Ministerul Afacerilor Interne, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991
Nr. 1 (289) 2016

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, prof. univ. (Constanța, România); A. Armeanic, doctor în drept, conf. univ.; V. Balmuș, doctor în drept; C. Bocancea, doctor în drept, prof. univ. (Iași, România); V. Bujor, doctor în drept, prof. univ.; A. Burian, doctor habilitat în drept; Gh. Costachi, doctor habilitat în drept, prof. univ.; I. Floander, doctor în drept (Constanța, România); M. Gheorghică, doctor habilitat în drept, prof. univ.; Gh. Gladchi, doctor habilitat în drept; V. Guțuleac, doctor în drept, prof. univ.; V. Florea, doctor în drept, prof. univ.; V. Moraru, doctor în drept, prof. univ.; V. Naumov, redactor-șef adjunct; V. Popa, doctor habilitat în drept, prof. univ.; V. Stratonov, doctor în drept, prof. univ. (Herson, Ucraina).

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru
Index: RM 77030

© Legea și viața

Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasviata.in.ua

SUMAR

- Victor GUȚULEAC, Virginia ANDREEV. Raportul juridic și răspunderea juridică – instituții juridice de bază ale dreptului contravențional 4
- Мирослава ДЯКОВИЧ. Особенности правового регулирования регистрации вещных прав по законодательству Украины..... 10
- Ana MORAR, Ilie ROTARU. Drepturile omului ca un consumator al serviciilor de educație și instruire 13
- Б. СОЧА. О некоторых вопросах совершенствования принудительного исполнения судебных решений..... 17
- Тудор КАПША. Оплата труда научно-педагогического персонала учреждений высшего образования: некоторые правовые аспекты 26
- Н. СЛУТУ. О некоторых проблемах, возникающих при применении законодательства, регулирующего приватизацию квартир, жилых домов и приусадебных земельных участков .. 31
- Ioana CASANDRA. Noțiunea de *minor* prin prisma unor tehnici normative din legislația penală a Republicii Moldova 37
- Ирина ДЕМЬЯНЕНКО. Проблемы организации местных общих судов как основного звена судебной системы Украины 43
- Denis BOAGHI. Principiile administrației publice în unitățile administrativ-teritoriale cu statut special de guvernare din Republica Moldova..... 47
- Diana TRICOLICI. Evoluția istorică a instituției moștenirii 54

RAPORTUL JURIDIC ȘI RĂSPUNDEREA JURIDICĂ – INSTITUȚII JURIDICE DE BAZĂ ALE DREPTULUI CONTRAVENȚIONAL

Victor GUȚULEAC,

doctor în drept, profesor universitar, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Virginia ANDREEV,

studentă, anul II, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

REZUMAT

Instituțiile juridice ale dreptului contravențional – raportul juridic, responsabilitatea juridică și răspunderea juridică – se află într-un strâns coraport. O instituție o precedează pe cealaltă și ele pot fi examinate într-o anumită consecutivitate. Noile condiții și relații social-politice condiționează foarte mult schimbarea modului de abordare și de perfecționare în continuare a instituțiilor juridice. Aceste instituții, alături de celelalte, servesc drept piloni ai sistemului de drept contravențional și fixează expresia juridică a acestei ramuri de drept.

Cuvinte-cheie: raport juridic, responsabilitate juridică, răspundere juridică, drept contravențional

* * *

Юридические институты: правовые нормы, правоотношения и юридическая ответственность находятся в тесной взаимосвязи. Один юридический институт представляет другой, а значит их исследование должно быть комплексным. Указанные юридические институты наряду с другими образуют систему административно-деликтного права и определяют отличительные признаки этой отрасли права.

Ключевые слова: правоотношение, административно-деликтное право, административно-деликтная ответственность

Introducere. Tema abordată în acest articol se află în lumina doctrinei contemporane. De aceea vom trata într-o manieră cât mai completă instituțiile fundamentale ale dreptului contravențional și menirea acestora, din punctul de vedere al coraportului dintre ele. Întrucât instituțiile juridice puse în discuție – raportul juridic, responsabilitatea juridică și răspunderea juridică – sînt necesare pentru soluționarea corectă și eficientă a problemelor juridice, avem ca obiectiv de cercetare stabilirea coraportului instituțiilor date în dreptul contravențional.

Reunirea studiilor diverse și valoroase, cu evidențierea elementelor corelative ale instituțiilor juridice în dreptul contravențional, va servi drept instrument util în desfășurarea activității de combatere a contravenționalității. Natura specifică a fiecărei instituții implică raportarea acesteia la o altă instituție juridică și formează o bază juridică corespunzătoare autonomiei ramurii de drept contravențional.

Astfel, scopul acestui articol este

de a releva „coraportul instituțiilor juridice” de drept contravențional, punîndu-se accent pe legătura causală dintre acestea, dintre responsabilitatea juridică, raportul juridic, care dau naștere altei instituții de drept – răspunderea contravențională, o nouă formă a răspunderii juridice.

Materiale utilizate și metode aplicate. În studiul dat a fost consultată literatura de specialitate, inclusiv alte cărți și articole privind subiectul abordat (lucrările mai multor specialiști în domeniu). Pentru atingerea scopului, au fost aplicate următoarele metode de cercetare științifică: analiza comparativă, analiza logică, sinteza.

Rezultate obținute și discuții. Vom încerca să soluționăm problema științifică abordată prin examinarea: raportului juridic de drept contravențional, premiselor apariției lui, raportului juridic de conformare, raportului juridic de conflict, responsabilității și răspunderii juridice, legăturilor dintre raportul juridic de conformare și responsabilitate, dintre raportul juridic de conflict și răspunderea juridică.

Raportul juridic de drept contravențional. Statul este chemat să creeze condiții favorabile pentru realizarea echitabilă a intereselor tuturor membrilor comunității, reglementînd cele mai valoroase relații sociale. El cere de la indivizi un anumit comportament, prin care aceștia, realizîndu-și interesele lor, ar respecta limitele instituite și în același timp nu ar leza interesele legitime ale altor persoane sau ale comunității.

Relațiile sociale reglementate de normele instituite de stat se numesc *raporturi juridice*. Într-o formulare generală, prin *raporturi juridice* înțelegem *relațiile sociale aflate sub incidența normelor juridice*. Orice raport juridic presupune o relație socială reglementată de o ramură de drept. Deci, „*raportul juridic contravențional este o relație de apărare socială reglementată printr-o normă de drept contravențional, relație ce ia naștere, se modifică și dispăre în acțiunea de combatere a contravenționalității*” [3, p. 37]. Adică raportul de drept contravențional apare, se mo-

ifică sau se stinge în condițiile prevăzute de normele dreptului contravențional.

Premisele raportului juridic contravențional. Referindu-ne la premisele apariției raportului juridic contravențional, putem spune că acestea sînt condițiile în care poate lua naștere și poate exista un raport juridic. Lipsa acestora duce la inexistența raportului dat.

Aceste condiții sînt [2, p. 69]:

a) normele juridice contravenționale, care atribuie relației sociale reglementate un caracter juridic;

b) capacitatea participanților relației sociale în cauză de a se manifesta în calitate de exponenți ai drepturilor și obligațiilor subiectului, numită *capacitate juridică*;

c) survenirea împrejurărilor reale din viață prevăzute în ipoteza normei juridice, de care norma în cauză leagă apariția, modificarea sau stingerea raportului juridic contravențional.

În conținutul raportului juridic contravențional se reliefează, pe de o parte, dreptul statului (subiect dominant) de a pretinde de la cealaltă parte anumite acțiuni sau inacțiuni, iar pe de altă parte, obligația celui alt subiect de a-și conforma conduita normelor juridice contravenționale.

În funcție de atitudinea subiecților de drept contravențional față de prevederile legale, de onorarea sau neonorarea acestora, raporturile juridice contravenționale se divizează în:

a) raporturi de conformare (de cooperare);

b) raporturi de conflict (de contradicție).

Dicționarul juridic definește *raportul juridic de conformare* ca fiind un raport juridic care ia naștere în momentul intrării în vigoare a unei norme juridice, în cadrul său cei cărora norma li se

adresează au obligația să adopte o atitudine de conformare față de prescripțiile legale [6].

Raportul de conformare „apare în cazul respectării legislației contravenționale, cînd subiecții sînt statul care impune respectarea legii și persoanele, care sînt determinați să respecte legea” [3, p. 38]. Statul este întotdeauna subiectul dominant. Acesta, prin elaborarea normelor juridice contravenționale, impune tuturor subiecților de drept contravențional reguli de conduită obligatorii. Cel de-al doilea subiect în cadrul acestui raport nu este strict nominalizat și poate fi orice subiect de drept contravențional.

Raportul juridic contravențional de conformare apare odată cu obținerea forței juridice a legii contravenționale, adică odată cu intrarea ei în vigoare. Din acest moment, toți subiecții de drept contravențional au posibilitatea să ia cunoștință de acea valoare care este protejată prin norma contravențională materială, cu modalitatea de constrîngere statală în caz de nerespectare a dispozițiilor acestor norme. Din momentul intrării în vigoare a legii contravenționale, chiar și față de acei cetățeni care nu se află în conflict cu legea, pot fi aplicate unele măsuri de prevenire cum sînt: *controlul actelor de identitate, controlul corporal și al bagajelor, controlul medical al unor categorii de persoane* etc. Considerăm că acestea sînt benefice în procesul de prevenire a contravențiilor pe viitor.

Raportul juridic de conflict izvorăște din săvîrșirea unei contravenții și pune problema unei sancțiuni ce trebuie aplicată persoanei care nu se supune de bunăvoie legii. Din momentul comiterii faptei contravenționale, statul, prin intermediul organelor sale competente, efectuează an-

cheta contravențională și, în cazul în care se stabilește că fapta este comisă cu vinovăție, aplică constrîngerea statală prevăzută în sancțiunea normei juridice încălcate. Așadar, în cazul acestui raport, cel de-al doilea subiect este strict determinat: *persoana fizică sau juridică care a încălcat legea săvîrșind o contravenție* (potrivit Codului cu privire la contravențiile administrative din 1985, subiect al raportului juridic privind aplicarea sancțiunii contravenționale putea fi doar persoana fizică). Raporturile juridice de conflict pot fi soluționate atît de instanța de judecată, cît și de agentul constatator, comisia administrativă și procuror (autorități competente prevăzute de Codul contravențional al RM) [1, art. 393].

Responsabilitatea juridică și răspunderea juridică în dreptul contravențional. Din însăși definiția dreptului contravențional reiese că legislația contravențională oglindește instituțiile juridice de bază ale acestei ramuri de drept, precum urmează: *contravenția, contravenționalitatea, sancțiunea contravențională, răspunderea contravențională și procedura contravențională*. În literatura de specialitate, *dreptul contravențional* este definit ca „un ansamblu de norme juridice strict determinate de legislația contravențională, care oglindește instituțiile juridice de bază, cum ar fi: *contravenția, contravenționalitatea, sancțiunea contravențională, răspunderea contravențională și procedura contravențională*, și care are drept scop protecția juridică a unor valori sociale determinate, soluționarea raporturilor juridice apărute în procesul activității de combatere a contravenționalității” [3, p. 17].

În ceea ce privește responsabilitatea și răspunderea juridică ca instituții juridice de bază ale

dreptului contravențional, opiniile specialiștilor în domeniu diferă. Însă ideea, susținută și de noi, este că aceste două instituții juridice – *responsabilitatea și răspunderea* – sînt separate și urmează a fi studiate și aplicate în mod separat. Cu toate acestea totuși, unii savanți consideră altfel. De exemplu, reprezentantul doctrinei române, V. Pătulea, ajunge la concluzia că „răspunderea și responsabilitatea nu sînt fenomene ce se manifestă separat, sînt două dimensiuni ale agenților sociali care se întrepătrund, interconținându-se în moduri diferite” [8, p. 26]. Pentru o utilizare corectă a termenilor *responsabilitate juridică* și *răspundere juridică*, este important să formulăm și să înțelegem definiția lor.

Noțiunea de *responsabilitate juridică* este tratată în literatura juridică în mod diferit. V. Tarhov consideră că responsabilitatea juridică „reprezintă o obligație reglementată juridic, obligația de a da socoteală pentru propriile acțiuni” [8, p. 128]. De asemenea, în opinia majoritară a autorilor, responsabilitatea este definită prin intermediul categoriei de „obligație”, respectiv obligația de a suporta o privațiune ori de a repara un prejudiciu. M. Florea menționează că „responsabilitatea juridică trebuie definită ca o atitudine conștientă și deliberată de asumare a grijii față de modul de realizare a normelor de drept, față de integritatea normelor juridice, precum și față de acțiunile pe care le întreprinde individul în vederea asigurării unui climat de legalitate” [2, p. 429]. Așadar, **responsabilitatea juridică a funcționarului de stat, ca subiect al administrării în domeniul combaterii contravenționalității, care este o atitudine conștientă și deliberată de asumare de către in-**

divid a unor răspunderi și riscuri față de modul de onorare a obligațiilor, potrivit funcției de stat deținute, excluderea abuzului de drepturi oferite, conformarea regulilor de conduită stabilite în domeniul serviciului ce ține de contracararea fenomenului contravențional, contribuția conștientă la atingerea scopului ce stă în fața organului de stat în care el deține funcția.

În literatura de specialitate, *răspunderea* – ca instituție juridică – este studiată mult mai amplu decît responsabilitatea juridică. Răspunderea juridică este o formă a răspunderii sociale, constînd în raporturile juridice care iau naștere ca urmare a săvîrșirii unei fapte ilicite și care cuprind, pe de o parte, dreptul persoanei vătămate și al societății, în general, de a obține repararea prejudiciului cauzat și restabilirea ordinii de drept, iar pe de altă parte, obligația celui vinovat de a acoperi paguba și a se supune sancțiunilor legale atrasă de conduita sa, contrară legii și celorlalte reguli de conviețuire socială.

Răspunderea juridică este o noțiune care are o bază reală și ocupă un loc central în fiecare dintre ramurile sistemului de drept. Justiția nu poate fi înfăptuită decît prin raporturile de constrîngere [8, p. 133]. Răspunderea juridică apare în cazul acțiunii sau inacțiunii ce contravine prevederilor unei norme de drept. Ea atrage după sine o anumită consecință juridică, adică pedeapsa prevăzută de normele juridice materiale.

În funcție de ramura de drept, de gradul de pericol social și de sancțiunea aplicată, răspunderea juridică are diferite forme: răspundere disciplinară, penală, administrativă, civilă. În opinia conf. univ. S. Furdui, există și o altă formă, cum este răspunderea contravențională. El consideră că *răspunderea contravențională* „este un raport

juridic de constrîngere, adică forma răspunderii juridice identificată cu raportul juridic contravențional de constrîngere, stabilit între stat și contravenient, al cărui conținut îl constituie dreptul statului de a aplica măsuri de asigurare și sancțiuni vinovatului de comiterea contravenției și obligația corelativă a acestuia de a suporta măsurile respective” [4, p. 103].

Răspunderea contravențională, ca formă a răspunderii juridice, este acceptată de jure odată cu adoptarea Codului contravențional al RM (2008). Răspunderea intervine în cazul în care destinatarul normei juridice materiale a nescotit regula sau s-a produs un eveniment natural de a cărui apariție legea contravențională leagă răspunderea unui subiect de drept. Adică răspunderea contravențională provine și de la fapta ilicită pentru care trebuie sancționat autorul, fapta este denumită *contravenție*, care este un fenomen complex avînd aspecte materiale, sociale, umane, moral-politice și juridice. Codul contravențional prevede: „Constituie contravenție fapta – acțiunea sau inacțiunea – ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decît infracțiunea, săvîrșită cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege, este prevăzută de prezentul cod și este pasibilă de sancțiune contravențională” [1, art. 10].

Contravenția joacă un rol foarte important, deoarece ea reprezintă obiectul, fapta antisocială generatoare de răspundere. Răspunderea contravențională este reglementată de Codul contravențional al Republicii Moldova. Cadrul legal al răspunderii este alcătuit din prevederile capitolului doi, Partea generală al CC al RM, care are sarcina de a ocroti valorile sociale, personalitatea, drepturile și interesele legitime ale persoanelor fizice și juridice, proprietatea,

ordinea socială, inclusiv ordinea publică, precum și de a depista, a preveni și a curma contravențiile și de a lichida consecințele comiterii lor, de a contribui la educarea cetățenilor în spiritul îndeplinirii întocmai a legilor.

Așadar, *răspunderea juridică* este reacția statului (societății) la depășirea responsabilității juridice (transformarea raportului juridic de conformare în cel de conflict) prin aplicarea față de autor, de către organul împuternicit, în modul stabilit de lege, a uneia dintre formele de constrângere statală, potrivit faptei ilicite comise cu vinovăție. În ceea ce privește *forma răspunderii juridice și temeiurile răspunderii*, în dreptul contravențional acestea sînt în legătură cu caracterul raportului juridic de conflict declanșat. Rezultă că *răspunderea contravențională* este „reacția statului la comiterea cu vinovăție a unei fapte contravenționale prin aplicarea de către organul împuternicit față de făptuitor a constrîngerii statale prevăzute de legea contravențională, în modul și în termenele stabilite de lege, în limitele sancțiunii contravenției comise, precum și obligația contravenientului de a suporta sancțiunea” [3, p. 70].

Paralela dintre responsabilitatea juridică și răspunderea juridică în dreptul contravențional. În urma studiului comparat al diverselor opinii ale savanților și practicienilor referitor la coraportul noțiunilor *responsabilitate juridică și răspundere juridică*, mai apropiată ne este poziția savanților români M. Florea și N. Popa, care consideră că „între responsabilitatea juridică și răspunderea juridică există o paralelă” [4, p. 126-127]. În argumentarea acestor concluzii se vine cu evidențierea celor mai importante diferențe existente între aceste două fenomene, și anume:

- *Responsabilitatea și răspun-*

derea se întemeiază pe factori exteriori diferiți. Răspunderea presupune supunerea agentului, pe cînd responsabilitatea presupune cunoașterea și capacitatea de apreciere a fenomenelor și cerințelor sociale prezente și de perspectivă din partea agentului.

- *Răspunderea se manifestă mai des ca prezență activă a societății*, ca expresie a unor cerințe pe care societatea le impune persoanei, în timp ce responsabilitatea se manifestă în special ca prezență a voinței personalității, conștientizare și percepere.

- *Răspunderea și responsabilitatea nu coincid nici în ceea ce privește natura lor.* Răspunderea este de ordin normativ, preponderent juridic, în timp ce responsabilitatea este direct de ordin valoric.

Apariția responsabilității juridice și relația ei cu raportul juridic de conformare. De exemplu, apariția responsabilității juridice a funcționarului public coincide cu momentul apariției capacității administrativ-juridice a individului ca subiect al administrării. Ultima este determinată de procedura stabilită de încadrare în serviciul de stat și apare odată cu investirea în funcția respectivă. Din acest moment, volumul de obligații și de drepturi constituționale ale individului, ca cetățean al Republicii Moldova, se completează cu volumul de obligații și drepturi potrivit funcției deținute. Fundamentul faptic al responsabilității juridice îl constituie comportamentul pozitiv al funcționarului public, care conține toată componența unei fapte licite: *investirea legală în funcția de stat; conștientizarea normelor juridice de către funcționarul de stat; acceptarea individuală a actelor normative ce reglementează activitatea lui; acțiunile (inacțiunile) funcționarului de stat privind conformarea cu prescrierile actelor normative respective.* În ceea

ce privește legătura instituțiilor juridice *responsabilitatea și raportul juridic (de conformare)*, aceasta rezidă în următoarele: din momentul obținerii forței juridice a unei legi contravenționale, între funcționarul organului executiv al statului și stat apare un raport juridic de conformare, care determină responsabilitatea juridică a lui, constînd în:

- conștientizarea normelor juridice respective;
- obligația de a se conforma personal regulilor de conduită stabilite prin această lege;
- participarea activă la organizarea realizării (executării) prevederilor normelor juridice respective;
- participarea nemijlocită la activitatea de prevenire și combatere a contravențiilor, de lichidare a cauzelor și condițiilor contravenționalității [7].

Statul deci adoptă norma materială. Odată ce această normă intră în vigoare, apare raportul juridic de conformare și totodată apare responsabilitatea. Atîta timp cît persoana se subordonează prescripțiilor normative și, respectiv, trăiește în armonie cu ceilalți, cu sine însăși și cu societatea, raportîndu-se activ la sistemul de valori instituit de aceasta, recunoaște și apreciază, într-atît și se conturează responsabilitatea acesteia. Persoana fizică sau juridică în cazul dat, aflîndu-se în raport juridic de conformare, deoarece se subordonează regulilor de conduită stabilite, față de ea nu pot fi aplicate careva măsuri de constrîngere statală, ci doar metoda convingerii și măsurile contravenționale de prevenire. Așadar, responsabilitatea survine odată cu apariția raportului juridic de conformare și constă în obligația subiecților de drept contravențional de a se conforma regulilor de conduită în societate, stabilite și protejate de normele

juridice contravenționale din momentul obținerii forței juridice.

Legătura dintre raportul juridic de conflict și răspunderea juridică. Considerăm că și între aceste două instituții ale dreptului contravențional există o interdependență. Aducem câteva argumente în susținerea acestei idei. Cunoaștem deja că *răspunderea contravențională* „este concepută numai în cadrul unui raport juridic de conflict, unde se stabilește fapta ilicită – contravenția, vinovăția făptuitorului și sancțiunile corespunzătoare” [4, p. 104].

Voința statului de a aplica sau nu sancțiunea juridică există în cadrul oricărui raport de constrângere rezultat din imposibilitatea respectării dreptului. Numai atunci când subiectul dreptului contravențional a devenit iresponsabil față de prevederile legale, nu și-a executat obligațiile sau a admis un abuz de drepturi care îi revin, drept consecință apare *răspunderea juridică contravențională*, în cazurile și în modul stabilit de lege. Această răspundere juridică apare ca rezultat al transformării raportului juridic de conformare (subordonarea persoanelor prevederilor legale) în raport juridic de conflict (nesubordonare, comportament ilegal al persoanei), sau mai putem spune că este *o consecință a depășirii responsabilității*; răspunderea intervine când încetează responsabilitatea.

Fapta ilicită a subiectului de drept care constituie o contravenție, ca fiind una din trăsăturile esențiale ale răspunderii contravenționale [4, p. 104], este, în același timp, principala condiție a apariției raportului juridic de conflict, care ia naștere din momentul comiterii unei fapte contravenționale, deci „numai din acel moment statul, prin organele sale competente, efectuează ancheta contravențională și, în cazul în care va fi stabilită vinovăția făp-

tuitorului, față de el va fi aplicată constrângerea statală prevăzută în sancțiunea normei juridice încalcate” [3, p. 39]. Raportul juridic de conflict angajează instituția răspunderii juridice în soluționarea sa, aceasta din urmă recurgând la obligarea făptuitorului de a suporta consecințele juridice ale faptei comise.

În sfera încălcărilor regulilor de conduită, comiterea contravențiilor automat formează raporturi juridice între autorul unei fapte ilicite și organul de stat competent de a-i stabili pedeapsa. În acest caz, putere are organul de stat, deoarece el are dreptul de a stabili sancțiunea, pe când făptuitorului îi rămâne doar să se supună și să execute pedeapsa [5].

Concluzionăm că *răspunderea contravențională este o instituție fundamentală a dreptului contravențional, care cuprinde ansamblul normelor juridice ce reglementează raporturile de drept, care formează obiectul dreptului contravențional și care apar în sfera tragerii la răspundere contravențională a tuturor celor care încalcă sau ignoră ordinea de drept prin comiterea contravențiilor.*

În ce privește coraportul dintre raportul juridic, responsabilitatea și răspunderea juridică în dreptul contravențional, apoi aceste instituții juridice au multe trăsături tangențiale, care se intersectează strâns, au o legătura logică, o instituție precedând-o pe cealaltă. Pornind de la cele menționate, instituțiile juridice nominalizate pot fi examinate în următoarea **consecutivitate logică**: *norma juridică materială; raportul juridic de conformare (imediat și responsabilitatea juridică); convingerea; raportul juridic de conflict (iresponsabilitatea); răspunderea contravențională.*

Chiar din această consecuti-

vitate rezultă că o instituție o determină pe cealaltă. Atâta timp cât norma materială a dreptului contravențional nu există, nu pot să apară nici raporturi juridice în legătură cu valorile sociale protejate prin această normă. Aceste norme, reglementând relația socială, îi atribuie un caracter de raport juridic. Este de menționat că „drept motiv de apariție a raporturilor juridice contravenționale servesc normele juridice materiale, care nu contribuie nemijlocit la formarea raporturilor, ci doar prevăd condițiile apariției lor într-o formă generală” [2, p. 69].

Odată ce norma materială obține forță juridică, apare raportul juridic de conformare și concomitent cu acesta apare responsabilitatea juridică. Una dintre părțile acestui raport este bine determinată – *statul*, care prin prevederile normei respective dispune de protecția juridică a anumitor valori, prin impunerea tuturor subiecților dreptului contravențional, în mod indiscutabil, reguli de conduită obligatorii (subiecți ce dispun de capacitate de folosință și de exercițiu). Cea de-a doua parte al raportului juridic de conformare nu este individualizată, fiind constituită din toți *subiecții dreptului contravențional responsabili* să respecte prevederile normei respective. Atitudinea responsabilă a subiecților dreptului față de regulile de conduită stabilite de normele juridice trebuie menținută prin aplicarea față de indivizi a măsurilor de convingere, inclusiv *stimularea comportamentului licit*. Responsabilitatea juridică este în concordanță cu responsabilitatea socială, deoarece acolo unde astăzi este responsabilitate socială mâine poate să apară responsabilitate juridică.

Responsabilitatea juridică și răspunderea juridică se află într-o corelație strânsă cu apariția

raportului juridic de conformare și a celui de conflict între stat, organul de stat sau societate, pe de o parte, și funcționarul de stat, cetățean, pe de altă parte. În cazul încălcării legii contravenționale, adică în momentul în care subiectul concret a atentat la valorile sociale protejate de norma materială, a dat dovadă de iresponsabilitate, raportul juridic de conformare se transformă în raport juridic conflictual. Din acest moment, măsurile de convingere nu mai sînt utile, ele se epuizează, apare necesitatea și temeiul juridic de aplicare a *măsurilor de constrîngere* (prevenire, curmare, de asigurare a procedurii contravenționale). Astfel, pentru nerespectarea legislației statul impune răspunderea contravențională. Răspunderea se stabilește de către autoritatea competentă, ulterior responsabilității, respectiv după săvîrșirea faptei generatoare de răspundere [5].

Menționăm că **responsabilitate fără răspundere poate fi, însă răspundere fără responsabilitate nu poate exista**. Așadar, responsabilitatea juridică este anterioară faptei ilicite săvîrșite, spre deosebire de răspundere, care apare numai după producerea unei asemenea fapte. Răspunderea contravențională se aplică numai în cazurile în care fapta ilicită corespunde caracteristicilor unei contravenții, trăsături și elemente. **Trăsăturile contravenției sînt caracterul antisocial al faptei, ilicitul, vinovăția, penalitatea**, iar **elementele constitutive ale contravenției sînt: obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă**. Prin aceste caracteristici contravenția se deosebește de alte fapte ilicite.

Sanțiunea contravențională, ca măsură de constrîngere juridică (răspunderea juridică), poate fi aplicată numai după stabilirea capacității administrativ-juridice

de exercițiu a făptuitorului unei contravenții (poate fi sau nu subiect al răspunderii contravenționale).

Concluzii. Instituțiile juridice ale dreptului contravențional, avute ca puncte de reper în realizarea acestui articol – raportul juridic, responsabilitatea juridică și răspunderea juridică – se află într-un strîns coraport. Aceste instituții, alături de celelalte, sîervesc drept piloni ai sistemului de drept contravențional.

Răspunderea contravențională, ca mijloc de realizare a ordinii de drept prin constrîngere, pentru a fi eficientă, trebuie să intervină prompt, cît mai aproape de momentul săvîrșirii contravenției. În acest fel se creează sentimentul de securitate a valorilor sociale, se restabilește ordinea de drept încălcată, se întărește încrederea în autoritatea legii.

Noile condiții și relații social-politice condiționează foarte mult schimbarea modului de abordare și de perfecționare în continuare a instituțiilor juridice. În categoria de *răspundere* se reflectă ca într-o oglindă toate reformele politice și sociale ale vieții unei comunități, în cazul dat instituția răspunderii juridice apare ca un mijloc multifuncțional în protejarea drepturilor subiective ale omului.

Referințe bibliografice

1. Codul contravențional al Republicii Moldova, publicat la 31 mai 2009, cu ultimele modificări și completări din Monitorul Oficial al RM. Chișinău: Farmec-Lux, 2015 (Tipogr. „Bons Offices”), 172 p.
2. Victor Guțuleac, Elena Comarnițaia, Igor Spinu. Drept administrativ. Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată. Chișinău: ÎS FE-P „Tipografia Centrală”, 2013, 600 p.

3. Victor Guțuleac, Elena Comarnițaia. Drept contravențional: note de curs. Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată. Chișinău: Tipogr. „Primex Com”, 2014, 200 p.

4. Sergiu Furdui. Dreptul contravențional: manual. Chișinău: Cartier, 2005, 248 p.

5. <https://dreptmd.wordpress.com/teze-de-an-licenta/regimul-juridic-al-raspunderii-contravenionale/> (vizitat la 05.10.2015).

6. <http://legeaz.net/dictionar-juridic/raport-juridic-de-conformare> (vizitat la 05.10.2015).

7. <http://studijuridice.md/revista-nr-1-2-2011/responsabilitatea-si-raspunderea-juridica-garantie-a-libertatii-individuale> (vizitat la 07.10.2015).

8. V. Guțuleac. Tratat de drept contravențional. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009, 318 p.

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РЕГИСТРАЦИИ ВЕЩНЫХ ПРАВ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ

Мирослава ДЯКОВИЧ,

доктор юридических наук, доцент кафедры гражданского права и процесса
Львовского национального университета имени Ивана Франко

SUMMARY

Article represents scientific research of peculiarities of real estate state registration in Ukraine through subjects, empowered by law to act as state registrars. Author also touches upon question concerning the moment of accrual of rights on real estate. It is substantiated that institute of notariat can fulfil the role of guarantor of physical and juridical persons rights realisation in the field of real rights and its encumbrances, and also is a form of rights and its encumbrance protection and defence.

Key words: real estate, real rights, state registration, notary.

* * *

Статья представляет научное исследование особенностей государственной регистрации недвижимости в Украине в контексте компетенции субъектов, уполномоченных законом исполнять обязанности государственных регистраторов. Автор также затрагивает вопрос определения момента возникновения права на недвижимое имущество. Обоснована роль института нотариата как гаранта реализации прав и интересов граждан и юридических лиц в сфере вещных прав и их обременений, а также как форма охраны и защиты прав и их обременений.

Ключевые слова: недвижимое имущество, вещные права, государственная регистрация, нотариус.

Проблемы государственной регистрации сделок и вещных прав на недвижимое имущество являются одним из приоритетных вопросов исследования учеными разных стран с противоположными правовыми системами. Необходимо отметить, что каждая правовая национальная система имеет свои особенности. Попытки внедрить лучшие идеи и положения даже самой успешной действующей системы регистрации в свой национальный правовой порядок должны быть очень осторожными и обязательно учитывая исторические особенности развития системы государственной регистрации в каждой стране.

11 февраля 2010 года Президентом Украины была подписана новая редакция Закона Украины «О государственной регистрации вещных прав на недвижимое имущество и их обременений» от 01.07.2004 г. [1]. Для исполнения вышеуказанного Закона, Постановлением Кабинета Министров Украины от 22.06.2011 г. под №703 был утвержден «Порядок государственной регистрации прав на недвижимое имущество

и их обременений» [2]. Постановлением Кабинета Министров Украины от 17.10.2013 г. №868 этот Порядок утвержден в новой редакции [3].

Особенности государственной регистрации недвижимости в Украине предлагаем рассмотреть в контексте компетенции субъектов, уполномоченных законом исполнять обязанности государственных регистраторов. Это в первую очередь относится к нотариусам, которые наделены дополнительными функциями государственного регистратора.

Гражданский кодекс Украины [4] (далее – ГК Украины) был принят в 2003 году как нормативный акт частного права и поскольку регистрация воспринимается учеными как публичный институт, то в ГК Украины законодатель только упоминает ее. Поскольку все-таки регистрация тесно связана со многими юридическими фактами, которые играют первостепенную роль в гражданских правоотношениях, то интерес относительно нее достаточно велик среди ученых.

Как отмечает И.В. Спасибо-Фатева, следует констатировать

многовекторность регистрации, ее различное предназначение и правовые последствия [5, с.147]. Украинское законодательство предусматривает различные виды регистрации, в частности: субъектов, объектов, юридических фактов, сделок и прав. Сегодня большой интерес как у теоретиков, так и у практиков вызывает регистрация вещных прав и их обременений. В первую очередь этот интерес вызван развитием рынка недвижимости и стремительным ростом отношений в сфере заключения сделок, перехода права собственности, возникновения у лица субъективных прав.

По законодательству Украины нотариус выступает в этом звене как орган охраны и защиты прав и законных интересов субъектов этих правоотношений. Впервые в статье 18 ГК Украины закреплены полномочия нотариуса относительно защиты им гражданских прав. Кроме этого, законодатель, закрепив положение об обязательном нотариальном удостоверении договоров купли-продажи земельного участка, единственного имущественного

комплекса предприятия, жилого дома (квартиры) или другого недвижимого имущества (ст. 657 ГК Украины), еще раз подтвердил, что государственная регистрация в сочетании с нотариальным удостоверением сделок с недвижимостью выступают правовыми гарантиями защиты прав и интересов граждан, юридических лиц, которые являются участниками сделок с объектами недвижимого имущества, обеспечивают законность оборота недвижимости и способствуют снижению количества споров относительно действительности сделок, связанных с недвижимостью.

В этом направлении Украина смогла предоставить обществу новые подходы в отношении регистрации вещных прав и сформировать регистрационные органы таким образом, что передав частично функции по регистрации вещных прав и их обременений нотариусам, повысила уровень доверия общества как к государству, так и к нотариусам, уменьшила бюрократические процедуры относительно регистрации вещных прав и их обременений, ликвидировала временный пробел в удостоверении сделки и регистрации вещного права, чем укрепила возможность получения права собственности новым правообладателем без каких-либо рисков для него. Процесс передачи прав регистратора нотариусам – это процесс не одного дня, а наоборот процесс, который происходил сопровождался общественным обсуждением как со стороны законодателей, ученых, граждан, представителей государства, так и самих нотариусов.

Практика свидетельствует, что кроме высокого доверия со стороны государства, нотариусам доверяет и общество, поскольку законом закреплена специальная ответственность нотариуса всем

своим имуществом (в частности, нотариуса, который занимается частной практикой). Возложение законодателем прав и обязанностей государственного регистратора на нотариуса позволяет совместить момент заключения договора его нотариальным удостоверением и возникновением права собственности.

Новая редакция статьи 334 ГК Украины связывает момент возникновения права собственности с государственной регистрацией уже не сделок, а права на недвижимое имущество. На преимущества государственной регистрации указывает И.В. Спасибо-Фатеева: а) сведения государственного реестра будут соответствовать правам действительных собственников недвижимости; б) норма о моменте возникновения права собственности становится императивной, что не позволяет изменить его в договоре; в) есть все предпосылки для создания единого органа, осуществляющего государственную регистрацию прав на недвижимость и предоставления нотариусам доступа к государственному реестру для внесения в него сведений об удостоверенной сделке: г) с учетом предыдущего пункта будут возможны сделки со сложными вещами, такими как усадьба [5, с.151].

По определению, которое содержится в статье 2 Закона «О государственной регистрации вещных прав на недвижимое имущество и их обременений», государственная регистрация вещных прав на недвижимое имущество – это официальное признание и подтверждение государством фактов возникновения, перехода или прекращения прав на недвижимое имущество, обременений этих прав, путем внесения соответствующей записи в Единый реестр вещных прав на недвижимое имущество.

Мы считаем, что права на недвижимое имущество, возникают не с момента их государственной регистрации, а с момента нотариального удостоверения договора. Думается, что законодателю следовало бы в определении регистрации права использовать терминологию, которая используется в Гражданском кодексе Украины, в частности, возникновение, изменение и прекращение прав.

В основе прав на недвижимое имущество, исходя из положений Закона, лежат различные факты возникновения, перехода, прекращения. Невозможно согласиться с И.В. Спасибо-Фатеевой [5, с.151], что в этом определении заложены противоречивые положения и законодатель стремился избежать восприятия их как различных фактов. Мы считаем, что вещные права могут возникнуть впервые у собственника, который, например, построил дом и государственная регистрация будет подтверждением возникновения права собственности на этот дом. Возникновение права собственности на основании договора купли-продажи будет считаться признанием права за новым собственником в результате признания государством факта перехода права к нему или изменения права согласно Гражданскому кодексу.

Нотариус определен как специальный субъект, на которого возлагаются функции государственного регистратора прав на недвижимое имущество. Новый Порядок государственной регистрации прав на недвижимое имущество расширяет полномочия нотариуса как специального субъекта регистрации. Кроме того, что нотариус проводит государственную регистрацию прав, которые приобретаются в процессе удостоверения им нотариального действия, нотариус имеет право проводить государ-

ственную регистрацию права собственности на имущество, на которое в процессе нотариального действия с таким имуществом право собственности не было зарегистрировано.

Нотариус не позднее следующего рабочего дня с момента принятия решения о государственной регистрации прав выдает лично заявителю или отправляет почтой извлечение с Государственного реестра прав. Таким образом полномочия государственного регистратора и нотариуса уравниваются. Изменения коснулись отправки копий документов, предоставленных нотариусу заявителем для проведения государственной регистрации вещных прав, вследствие чего срок для этого продлен до 5-ти рабочих дней с момента принятия решения о государственной регистрации вещных прав. И это логично, поскольку нотариус в день принятия решения о государственной регистрации вещного права регистрирует его в государственном реестре, а на протяжении пяти рабочих дней отправляет копии документов в орган регистрации для формирования регистрационного дела и его пожизненного сбережения в архиве по месту нахождения недвижимого имущества.

Если обратиться к законодательству, например, Германии, то между заключением вещного договора и внесением записи в государственный реестр возникает право ожидания [6, с. 232-253]. Как подчеркивает М.Б. Жужжалов [5, с.62], в романских правовых системах заявление подается любой стороной сделки независимо от другой. Объясняется это тем, что реестр прав и сделок выполняет принципиально иную функцию: вместо регистрации прав имеет место обеспечения публичности (гласности) сделок, что является не элементом фактического состава, с которым

связывают возникновение вещного права, а средством создания преимуществ перед другими покупателями.

Таким образом, нотариус исполнением публичных функций, которые передает ему государство, в частности и государственного регистратора подтверждает, что институт нотариата в современных условиях может выступать гарантом реализации прав и интересов граждан и юридических лиц в сфере вещных прав и их обременений, а также успешной формой охраны и защиты прав и их обременений. Возможности нотариата регистрировать вещные права при удостоверении им договора с недвижимостью есть подтверждением того, что нотариус реализует способ защиты прав, а именно признание права, что является мерой превентивного характера и гарантией от возможных нарушений вещного права третьими лицами.

Литература:

1. Закон Украины от 01.07.2004 г. № 1952-IV «О государственной регистрации вещных прав на недвижимое имущество и их обременений»// Ведомости Верховной Рады Украины . 2004. № 51. Ст. 553
2. Постановление Кабинета Министров Украины от 22.06.2011 г. №703 «О Порядке государственной регистрации прав на недвижимое имущество и их обременений и Порядке предоставления информации из Государственного реестра вещных прав на недвижимое имущество»//Официальный вестник Украины. 2011. № 51. Ст. 80
3. Постановление Кабинета Министров Украины от 17.10.2013 г. №868 «О Порядке государственной регистрации прав на недвижимое имущество и их обременений и Порядке предоставления информации из Государственного реестра вещных прав на недвижимое иму-

щество»// Официальный вестник Украины. 2013. № 96. Ст. 61

4. Гражданский кодекс Украины от 16.01.2003 № 435-IV// Официальный вестник Украины. 2003. № 11. Ст. 7

5. Проблемы регистрации прав, фиксации и удостоверения юридических фактов гражданского права: Сборник статей /Рук. авт. кол. и отв. ред д.ю.н. М.А. Рожкова. М.: Статут, 2013. 336 с.

6. Емелькина И.А. Право ожидания и право приобретения чужой недвижимой вещи как вещные права // Вещные права: постановка проблемы и ее решение: Сборник статей / Отв. ред. М.А. Рожкова. М., 2011. С. 232-253.

DREPTURILE OMULUI CA UN CONSUMATOR AL SERVICIILOR DE EDUCAȚIE ȘI INSTRUIRE

Ana MORAR,
master în drept, doctorant, USEM
Ilie ROTARU,
doctor în drept, conferențiar universitar, USEM

SUMMARY

In the study that follows we take a close, specific and succinct analysis of the essence of philosophical and legal issues of human rights as a consumer of services of education and training, formulation of proposals for amending and supplementing the legislation in order to achieve effective mentioned rights.

Keywords: essence, rights, consumers, products, services

* * *

În studiul ce urmează ne propunem o abordare și o analiză specifică, succintă a problemelor privind drepturile omului ca un consumator al serviciilor de educație și instruire, formularea unor propuneri de modificare și completare a legislației în vigoare, cu scopul asigurării realizării efective a drepturilor menționate.

Cuvinte-cheie: esență, drepturi, consumatori, produse, servicii

Introducere. În ultimul timp, în literatura juridică din Republica Moldova se acordă o atenție sporită problemei protecției drepturilor omului ca un consumator de bunuri și servicii. Însă, de regulă, se discută despre drepturile privind bunurile și serviciile cu caracter material, în pofida faptului că bunurile și serviciile nemateriale, în zilele noastre, au pentru om o importanță la fel de mare. Reieșind din această situație, în acest articol vom încerca să ne expunem unele viziuni teoretice și practice privind domeniul dat, să analizăm situația reglementărilor juridice ale relațiilor respective, formulând propuneri pentru îmbunătățirea cadrului juridic din sistemul educației și instruirii.

Materiale utilizate și metode aplicate. Pentru atingerea scopului propus, au fost aplicate diferite metode de cercetare științifică: comparativă, deductivă, inductivă, metoda sistematizării, analiza și sinteza. Ca suport științific și normativ au fost folosite lucrările savanților din Republica Moldova, România și alte state, actele normative ale R. Moldova.

Rezultate obținute și discuții Reflecții, ipoteze, generalizări despre consum și consumatori.

În zilele noastre există câteva teorii privind apariția și dezvoltarea omului pe Pământ. Cea mai răspândită este teoria conform căreia omul a apărut ca rezultat al voinței divine, adică a fost creat de Dumnezeu. O altă teorie încearcă să ne convingă că omul a apărut pe Pământ de pe alte corpuri cerești din univers, iar o a treia teorie se străduie să demonstreze că omul este rezultatul evoluției pozitive a unor specii de maimuțe. Însă, pînă în prezent niciuna din teoriile susnumite nu a fost dovedită și deci răspunsul la întrebarea cum și de unde a apărut pe Pământ primul om ori primii oameni rămîne deschisă.

Este cert însă că fiecare om concret apărea și apare pe Pământ în rezultatul unor relații, de regulă fericite, dintre un bărbat și o femeie și aceasta se întîmplă multe mii de ani la rînd ori poate și o perioadă mult mai mare.

Este foarte important ca omul să se nască, dar pentru el și cei ce-l înconjoară este și mai impor-

tant să supraviețuiască, să-și asigure existența, să aibă o viață cît mai asigurată, fără mari probleme, suferințe și neplăceri.

Istoria dezvoltării omenirii arată că, odată apărut pe Pământ, fiecare om are o soartă individuală, un drum al său în viață: unii mor imediat după naștere, alții trăiesc un timp neînsemnat ori, iar alții duc o viață lungă, dar uneori foarte grea, chinuindu-se în mrejele bolilor și sărăciei. Însă, majoritatea oamenilor ce se nășteau pe Pământ au supraviețuit în primii 15–18 ani în mare măsură datorită ajutorului părinților și rudelor lor, ca mai apoi ei înșiși să depună eforturi pentru a-și asigura propria existență și a asigura nașterea propriilor urmași și moștenitori.

Pentru a exista, omul în primul rînd avea nevoie de apă, hrană, ceva îmbrăcăminte, încălțăminte și o locuință cît de cît stabilă și confortabilă. Pentru a avea permanent aceste bunuri la dispoziție, omul depunea și depune o muncă mare pe parcursul întregii vieți, această muncă fiind mai grea și mai puțin reușită pentru unii, mai ușoară și eficientă pentru alții.

La etapele inițiale ale existenței sale pe Pământ, omul consuma doar ceea ce-i oferea natura. Dacă natura îl lipsea de darurile sale, atunci el era sortit pieirii. Cu timpul, acumulând experiență, omul s-a învățat să producă mijloacele ce-i asigurau existența și-i îmbunătățeau traiul, apoi s-a învățat să producă nu numai pentru necesitățile personale și ale rudelor, ci și pentru alți semeni ai săi.

Cele expuse mai sus ne permit să afirmăm că omul, din cele mai vechi timpuri ale istoriei sale, este un consumator de bunuri materiale ce-i pot asigura existența.

Este cert faptul că consumul de bunuri are o influență colosală asupra omului. Mai mult decât atât, putem constata că acest consum dictează regulile principale în viața personală și cea publică a fiecărui om. Dar în dezvoltarea omului au o mare importanță educația și instruirea pe care acesta le poate obține atât de la părinții și apropiații săi, cât și de la instituțiile statului. Societățile și statele care au acordat o mare atenție implementării sistemelor și metodelor înaintate de educație și instruire au progresat constant și rapid și astăzi se află în avangarda civilizației contemporane.

În ultimele decenii, în Republica Moldova s-au depus eforturi considerabile pentru a asigura o dezvoltare stabilă și ascendentă a activităților în domeniul educației și instruirii. Baza juridică a acestor eforturi a fost asigurată prin adoptarea Constituției R. Moldova la 29.07.1994, care prin articolele 31–35 a determinat principiile fundamentale ale sistemului educațional și de instruire al țării în curs de reformare.

Astfel, art. 31 din Constituție a stabilit că în Moldova este garantată libertatea conștiinței, care

trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și respect reciproc al oamenilor.

Art. 32–34 stipulează că oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, libertatea exprimării în public, creației artistice și științifice, dreptul la acces la informație de interes public.

Art. 35 din Constituție determină că dreptul la învățatură în R. Moldova este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare.

După cum observăm, în prevederile constituționale citate mai sus lipsesc dispoziții ce ar contura măcar fundamentul juridic al sistemului de educație, adică despre fundamentul sistemului de formare a omului din primii ani de viață în sînul propriei familii și în instituțiile preșcolare pe care el le frecventează.

În art. 35 pct. (2) din Constituție se stipulează doar că statul asigură în condițiile legii dreptul de a alege limba de educare și instruire a persoanei. Aceasta, în opinia noastră, este foarte puțin și dovedește faptul că legislatorul, cînd a aprobat Constituția, a neglijat importanța problemelor educației și instruirii ori, posibil, a admis că respectivele probleme pot fi soluționate în legislația ce urma să fie aprobată după intrarea în vigoare a Constituției.

Întrădeavăr, principiile reglementării juridice a relațiilor privind educația copiilor sînt stabilite mai detaliat în art. 51–60 din Codul familiei (CF). Articolele 51–57 ale CF indică drepturile principale ale oricărui copil, cetățean al Republicii Moldova, printre care sînt:

- dreptul de a-și cunoaște părinții și dreptul de a beneficia de grija lor;

- dreptul să locuiască în familie cu părinții;

- dreptul de a comunica cu părinții și cu alte rude;

- dreptul la nume și prenume;

- dreptul la proprietate;

- dreptul la educație din partea părinților ori autorității tutelare.

În art. 58–60 din Codul familiei sînt stabilite drepturile și obligațiile părinților, în special privind educația și instruirea copiilor lor conform propriilor convingeri, prin posibilitatea părinților de a alege instituția de învățământ și forma de instruire a copilului, cu luarea în considerație a opiniei ultimului. De asemenea, dispozițiile acestor articole prescriu răspunderea părinților pentru dezvoltarea fizică, intelectuală și spirituală a copiilor și obligațiile acestora în asigurarea frecventării de către copii a școlii pînă la sfîrșitul anului de învățământ în care acesta atinge vîrsta de 16 ani.

Principiile menționate mai sus însă nu și-au prea găsit detalizarea și precizarea în actele legislative și guvernamentale în sensul garantării implementării acestora în viața reală. De exemplu, legislația Moldovei nu prevede sancțiuni în caz că părinții nu asigură frecventarea școlii de către copiii lor ce nu au vîrsta de 16 ani.

În opinia noastră, Codul contravențional al Republicii Moldova ar putea fi completat cu dispozițiile corespunzătoare, care ar permite aplicarea de pedepse sub formă de avertisment public și amenzi față de părinții vinovați de neasigurarea frecventării neîntemeiate a școlii primare și gimnaziale de către copiii lor. Lipsesc în legislație și dispoziții clare ce ar indica organul public care are datoria să asigure cetățenilor Moldovei condiții normale pentru educarea copiilor lor de vîrstă preșcolară,

în special una din aceste condiții ar fi imobilele pentru desfășurarea activităților grădinițelor și centrelor publice pentru copii. Mai mult decât atât, legislația în vigoare nu asigură cu reglementări la nivelul cerințelor directivelor europene ale activităților grădinițelor și centrelor educaționale publice pentru copii și restricționează fondarea instituțiilor respective de către investitori privați. De exemplu:

- grădinițele publice din R. Moldova nu au statut de persoană juridică și deci administrațiile acestora nu au posibilitatea să încheie nemijlocit contracte cu agenții economici, cu părinții copiilor pentru asigurarea finanțării și aprovizionării normale a instituțiilor conduse;

- în Moldova, îndeosebi în capitala țării, nu există grădinițe pentru copii organizate de investitori privați, care să activeze în baza unui statut legal, deoarece legislația cere de la cei care încearcă să constituie societăți comerciale ori întreprinderi individuale ce ar acorda serviciile respective ca ultimii, obligatoriu, să asigure organizațiile ce le creează cu imobile introduse în capitalul social ori la balanța acestora. Această cerință însă nu este convenabilă investitorilor, deoarece orice tranzacție cu imobilele întreprinderilor este însoțită de obligațiunea celor ce o efectuează să achite taxa pe valoarea adăugată în buget.

Cu probleme analogice se ciocnesc în activitatea lor și instituțiile de instruire gimnazială și liceală. Pentru ele această situație există demult și în ultimul timp ea nu s-a schimbat spre o reglementare juridică mai amplă și detaliată în favoarea stimulării independenței și inițiativelor administratorilor instituțiilor respective spre performanțe de înalt nivel euro-

pean. Nu a schimbat ceva în acest domeniu nici Codul educației recent intrat în vigoare. Considerăm că în acest act normativ va trebui să fie introduse cât mai urgent modificări și completări pe care le vom elabora și le vom expune într-o cercetare aparte, pe care o vom expedia Ministerului Educației și Parlamentului R. Moldova. În special, vom insista pe schimbarea redacției art. 146 al Codului și introducerea în el a **prevederilor ce vor acorda dreptul de persoană juridică tuturor instituțiilor ce activează în Republica Moldova în sistemul de educație, instruire și învățământ.**

Categoriile consumatorilor de servicii de educație și instruire și drepturile lor. Am menționat deja că fiecare om de la naștere devine consumator. Imediat cum apare pe lume, copilul devine consumator al laptei mamei ori al altei femei, ori al altui produs ce-l poate înlocui pe primul. În primii ani de viață, consumul pentru om este doar un drept subiectiv pasiv, asigurat de părinți și garantat de stat prin legislația în vigoare, deoarece în această perioadă a vieții copiii nu au capacitate de exercițiu. De viața și soarta lor se îngrijesc părinții și aceștia poartă răspundere pentru acțiunile ori inacțiunile copiilor lor. Deci, până la o anumită vârstă, oamenii **sînt consumatori pasivi** de produse și servicii, acceptînd tot ce le propun părinții ori alte persoane ce-i înlocuiesc pe primii.

Aici obligatoriu trebuie să vorbim și despre servicii de educație și instruire, din simplul motiv că, în zilele noastre, omul de la vârsta de 2-3 ani, chiar și de la o vârstă mai fragedă, are dreptul la informație, educație, instruire și studii, drepturi pe care el le folosește tot în mod pasiv sub îndrumarea și controlul părinților.

Mai mult decât atât, drepturile ca un consumator de servicii educaționale și de instruire pentru om de la o anumită vârstă devin și obligațiuni ale lui, care durează un timp destul de îndelungat: în Moldova – 9 ani. Însă și aceste obligațiuni omul, pînă la o anumită vârstă (în R. Moldova pînă la 18 ani), le îndeplinește pasiv, deoarece pentru neîndeplinirea lor răs-punde nu el, ci părinții săi.

Din cele menționate mai sus putem concluziona că prima categorie de consumatori o constituie consumatorii *persoane fizice* – toți cetățenii, apatrizii și alte persoane ce se află pe teritoriul țării și folosesc bunuri materiale și nemateriale pentru a-și asigura viața, sănătatea și o existență cât mai confortabilă pentru sine și pentru cei ce se află sub îngrijirea și supravegherea lor.

A doua categorie o formează consumatorii *persoane juridice* – întreprinderi, organizații și instituții care folosesc bunuri materiale și nemateriale pentru a-și realiza scopurile pentru care au fost constituite. Însă, este incontestabil recunoscut în societate faptul că persoanele juridice sînt fondate și activează pentru a asigura existența și confortul persoanelor fizice – a oamenilor, deci ele consumă (sînt consumatori) pentru a produce bunuri și servicii necesare persoanelor fizice (oamenilor).

Trebuie să menționăm că drepturile principale ale persoanelor fizice și celor juridice ca și consumatori sînt aceleași, și acest fapt se evidențiază în relațiile concrete dintre consumatori și producători de bunuri și servicii. Astfel, printre cele mai importante drepturi comune ale consumatorilor persoane fizice și juridice se evidențiază:

- dreptul de a cere și a obține

informații despre calitatea și caracteristicile bunurilor și serviciilor ce ar putea fi întrebuințate pentru consum, despre producătorul ori prestatorul de servicii;

- dreptul de a cere ca bunul ori serviciul să fie de o calitate înaltă ori cel puțin să corespundă normelor de calitate stabilite în actele respective;

- dreptul de a refuza orice produs și orice servicii necalitative și a cere înlocuirea acestora;

- dreptul de a cere despăgubiri și a-și apăra interesele în instanța de judecată.

Este necesar să subliniem că drepturile la educație și instruire sînt indispensabil legate de personalitatea omului și pot aparține numai persoanelor fizice. Acest fapt determină deosebirea acestor drepturi constituționale ale omului de celelalte drepturi ale lui cu caracter civil, dar literatura juridică și cea pedagogică nu prea se preocupă de această deosebire, nu o evidențiază și deci subapreciază importanța educației și instruirii în viața fiecărui individ în parte, locul și rolul primordial al individului (copiilor minori în primul rînd și părinților lor) în sistemele și instituțiile educației, instruirii și învățămîntului. Acest fapt este dovedit de Codul educației adoptat de Parlamentul R. Moldova la 29.05.2014, în care nici nu s-a încercat să se formuleze noțiunile de *instruire* și *perfecționare*, care se cer formulate din simplul motiv că despre ele se vorbește direct în art. 35 al Constituției Republicii Moldova.

Concluzii. Drepturile enumerate mai sus sînt doar cîteva, însă ele determină și asigură zi de zi viața și sănătatea fiecărui om. Istoria omenirii demonstrează că realizarea eficientă a acestor drepturi ale consumatorilor determină și

nivelul dezvoltării societății, țării. Cu cît mai insistenți vor fi oamenii în realizarea drepturilor susmenționate, cu atît mai mult producătorii de produse și servicii, în special din domeniul educației și instruirii, vor fi nevoiți să activeze mai bine și mai calitativ în interesul acestor oameni.

Acest adevăr incontestabil despre dependența strînsă dintre cerințele consumatorilor și activitatea producătorilor dictează principiile de bază ale organizării sociale, economice și juridice a oricărei societăți, a oricărui stat. Adevărul dat, la rîndul său, este expresia directă a esenței omului, care, ca un produs al naturii (ori al voinței divine) trebuie, este obligat să consume pentru a exista, a supraviețui și a se dezvolta.

Esența omului determină statutul acestuia ca și consumator și drepturile sale în această calitate. Așadar, putem concluziona că esența drepturilor consumatorilor este necesitatea vitală și obiectivă a fiecărui individ (persoană fizică) de a-și asigura, prin propriile acțiuni ori cu ajutorul celor apropiați, o existență cît mai îndelungată și confortabilă în societatea umană, în primul rînd prin consumul de servicii de educație și instruire.

Referințe bibliografice

1. Undrescu Doina, Cocor Monika. Noțiunea de consumator în dreptul comunitar. În: *Drept, economie și informatică*, nr. 2, 2005, p. 20-23.

2. Stanciu Gheorghe. Nivelul de implementare a regulilor comunitare referitoare la protecția consumatorilor în sistemul juridic român. În: *Dreptul*, nr. 7, 2007, p. 56-70.

3. Moscaliciuc Irina. Reflecții asupra reglementării juridice a protecției consumatorilor în Republica Moldova.

În: *Revista națională de drept*, nr. 3, 2007, p. 42-49.

4. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1 din 12.08.1994.

5. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat la 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 082 din 22.06.2002.

6. Codul familiei al Republicii Moldova, adoptat la 26.10.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 126 din 27.06.2000.

7. Legea privind protecția consumatorilor, nr. 105–XV din 13.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 126–131/507 din 27.06.2003.

8. Codul educației al Republicii Moldova, adoptat la 17.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 319–324 din 24.10.2014.

О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРИНУДИТЕЛЬНОГО ИСПОЛНЕНИЯ СУДЕБНЫХ РЕШЕНИЙ

Б. СОСНА,

доктор права, доцент Европейского университета Молдовы и Комратского госуниверситета,
ведущий научный сотрудник ИЮПИ АНМ

SUMMARY

The submission analyzed issues of improving the enforcement of judgments.

The author examines the theoretical and practical provisions relating to some of the issues of improving the enforcement of judgments.

The most important thing is that in this case revealed some contradictions and conflicts in the legislation, as well as the proposed additions and changes in the rules governing the issues of improving the enforcement of judgments.

Keywords: judgment enforcement, the bailiff, the fee, the claimant, the expense, the writ of execution.

* * *

В представленном материале анализируются вопросы совершенствования принудительного исполнения судебных решений.

Автор рассматривает теоретические и практические положения, касающихся некоторых вопросов совершенствования принудительного исполнения судебных решений.

Самым важным является то, что при этом выявляются некоторые противоречия и коллизии в действующем законодательстве, а также предлагаются дополнения и изменения норм, регулирующих вопросы совершенствования принудительного исполнения судебных решений.

Ключевые слова: судебное решение, принудительное исполнение, судебный исполнитель, гонорар, взыскатель, расход, исполнительный лист.

Актуальность темы обусловлена тем, что законом РМ № 143 от 02.07.2010 года была утверждена Книга Первая. Исполнение судебных решений гражданского характера Исполнительного кодекса Республики Молдова (далее – ИК РМ) № 443-XV от 24.12.2004 года в новой редакции [1].

Вышеуказанный закон заменил действующую до его вступления в силу государственную систему принудительного исполнения судебных решений и других исполнительных документов на частную.

Изложение основных положений. Сущность государственной системы принудительного исполнения заключается в том, что принудительное исполнение осуществляют судебные исполнители, которые являются государственными служащими, получающими заработную плату от государства, и размер этой заработной платы не зависит от количества исполненных исполни-

тельных документов. Судебные исполнители – государственные служащие заинтересованы в предупреждении неисполнения должниками исполнительных документов. Во всяком случае, они явно не заинтересованы в росте случаев исполнения исполнительных документов, т.к. это увеличивает объем их работы, но не увеличивает размеры их заработка.

Сущность частной системы принудительного исполнения заключается в том, что публичную функцию – функцию принудительного исполнения исполняют судебные исполнители, в качестве которых выступают частные лица, осуществляющие профессиональную деятельность, обладая такими же властными полномочиями, как и государственные служащие. Деятельность этих частных лиц (судебных исполнителей), обладающих государственно-властными полномочиями, финансируется должниками, не

исполняющими исполнительные документы. Источниками дохода этих частных лиц (судебных исполнителей), обладающих государственно-властными полномочиями, являются гонорары судебных исполнителей и расходы по исполнению, которые судебные исполнители взыскивают с должников, не исполнивших в срок исполнительные документы.

Очевидно, что судебные исполнители, доходы которых зависят от неправомерных бездействий должников, не заинтересованы в профилактике этих неправомерных бездействий и в сокращении случаев неисполнения исполнительных документов.

При этом гонорары судебных исполнителей чрезмерно велики, что влечет существенное ухудшение материального положения должников, с которых, кроме взысканных судами в пользу взыскателей денежных сумм, взыскиваются гонорары и

расходы по исполнению в пользу судебных исполнителей.

В частности, согласно пункту а) части (2) ст. 38 ИК РМ по суммам, не превышающим 100000 леев, гонорар составляет 10 % от погашенной суммы. Во всех случаях, кроме взыскания периодических платежей и штрафов, гонорар должен составлять не менее 500 леев.

Для пенсионера с пенсией 900 леев в месяц такой гонорар будет тяжелым дополнительным бременем.

Вывод. Полагаем, что замена государственной системы принудительного исполнения на частную является серьезной ошибкой, которую следует исправить.

Цель данной статьи – обратить внимание на существенные недостатки действующей в Республике Молдова частной системы принудительного исполнения, неприемлемой для страны с весьма низким уровнем жизни большинства населения и высоким уровнем коррупции.

Перечень исполнительных документов, которые подлежат принудительному исполнению судебными исполнителями, установлен ст. 11 ИК РМ (в редакции закона РМ № 143 от 02.07.2010 года).

Согласно ст. 11 ИК РМ относятся к исполнительным документам и исполняются в соответствии с положениями настоящего кодекса:

а) исполнительные листы, выданные судебной инстанцией в соответствии с законом;

б) решения, вынесенные судебными инстанциями по административным делам, определения, приказы и решения, вынесенные судебными инстанциями по гражданским делам;

с) решения (определения) по делам о правонарушениях, в том числе вынесенные констатирую-

щими субъектами в соответствии с установленной законом компетенцией, и приговоры по уголовным делам в части взыскания штрафа, специальной конфискации, а также гражданского иска;

д) постановления об освобождении от уголовной ответственности с привлечением к ответственности за правонарушение в виде штрафа;

е) исполнительные листы, выданные на основании арбитражных решений;

ф) исполнительные листы, выданные на основании решений иностранных судебных инстанций и международных арбитражей, признанные и разрешенные к исполнению на территории Республики Молдова;

г) решения Конституционного суда о наложении штрафа;

h) определения судебного исполнителя;

и) решения Дисциплинарной коллегии Национального союза судебных исполнителей и Дисциплинарной коллегии Союза адвокатов о наложении дисциплинарных санкций денежного характера;

ж) постановления (решения) о применении санкций, принятые органами публичной власти и/или другими органами, наделенными в соответствии с законом функциями регламентирования и контроля;

к) нотариальные акты, наделенные исполнительной силой;

л) решения Европейского суда по правам человека, касающиеся суммы справедливого возмещения ущерба и компенсации других затрат, а также соглашения о дружественном урегулировании, заключенные сторонами;

м) решения об урегулировании, составленные Таможенной службой;

н) договоры о залоге движимого имущества при условии,

что залог может быть опротестован в порядке, установленном законом.

Наиболее распространенным исполнительным документом является исполнительный лист.

Согласно части (1) ст. 12 ИК РМ исполнительный лист выдается взыскателю по его заявлению первой инстанцией после обретения решением окончательного характера.

Согласно части (1) ст. 254 Гражданского процессуального кодекса Республики Молдова (далее – ГПК РМ) № 225-XV от 30.05.2003 года считаются окончательными судебные решения, вынесенные в первой инстанции, обжалованные в апелляционном порядке, после рассмотрения дела в апелляционной инстанции [2].

Предложение. Полагаем целесообразным изменить часть (1) ст. 12 ИК РМ, установив, что исполнительный лист выдается взыскателю по его заявлению судом первой инстанции после вступления решения суда в законную силу.

Это позволит избежать поворота принудительного исполнения, который производится в соответствии со ст. 157-160 ИК РМ.

Согласно части (1) ст. 157 ИК РМ в случае отмены решения, приведенного в исполнение, и вынесения после нового рассмотрения дела решения об отклонении иска полностью или частично либо определения о прекращении производства или об оставлении заявления без рассмотрения судебная инстанция по своей инициативе выносит решение о возврате ответчику (должнику) за счет истца (взыскателя) всего того, что было взыскано по отмененному решению, а также исполнительных расходов.

Согласно части (1) ст. 14 ИК РМ в исполнительном документе, выданном судебной инстанцией, должны содержаться:

а) наименование судебной инстанции, выдавшей исполнительный документ;

б) дело, по которому выдан исполнительный документ;

с) дата вынесения решения и его резолютивная часть (дословно);

д) дата обретения решением окончательного характера или указание о немедленном исполнении;

е) фамилия, имя, дата рождения или наименование должника и взыскателя, фискальный код, место жительства или местонахождение, банковские реквизиты;

ф) дата выдачи исполнительного документа;

г) отметка о принятых мерах по обеспечению иска;

h) отметка о разрешении принудительного проникновения судебного исполнителя в помещения, которые находятся во владении или собственности должника, в том числе в которых находится имущество должника;

и) другие указания – при необходимости.

Согласно части (1) ст. 15 ИК РМ исполнительный документ предъявляется к исполнению взыскателем.

Исключения из этого правила установлены частью (2) ст. 15 ИК РМ, согласно которой судебная инстанция по своей инициативе предъявляет к исполнению исполнительный лист по следующим делам:

а) о конфискации имущества;

б) о взыскании денежных сумм в доход государства;

с) о взыскании денежных сумм с государства, государственных и муниципальных предприятий, коммерческих обществ с преи-

мущественно государственным капиталом;

д) о взыскании алиментов;

е) о взыскании денежных сумм в счет возмещения вреда, причиненного нанесением телесных повреждений или иным повреждением здоровья, а также смертью, если возмещение осуществлялось в виде периодических денежных выплат;

¹⁾ о возмещении вреда, причиненного нарушением права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного решения в разумный срок;

²⁾ о возмещении ущерба, причиненного незаконными действиями органов уголовного преследования, прокуратуры и судебных инстанций;

³⁾ о восстановлении на работе и о взыскании средней заработной платы за весь период вынужденного отсутствия на работе;

г) о взыскании пособий по временной нетрудоспособности и иных выплат социального страхования, предусмотренных законом.

Согласно части (1) ст. 16 ИК РМ исполнительный лист может быть предъявлен к исполнению в течение трех лет после обретения судебным решением, на основании которого он был выдан, окончательного характера, если законом не предусмотрено иное.

Взыскатель вправе предъявить исполнительный лист любому судебному исполнителю, обладающему территориальной компетенцией, установленной ст. 30 ИК РМ в соответствии с частью (2) ст. 60 ИК РМ.

Взыскатель, как правило, обязан авансировать расходы по исполнению.

Согласно части (3) ст. 36 ИК РМ сторона, запрашивающая совершение акта судебного испол-

нителя или действия в рамках исполнительного производства, обязана авансировать оплату сборов за их совершение и необходимые в этих целях издержки исполнительного производства. По актам или действиям, о которых распорядился судебный исполнитель и которые он совершил по собственной инициативе, расходы авансируются взыскателем.

Исключение из этого правила установлено частью (7) ст. 37 ИК РМ, согласно которой освобождаются от обязательства авансирования сборов за совершение судебным исполнителем актов по собственной инициативе взыскатели по документам о:

а) взыскании алиментов;

б) взыскании денежных средств для возмещения ущерба, причиненного нанесением телесных повреждений, иным повреждением здоровья или смертью, если возмещение осуществляется в виде периодических денежных выплат;

с) восстановлении на работе;

д) взыскании пособия по временной нетрудоспособности и других выплат социального страхования, предусмотренных законом;

е) взыскании денежных средств в пользу государства и конфискации.

После получения исполнительного документа судебным исполнителем последний в соответствии со ст. 10 и 60 ИК РМ возбуждает исполнительное производство.

Согласно части (3) ст. 60 ИК РМ судебный исполнитель в 3-дневный срок со дня получения исполнительного документа выносит определение о возбуждении исполнительного производства и направляет его сторонам исполнительного производства не позднее чем в 3-днев-

ный срок со дня его вынесения с предложением об исполнении должником исполнительного документа в 15-дневный срок, без принятия действий по приведению в исполнение исполнительного документа. К определению о возбуждении исполнительного производства прилагается ведомость расчета расходов по исполнению, связанных с внесением платы за начало и архивирование исполнительного дела.

Если должник в течение 15-дневного срока, установленного частью (3) ст. 60 ИК РМ, добровольно исполнит исполнительный документ, судебный исполнитель вправе взыскать с должника гонорар в размере 50% от размеров, установленных ст. 38 ИК РМ, а также сборы за совершение актов судебного исполнителя в сумме 80 леев (20 леев за возбуждение исполнительного производства и 60 леев за архивирование исполнительного дела).

Согласно части (1) ст. 24 ИК РМ по заявлению взыскателя судебный исполнитель исчисляет проценты, пени и другие суммы, вытекающие из задержки исполнения, с учетом уровня инфляции и в соответствии с положениями статьи 619 Гражданского кодекса. Указанные суммы начисляются со дня обретения решением судебной инстанции окончательного характера или, в случае иных исполнительных документов, со дня наступления срока исполнения требования и до дня реального погашения содержащегося в любом из этих документов обязательства с включением в начисляемый период также срока приостановления исполнительного производства в соответствии с положениями ИК РМ.

Согласно части (1) ст. 619 Гражданского кодекса Республики Молдова (далее – ГК РМ) №

1107-XV от 06.06.2002 года на денежные обязательства на срок просрочки начисляются проценты. За просрочку начисляется 5 % сверх процентной ставки, предусмотренной статьей 585 ГК РМ, если законом или договором не предусмотрено иное. Доказательство нанесения меньшего ущерба допускается [3].

Согласно части (2) ст. 619 ГК РМ в случае совершения сделок без участия потребителя начисляются 9 % сверх процентной ставки, предусмотренной статьей 585, если законом или договором не предусмотрено иное. Доказательство нанесения меньшего ущерба не допускается.

Пеня может быть установлена законом или договором.

Необходимо учитывать, что часть (1) ст. 24 ИК РМ противоречит ст. 243 ГПК РМ, согласно которой при вынесении решения о взыскании денежной суммы судебная инстанция в резолютивной части указывает цифрами и прописью размер взыскиваемой денежной суммы и валюту, в которой она взыскивается, с процентами за просрочку, определенными в соответствии со статьей 619 ГК РМ, которые должны быть уплачены должником даже в случае его невиновности, если он не исполнит решение в 90-дневный срок со дня признания решения окончательным.

По смыслу части (1) ст. 24 ИК РМ проценты за задержку исполнения должны начисляться после полного погашения содержащегося в исполнительном документе обязательства.

Согласно части (5) ст. 145 ИК РМ суммы, начисленные судебным исполнителем в соответствии со статьей 24 ИК РМ, выплачиваются в последнюю очередь.

Очереди требований установ-

лены частями (2)-(4) ст. 145 ИК РМ, где указано: «К первой очереди относятся требования по:

- a) выплата алиментов;
- b) выплатам, вытекающим из трудовых правоотношений;
- c) возмещению вреда, причиненного увечьем или иным повреждением здоровья, а также в связи с потерей кормильца;
- d) возмещению ущерба, причиненного преступлением или правонарушением физическим лицам;
- e) взносам обязательного государственного социального страхования. Ко второй очереди относятся требования по:

a) налогам, сборам и другим платежам в национальный публичный бюджет;

b) государственным пошлинам, штрафам, пеням, причитающимся национальному публичному бюджету;

c) возмещению ущерба, причиненного преступлением или правонарушением юридическим лицам, а также объединениям и обществам, не являющимся юридическими лицами, однако имеющим собственные органы управления;

d) выплатам по авторскому и смежным правам;

e) расходам на юридическую помощь

В третью очередь удовлетворяются все остальные требования».

Согласно частям (1) и (2) ст. 146 ИК РМ расходы по исполнению возмещаются в преимущественном порядке до удовлетворения всех требований. Обеспеченные залогом или ипотекой требования, установленные в отношении реализованного имущества, выплачиваются из вырученной суммы в преимущественном порядке до удовлетворения остальных требований.

Предложение. Часть (1) ст. 146 ИК РМ, по нашему мнению, следует изменить, установив, что расходы по исполнению возмещаются в первую очередь.

Размеры гонораров судебных исполнителей установлены ст. 38 ИК РМ и Приложением к ИК РМ – размер гонорара судебных исполнителей за исполнение исполнительных документов неденежного характера.

Статья 38 ИК РМ гласит: «Если законом не предусмотрено иное, гонорар судебного исполнителя взыскивается с должника на основании вынесенного судебным исполнителем определения во всех случаях полного или частичного погашения обязательства, установленного в исполнительном документе, или прекращения исполнительного производства.

Для исполнительных документов денежного характера гонорар судебного исполнителя рассчитывается в процентном отношении к сумме погашенного долга следующим образом:

а) по суммам, не превышающим 100000 леев, гонорар составляет 10 % от погашенной суммы. Во всех случаях, за исключением исполнительных документов о взыскании периодических платежей и штрафов, гонорар должен составлять не менее 500 леев. В случае исполнительных документов о взыскании штрафов гонорар должен составлять не менее 200 леев;

б) по суммам от 100001 лея до 300000 леев гонорар составляет 10000 леев плюс 5 % от суммы, превышающей 100001 лей;

в) по суммам, превышающим 300000 леев, гонорар составляет 20000 леев плюс 3 % от сумм, превышающих 300000 леев, при этом он не может быть более 300000 леев.

Размер гонорара за испол-

нительные документы неденежного характера устанавливается в соответствии с приложением к настоящему кодексу. В случае прекращения исполнительного производства по иным, чем предусмотренные в части (1), основаниям, выплата гонорара производится следующим образом:

а) в случае, предусмотренном в пункте б) статьи 83, гонорар выплачивается должником с применением коэффициента 0,7 к обычному размеру гонорара;

б) в случае, предусмотренном в пункте е) статьи 83, гонорар выплачивается взыскателем;

в) в случае смерти взыскателя, признания его безвестно отсутствующим или объявления его умершим, когда требование не допускает правопреемства, гонорар выплачивается должником исходя из размера долгового обязательства;

д) в случае смерти должника, признания его безвестно отсутствующим или объявления его умершим, когда обязательство не может перейти к правопреемникам должника, гонорар выплачивается правопреемниками исходя из размера долгового обязательства;

е) в случае, предусмотренном в пункте г) статьи 83, гонорар выплачивается взыскателем исходя из размера требования;

ф) в случае исполнения исполнительного документа в срок, предусмотренный частью (3) статьи 60, гонорар выплачивается должником в размере 50 % от его обычного размера.

Судебные исполнители могут вести переговоры со взыскателем о полной или частичной выплате гонорара авансом, однако не вправе обуславливать принятие к исполнению исполнительных документов авансовой выплатой гонорара».

Согласно части (3¹) ст. 60 ИК РМ в случае отказа должника от исполнения исполнительного документа в срок, указанный в части (3) ст. 60 ИК РМ, судебный исполнитель продолжает исполнительное производство, направив сторонам соответствующее определение с приложением к нему ведомости расчета иных расходов по исполнению и с отметкой о том, что сумма расходов, подлежащая взысканию с должника, определяется впоследствии в соответствии с законом, а должнику направляется также заверенная судебным исполнителем копия исполнительного документа.

Приложение к ИК РМ - Размер гонорара судебных исполнителей за исполнение исполнительных документов неденежного характера состоит из 10 пунктов, в которых указаны размеры гонорара от 100 до 300 условных единиц. Одна условная единица составляет 20 леев.

В частности, размер гонорара за исполнение решения суда о выселении составляет 200 условных единиц для физических лиц и 300 условных единиц для юридических лиц.

Размер гонорара судебного исполнителя за исполнение исполнительного документа о выполнении должником некоторых обязательных действий, связанных с передачей недвижимого имущества, составляет 100 условных единиц плюс 1 % от стоимости переданного имущества (за каждую вещь) для физического лица и 200 условных единиц плюс 1 % от стоимости переданного имущества (за каждую вещь) для юридического лица.

Исполнение решений о выселении производится в соответствии со ст. 147-151 ИК РМ.

Нельзя не обратить внимания

на ст. 89 ИК РМ, в которой содержится перечень имущества должника, на которое не может быть обращено взыскание.

Согласно ст. 89 ИК РМ не обращается взыскание на:

1) имущество, необходимое должнику–физическому лицу и членам его семьи сугубо для личного пользования или использования в быту:

а) одежду – на каждое лицо: одно зимнее пальто, одно демисезонное пальто, один зимний и один летний костюм (для мужчин), два летних и два зимних платья или костюма (для женщин), одна шляпа и одна зимняя шапка, два летних и два зимних платка (для женщин), другая одежда, длительное время находившаяся в употреблении и не представляющая ценности;

б) обувь, белье, постельные принадлежности, кроме предметов, сделанных из драгоценных материалов, а также предметов, имеющих художественную ценность;

в) все детские принадлежности;

г) мебель – по одной кровати и одному стулу на каждое лицо, один стол, один шкаф на семью;

д) семейные иконы и портреты, обручальные кольца;

е) ордена, медали, другие отличительные знаки, которыми награждены должник или члены его семьи;

ж) вещи (в том числе пособия и книги), необходимые должнику для дальнейшего осуществления профессиональной деятельности;

з) специальные транспортные средства для инвалидов и вещи, необходимые инвалидам и больным и предназначенные для ухода за ними;

и) продукты питания в количестве, необходимом для должника и членов его семьи в течение трех месяцев;

й) топливо, необходимое для приготовления пищи и отопления жилища семьи в холодное время года;

к) семена сельскохозяйственных культур, необходимые для проведения посева и посадки;

л) корм для скота, на который не обращалось взыскание, необходимый до сбора новых кормов или, в зависимости от обстоятельств, до выгона на пастбища;

м) скоропортящуюся сельскохозяйственную продукцию – в соответствии с перечнем, утвержденным Правительством;

н) имущество, относящееся к публичной сфере государства или административно-территориальных единиц;

о) иное имущество, на которое согласно закону не может быть обращено взыскание.

Статья 89 ИК РМ противоречит принципу гуманизма, установленному ст. 5 ИК РМ, согласно которой порядок и условия приведения исполнительных документов в исполнение устанавливаются на основе принципа соблюдения прав человека и не могут иметь целью причинение физических и нравственных страданий или материального ущерба.

Применение ст. 89 ИК РМ позволяет лишать жилых помещений не только малоимущих граждан, не сумевших отплатить долги, но и их несовершеннолетних детей.

Предложение. Поэтому, по нашему мнению, ст. 89 ИК РМ должна быть дополнена словами: «жилое помещение (его часть), если для гражданина – должника и членов его семьи, совместно проживающих в принадлежащем помещении, оно является единственным пригодным для постоянного проживания помещением, предметы обычной домашней обстановки

и обихода (один холодильник на семью, один телевизор на семью и т.п.).

Для сравнения отмечаем, что часть 1 ст. 446 Гражданского процессуального кодекса Российской Федерации (далее – ГПК РФ), содержащая перечень имущества, на которое не может быть обращено взыскание по исполнительным документам, гласит: «Взыскание по исполнительным документам не может быть обращено на следующее имущество, принадлежащее гражданину-должнику на праве собственности:

жилое помещение (его части), если для гражданина-должника и членов его семьи, совместно проживающих в принадлежащем помещении, оно является единственным пригодным для постоянного проживания помещением, за исключением указанного в настоящем абзаце имущества, если оно является предметом ипотеки и на него в соответствии с законодательством об ипотеке может быть обращено взыскание;

земельные участки, на которых расположены объекты, указанные в абзаце втором настоящей части, за исключением указанного в настоящем абзаце имущества, если оно является предметом ипотеки и на него в соответствии с законодательством об ипотеке может быть обращено взыскание;

предметы обычной домашней обстановки и обихода, вещи индивидуального пользования (одежда, обувь и другие), за исключением драгоценностей и других предметов роскоши;

имущество, необходимое для профессиональных занятий гражданина-должника, за исключением предметов, стоимость которых превышает сто установленных федеральным законом минимальных размеров оплаты труда;

используемые для целей, не связанных с осуществлением предпринимательской деятельности, племенной, молочный и рабочий скот, олени, кролики, птица, пчелы, корма, необходимые для их содержания до выгона на пастбища (выезда на пасеку), а также хозяйственные строения и сооружения, необходимые для их содержания;

семена, необходимые для очередного посева;

продукты питания и деньги на общую сумму не менее установленной величины прожиточного минимума самого гражданина-должника и лиц, находящихся на его иждивении;

топливо, необходимое семье гражданина-должника для приготовления своей ежедневной пищи и отопления в течение отопительного сезона своего жилого помещения;

средства транспорта и другое необходимое гражданину-должнику в связи с его инвалидностью имущество;

призы, государственные награды, почетные и памятные знаки, которыми награжден гражданин-должник».

Конституционный суд Российской Федерации признал, что часть (1) ст. 446 ГПК РФ соответствует Конституции Российской Федерации, что к конституционно защищаемым ценностям относятся достойная жизнь и свободное развитие человека [4].

Исполнительные акты, составленные судебным исполнителем, могут быть обжалованы в соответствии со ст. 161-164 ИК РМ.

Согласно части (1) ст. 65 ИК РМ при осуществлении своих функций и обязанностей, связанных с исполнением исполнительных документов, судебный исполнитель выносит определения, составляет протоколы и

оформляет другие процессуальные акты.

Согласно части (1) ст. 66 ИК РМ возбуждение, отсрочка, приостановление и прекращение принудительного исполнения, выдача или распределение сумм, полученных в результате исполнения, применение и отмена мер по обеспечению исполнения, а также другие предусмотренные законом меры осуществляются судебным исполнителем путем вынесения определения, содержащего:

а) дату и место вынесения определения и номер исполнительного производства;

б) имя судебного исполнителя и юридический адрес его бюро;

в) исполнительное производство, по которому выносится определение;

г) вопрос, по которому выносится определение;

д) основания вынесения определения и закон, примененный при вынесении определения;

е) постановление судебного исполнителя;

ж) порядок и срок обжалования определения;

з) подпись и печать судебного исполнителя.

Согласно части (1) ст. 16 ИК РМ исполнительный лист может быть предъявлен к исполнению в течение трех лет после обретенного судебным решением, на основании которого он был выдан, окончательного характера, если законом не предусмотрено иное.

Частью (1) ст. 16 ИК РМ установлен 6-месячный пресекательный, или преклюзивный срок на обжалование актов, составленных судебным исполнителем. Истечение этого срока, независимо от причин его истечения (нарушение ИК судебным исполнителем, болезнь участника исполнительного производства и т.д.)

погашает право на обжалование незаконного акта, составленного судебным исполнителем, и тем самым фактически узаконивает незаконный акт.

Указанный 6-месячный срок, установленный последним, вторым по счету предложением части (1) ст. 161 ИК РМ, нарушает установленное ст. 5 ГПК РМ право на свободный доступ к правосудию, а также право на справедливое судебное разбирательство в разумный срок, гарантированное пунктом 1 ст. 6 Конвенции о защите прав человека и основных свобод от 4 ноября 1950 года, которая ратифицирована постановлением Парламента РМ № 1298-ХІІІ от 24.07.1997 года [5].

Статья 5 ГПК РМ гласит: «Всякое заинтересованное лицо вправе в установленном законом порядке обратиться в судебную инстанцию за защитой нарушенных или оспариваемых прав, свобод и законных интересов.

Ни одному лицу не может быть отказано в судебной защите по мотивам отсутствия законодательства, несовершеннолетия, противоречивости или неясности действующего законодательства.

Отказ одной из сторон от права обращения в суд путем предварительного заключения соглашения не имеет юридических последствий, за исключением случаев заключения в соответствии с законом арбитражного соглашения».

Пункт 1 Конвенции о защите прав человека и основных свобод гласит: «Каждый имеет право при определении его гражданских прав и обязанностей или при рассмотрении любого уголовного обвинения, предъявленного ему, на справедливое публичное разбирательство дела в разумный срок независимым и беспристрастным судом, соз-

данным на основании закона. Судебное решение объявляется публично, однако пресса и публика могут не допускаться на все судебное разбирательство или его часть по соображениям морали, общественного порядка или национальной безопасности в демократическом обществе, а также если это требуется в интересах несовершеннолетних или для защиты частной жизни сторон, или - в той мере, в какой это, по мнению суда, совершенно необходимо - при особых обстоятельствах, когда гласность нарушила бы интересы правосудия».

Предложение. По нашему мнению, последнее предложение части 1 ст. 161 ИК РМ, устанавливающее 6-месячный пресекательный срок, следует отменить.

Согласно части (2) ст. 161 ИК РМ заявление об обжаловании исполнительных актов подается в судебную инстанцию, в округе которой расположено бюро судебного исполнителя, или, в случае мун. Кишинэу, – в судебную инстанцию, в округе которой территориальной палатой судебных исполнителей установлена территориальная компетенция судебного исполнителя.

Статья 30 ИК РМ гласит: «Судебный исполнитель может предпринимать меры по принудительному исполнению только в округе территориальной палаты судебных исполнителей, на территории которого находится его бюро.

В отступление от положений части (1):

а) в случае выполнения мер по обеспечению иска или в случае, когда исполнение осуществляется путем обращения взыскания на транспортные средства, денежные средства на счета должника, ценные бумаги или долю участия должника в уставном капитале, территориальная

компетенция судебного исполнителя распространяется на всю территорию страны;

б) в случае исполнения исполнительных документов путем обращения взыскания на заработную плату или другие доходы должника полномочия по исполнению принадлежат судебному исполнителю, в территориальной компетенции которого, установленной территориальной палатой судебных исполнителей, находится местонахождение учреждения (организации), обеспечивающей доход должнику.

Исполнительные документы по делам, предусмотренным в части (2) статьи 15 настоящего кодекса, за исключением предусмотренных в пункте с), предъявляются к исполнению судебному исполнителю, в территориальной компетенции которого, установленной территориальной палатой судебных исполнителей, находится место жительства или местонахождение должника.

Исполнительные документы по делам, предусмотренным в пункте с) части (2) статьи 15 настоящего кодекса, передаются судебной инстанцией по собственной инициативе к исполнению судебному исполнителю, указанному взыскателем в заявлении о выдаче исполнительного листа».

Часть (3) ст. 161 ИК РМ освобождает заявления об обжаловании исполнительных актов судебного исполнителя от оплаты государственной пошлины.

Согласно части (1) ст. 162 ИК РМ исполнительные акты, составленные судебным исполнителем, могут быть обжалованы участниками исполнительного производства в 15-дневный срок со дня совершения действия или отказа совершить определенные действия, если законом не пред-

усмотрено иное. Третьи лица, не принимавшие участия в исполнительном производстве, могут обжаловать исполнительные акты, составленные судебным исполнителем, в 15-дневный срок со дня, когда они узнали или должны были узнать о них.

Часть (1) ст. 162 ИК РМ противоречит части (2) ст. 66 ИК РМ, согласно которой определение судебного исполнителя является обязательным для исполнения по праву с момента его вынесения и в 10-дневный срок со дня сообщения может быть обжаловано в судебную инстанцию по месту нахождения бюро судебного исполнителя или, в случае мун. Кишинэу, – в судебную инстанцию, в территориальном округе которой установлена территориальная палатой судебных исполнителей территориальная компетенция судебного исполнителя, если законом не предусмотрено иное. Обжалование определений судебного исполнителя не может служить основанием для приостановления исполнения, за исключением случаев, предусмотренных ИК РМ.

Вывод. Это противоречие должен устранить Парламент РМ.

Согласно части (2) ст. 162 ИК РМ лицо может восстановить срок обжалования в соответствии с положениями ГПК РМ. Срок обжалования не может быть восстановлен лицом, если со дня вынесения или отказа в вынесении решения по обжалуемому акту прошло более 6 месяцев.

Пропущенный срок может быть восстановлен в соответствии с частями (1)-(4) ст. 116 ГПК РМ.

Лицам, которые по обоснованным причинам не совершили процессуальное действие в срок, пропущенный срок может быть

восстановлен судебной инстанцией.

Заявление о восстановлении пропущенного срока подается в судебную инстанцию, в которой надлежало совершить процессуальное действие, и рассматривается в судебном заседании. Участники процесса извещаются о месте, дате и времени проведения судебного заседания, однако их неявка не препятствует рассмотрению вопроса о восстановлении пропущенного срока.

К заявлению о восстановлении пропущенного срока прилагаются доказательства, свидетельствующие о невозможности совершения действия. Одновременно должно быть совершено соответствующее процессуальное действие (подано заявление, представлены соответствующие документы и т.д.), в отношении которого пропущен срок.

Решение о восстановлении пропущенного срока может быть принято только в случае, если сторона подала заявление не позднее 30 дней со дня, когда узнала или должна была узнать о прекращении причин, обусловивших превышение процессуального срока.

Предложение. Последнее, второе по счету предложение части (2) ст. 162 ИК РМ, устанавливающее 6-месячный пресекательный срок, по нашему мнению, следует отменить как нарушающее право на свободный доступ к правосудию.

Согласно части (1) ст. 163 ИК РМ претензии по заявлению об обжаловании исполнительных актов, составленных судебным исполнителем, предъявляются к взыскателю или должнику. Заявление рассматривается судебной инстанцией (включая вышестоящую судебную инстанцию) в порядке, предусмотренном ГПК РМ, в срок не более 30 дней. Су-

дебный исполнитель может быть приглашен для дачи объяснений по поводу обжалуемых актов.

Предложение. Часть (1) ст. 163 ИК РМ, по нашему мнению, следует изменить, установив, что претензии предъявляются к судебному исполнителю, т.к. предметом обжалования является именно акт, составленный судебным исполнителем, а не действие другой стороны исполнительного производства.

Согласно части (4) ст. 163 ИК РМ решение судебной инстанции, рассмотревшей дело по существу, может быть обжаловано в кассационном порядке.

Решение суда, вынесенное по заявлению об обжаловании акта судебного исполнителя, может быть обжаловано в кассационном порядке в соответствии со ст. 423-428 ГПК РМ.

Согласно части (3) ст. 426 ГПК РМ кассационная жалоба на определение рассматривается в трехмесячный срок составом из трех судей на основании дела и материалов, приложенных к жалобе, без рассмотрения вопроса о допустимости и без участия сторон.

Согласно ст. 427 ГПК РМ рассмотрев кассационную жалобу на определение, кассационная инстанция вправе:

а) отклонить кассационную жалобу и оставить определение без изменения;

б) удовлетворить кассационную жалобу, отменить определение полностью или частично и возратить дело на новое рассмотрение;

в) удовлетворить кассационную жалобу, отменить определение полностью или частично и своим определением решить вопрос по существу.

Предложение. По нашему мнению, часть (4) ст. 163 ИК РМ, устанавливающую касса-

ционный, а не апелляционный порядок обжалования решений, вынесенных по заявлениям об обжаловании актов судебного исполнителя, следует изменить. Жалобы на эти решения должны рассматриваться также как и жалобы на все другие решения судов первой инстанции в апелляционном порядке в соответствии со ст. 357, 358, 360-390, 393, 394, 396 ГПК РМ с участием сторон. Некорректно, что жалобы на эти решения рассматриваются как жалобы на определения.

Согласно части (2) ст. 163 ИК РМ в случае обжалования акта, составленного судебным исполнителем, бремя доказывания ложится на истца.

Предложение. По нашему мнению, часть (2) ст. 163 ИК РМ следует изменить, возложив бремя доказывания законности акта, составленного судебным исполнителем, на судебного исполнителя.

Литература:

1. Официальный монитор РМ № 214-220 от 05.11.2010 г.
2. Официальный монитор РМ № 130-134 от 21.06.2013 г.
3. Официальный монитор РМ № 82-86 от 22.06.2002 г.
4. Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный), под общей ред. Тумановой Л.В., Москва, 2014 г., стр. 938-940
5. Официальный монитор РМ № 54-55 от 21.08.1997 г.

ОПЛАТА ТРУДА НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПЕРСОНАЛА УЧРЕЖДЕНИЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ: НЕКОТОРЫЕ ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ

Тудор КАПША,

доктор права, доцент Комратского государственного университета

SUMMARY

The article analyzes some of the legal aspects of the remuneration of scientific - teaching staff of institutions of higher education of the Republic of Moldova, financed from the state budget or from own funds, through the prism of the study of national research in the field of labor relations, analysis of the provisions of national laws and regulations on wage in educational institutions, with the formulation of valid conclusions and proposals for consideration cross-cutting theme.

Keywords: labor relations, compensation, institutions of higher education, scientific - teaching staff, the legal regulation.

* * *

В статье анализируются некоторые правовые аспекты оплаты труда научно – педагогического персонала учреждений высшего образования Республики Молдова, финансируемых из государственного бюджета или за счет собственных денежных средств, через призму изучения отечественных научных исследований в сфере трудовых отношений, анализа положений национальных законодательных и нормативных актов по оплате труда в образовательных учреждениях, с формулированием обоснованных выводов и предложений по рассматриваемой многоплановой теме.

Ключевые слова: трудовые отношения, оплата труда, учреждения высшего образования, научно – педагогический персонал, правовое регулирование.

Актуальность темы. Правовое регулирование оплаты труда научно-педагогического персонала учреждений высшего образования в Республике Молдова сводится главным образом к регламентации порядка установления размеров месячных окладов для профессорско-преподавательского состава учреждений высшего образования (УВО), финансируемых из государственного бюджета либо за счет собственных денежных средств.

Основные тезисы. Всесторонний правовой анализ порядка и условий установления размеров месячных окладов для профессорско-преподавательского состава УВО, финансируемых из государственного бюджета, через призму норм действующего законодательства о труде позволяет констатировать следующее.

1. В соответствии с требованиями Приложения № 11 (в редакции Закона № 146 от 17.07.2014 г.) к Закону о системе оплаты труда в бюджетной сфере №

355-XVI от 23 декабря 2005 года (далее - Закон № 355/2005)[1] месячные оклады профессорско-преподавательского состава УВО, финансируемых из государственного бюджета, установлены Парламентом с 1 сентября 2014 года в следующих размерах:

- Ректор 4800 лей;
- Профессор университет 3600 лей;
- Конференциар университет 3240 лей;
- Старший преподаватель 3000 лей;
- Преподаватель, ассистент 2640 лей.

2. В тоже время, Таблица 1 к приложению № 2 к Постановлению Правительства № 381 от 13 апреля 2006 года «Об условиях оплаты труда работников бюджетной сферы» в редакции Постановления Правительства № 770 от 23.09.2014 г. (далее - Постановление Правительства № 381/2006)[2] устанавливает повышенные размеры месячных окладов профессорско – преподавательского состава УВО, финансируемых из государственного

бюджета, которые с 1 сентября 2014 года составляют для:

- Ректора 4800 лей;
- Профессора университета 3600 лей;
- Конференциара университета 3240 лей;
- Старшего преподавателя 3000 лей;
- Преподавателя, ассистента 2640 лей.

3. Одновременно Таблица 1 к приложению № 1 к Постановлению Правительства № 195 от 13 марта 2013 года «Об условиях оплаты труда работников государственных высших учебных заведений, действующих в условиях финансовой автономии»[3], в редакции Постановления Правительства № 856 от 08.10.2014г. (далее - Постановление Правительства № 195/2013) определяет вилки месячных должностных окладов для профессорско-преподавательского состава государственных УВО, действующих в условиях финансовой автономии, с 1 сентября 2014 года в следующих пределах:

- ✓ Ректор высшего учебно-

го заведения I категории 5500-10000 лей;

✓ Ректор высшего учебного заведения II категории 4950-9000 лей;

✓ Ректор высшего учебного заведения III категории 4400-8000 лей;

✓ Профессор университета 3300-6000 лей;

✓ Конференциар университета 2970-5400 лей;

✓ Старший преподаватель 2750-5000 лей;

✓ Преподаватель, ассистент 2420-4400 лей.

4. При этом, из предписаний п. 1 приложения № 1 к Постановлению Правительства № 195/2013 следует, что установленные месячные должностные оклады, соответствующие минимальному пределу вилок должностных окладов, предусмотренных в таблице 1 к настоящему приложению (изложенные выше), являются обязательными минимальными величинами оплаты, гарантированными государством, а конкретные месячные должностные оклады устанавливаются ректорами УВО в пределах указанных вилок месячных должностных окладов, в зависимости от имеющихся финансовых средств.

5. Из содержания процитированных выше правовых положений выявляется, что между установленными с 1 сентября 2014 года в соответствии с Приложением № 11 к Закону № 355/2005 и Таблицей 1 к приложению № 2 к Постановлению Правительства № 381/2006 размерами месячных окладов профессорско - преподавательского состава УВО, финансируемых из государственного бюджета, с одной стороны, и определяемыми тоже с 1 сентября 2014 года месячными окладами, соответствующими минимальному пределу вилок должностных окладов профессорско-преподавательскому составу

УВО согласно таблицы 1 к приложению № 1 к Постановлению Правительства № 195/2013 (являющимися обязательными минимальными величинами оплаты, гарантированными государством), с другой стороны, существует определенная **юридическая коллизия** (нестыковка), поскольку предусмотренные Приложением № 11 к Закону № 355/2005 и Таблицей 1 к приложению № 2 к Постановлению Правительства № 381/2006 размеры месячных окладов - выше, чем месячные минимальные должностные оклады, закрепленные в таблице 1 к приложению № 1 к Постановлению Правительства № 195/2013.

6. При таких правовых обстоятельствах, УВО, финансируемых из государственного бюджета, необходимо исходить из принципиальных требований п.а) ст. 4 Закона о нормативных актах Правительства и других органов центрального и местного публичного управления № 317-XV от 18 июля 2003 года (далее – Закон № 317/2003)[4], согласно которым при применении нормативных актов (в том числе принятые Правительством) должен соблюдаться принцип согласованности нормативных актов с законами.

7. Таким образом констатируется, что предписания Таблицы 1 к приложению № 2 к Постановлению Правительства № 381/2006 относительно введения с 1 сентября 2014 года повышенных размеров месячных окладов профессорско - преподавательского состава УВО (финансируемых из государственного бюджета), полностью согласуются с законными требованиями Приложения № 11 к Закону № 355/2005 об установлении с 1 сентября 2014 года новых/повышенных размеров месячных окладов профессорско - преподавательского состава УВО, что юридически

соответствует принципу, закрепленному в п.а) ст. 4 Закона № 317/2003 относительно согласованности нормативного акта Правительства с требованиями закона (в том числе Закона № 355/2005).

8. В тоже время, предписания таблицы 1 к приложению № 1 к Постановлению Правительства № 195/2013 относительно введения с 1 сентября 2014 года месячных минимальных должностных окладов профессорско - преподавательского состава УВО (соответствующих минимальному пределу вилок должностных окладов) не согласуются с требованиями Приложения № 11 к Закону № 355/2005 об установлении с 1 сентября 2014 года новых/повышенных размеров месячных окладов профессорско - преподавательского состава УВО, что по сути противоречит принципу из п.а) ст. 4 Закона № 317/2003 о согласованности нормативного акта Правительства с требованиями закона (в том числе Закона № 355/2005).

9. Следует подчеркнуть также, что согласно ст.41 Закона № 355/2005 любые положения по оплате труда работников бюджетной сферы применяются только в части, не противоречащей настоящему закону. Иначе говоря, положения по оплате труда работников бюджетной сферы, включая предписания относительно размеров месячных окладов профессорско – преподавательского УВО, финансируемых из государственного бюджета, прямо или косвенно противоречащие Приложению № 11 к Закону № 355/2005 – **не подлежат применению**.

10. Таким образом находим, что предписания Таблицы 1 к приложению № 2 к Постановлению Правительства № 381/2006 относительно введения с 1 сентября 2014 года по-

вышенных размеров месячных окладов профессорско-преподавательского состава УВО (финансируемых из государственного бюджета), в силу ст.41 Закона № 355/2005 подлежат применению, поскольку не противоречат требованиям Приложения № 11 к Закону № 355/2005 об установлении с 1 сентября 2014 года новых/повышенных размеров месячных окладов профессорско-преподавательского состава УВО.

11. В то же время констатируется, что предписания таблицы 1 к приложению № 1 к Постановлению Правительства № 195/2013 относительно введения с 1 сентября 2014 года месячных минимальных должностных окладов (соответствующих минимальному пределу вилок должностных окладов в УВО) – в силу ст.41 Закона № 355/2005 не подлежат применению, поскольку они противоречат требованиям Приложения № 11 к Закону № 355/2005 об установлении с 1 сентября 2014 года новых/повышенных размеров месячных окладов профессорско - преподавательского состава УВО, финансируемых из государственного бюджета.

12. Из синтеза изложенных выше правовых норм следует логически, что размеры месячных окладов профессорско-преподавательского состава УВО должны быть установлены в строгом соответствии с требованиями Приложения № 11 к Закону № 355/2005 и Таблицы 1 к приложению № 2 к Постановлению Правительства № 381/2006 относительно введения с 1 сентября 2014 года повышенных размеров месячных окладов профессорско-преподавательского состава УВО (без учета, в данном случае, предписаний таблицы 1 к приложению № 1 к Поста-

новлению Правительства № 195/2013, которые в силу ст.41 Закона № 355/2005 не подлежат применению).

13. Следовательно, если в силу каких-либо обстоятельств, связанных с ошибочным пониманием и/или применением положений указанных выше законодательных актов (Закона № 355/2005 и Закона № 317/2003) либо подзаконных нормативных актов (Постановление Правительства № 381/2006 и Постановление Правительства № 195/2013) – не были введены с 1 сентября 2014 года повышенные размеры месячных окладов профессорско - преподавательского состава того или иного УВО страны (финансируемого из государственного бюджета), то в таком случае необходимо ввести их в УВО в обязательном порядке специальным приказом ректора с последующим соблюдением требований ст.140 Трудового кодекса № 154 от 28 марта 2003 года [5] (путем оформления сторонами дополнительного соглашения к индивидуальным трудовым договорам, далее- ИТД) и полным перерасчетом новых/повышенных месячных окладов за счет имеющихся финансовых средств (за все прошедшие 12 месяцев, начиная с 1 сентября 2014 года по 1 сентября 2015 года).

14. С другой стороны, исходя из новых/последних предписаний Таблицы 1 к приложению № 2 к Постановлению Правительства № 381/2006 изложенной в редакции Постановления Правительства № 869 от 21.12.2015 г. «О внесении изменений в Постановление Правительства № 381 от 13 апреля 2006 г.» (далее- Постановление Правительства № 381/2006(в редакции Постановления Правительства № 869/2015)) [6] повышенные в 2014 году размеры месячных окладов профессорско - преподавательского состава УВО (фи-

нансируемых из государственного бюджета), были увеличены дополнительно (еще раз) с 1 сентября 2015 года и теперь они правомерно составляют для:

- Ректора 4945 лей;
- Профессора университета 3710 лей;
- Конференциара университета 3340 лей;
- Старшего преподавателя 3090 лей;
- Преподавателя, ассистента 2720 лей.

15. Таким образом, начиная с 1 сентября 2015 года размеры месячных окладов профессорско-преподавательского состава УВО (финансируемых из государственного бюджета) должны быть установлены новым приказом их ректоров в строгом соответствии с последними предписаниями Таблицы 1 к приложению № 2 к Постановлению Правительства № 381/2006 (в редакции Постановления Правительства № 869/2015) с последующим полным перерасчетом новых/увеличенных месячных окладов за счет имеющихся финансовых средств УВО (за все прошедшие месяцы, начиная с 1 сентября 2015 года до настоящего времени и в дальнейшем ежемесячно).

16. В контексте изложенного необходимо уточнить, что в соответствии с п.а) и с) ч.(1) ст.117 Кодекса об образовании № 152 от 17 июля 2014 года (далее - КО) [7] к научно-педагогическому персоналу УВО относятся университетский преподаватель, доцент (университетский конференциар), профессор + к педагогическому персоналу - университетский ассистент.

Как видно, упомянутая выше должность старшего преподавателя, содержащаяся в Приложении № 11 к Закону № 355/2005, Таблице 1 к приложению № 2 к Постановлению Правительства № 381/2006, Таблице 1 к при-

ложению № 1 к Постановлению Правительства № 195/2013 и Таблице 1 к приложению № 2 к Постановлению Правительства № 381/2006 (в редакции Постановления Правительства № 869/2015) – правовыми положениями КО прямо не предусмотрено.

17. В связи с этим требуется разъяснить, что должность старшего преподавателя сохраняется в ИТД работников УВО, которые были избраны или назначены в свое время на эту должность на основании Положения о замещении педагогических должностей в высших учебных заведениях, утвержденного Постановлением Правительства № 854 от 21 сентября 2010 года (действующее до настоящего времени).

Следовательно, размер месячных окладов имеющихся/работающих старших преподавателей УВО должен быть повышен (наравне с окладами остальных научно-педагогических кадров УВО) в соответствии с указанными выше предписаниями Приложения № 11 к Закону № 355/2005 и Таблицы 1 к приложению № 2 к Постановлению Правительства № 381/2006 (за период с 1 сентября 2014 года по 1 сентября 2015 года), а также увеличен дополнительно на основании требований Таблицы 1 к приложению № 2 к Постановлению Правительства № 381/2006 (в редакции Постановления Правительства № 869/2015) - за период с 1 сентября 2015 года по настоящее время и дальше - начислен ежемесячно.

18. Следует акцентировать, что исходя из конституционных требований ч.(2) ст.102 Конституции РМ[8], все постановления Правительства (без исключения) принимаются только для исполнения законов (а не для других целей), в том числе для исполнения требований Приложения 11 к Закону № 355/2005.

Иначе говоря, все поста-

новления Правительства по оплате труда профессорско-преподавательского состава УВО должны быть интерпретированы и применены на практике только с целью безоговорочного исполнения Приложения № 11 к Закону № 355/2005, которое не дифференцирует публичные УВО в зависимости от степени и/или иных особенностей автономности их финансирования.

19. Важно учесть, что положения ч.(4) и (5) ст.145 КО закрепляют право всех УВО (публичных или частных) **накапливать и использовать в соответствии с законом собственные доходы**, полученные от внесения заинтересованными физическими и юридическими лицами, в том числе иностранными, платы за обучение, повышение профессиональной квалификации, переподготовку на контрактной основе. При этом, все УВО функционируют **на принципах финансово-экономического самоуправления** и могут осуществлять экономическую деятельность в соответствии с действующим законодательством.

20. Необходимо особо подчеркнуть: норма ст.7 Конституции РМ предусматривает, что ни один правовой акт, противоречащий положениям Конституции, не имеет юридической силы.

Таким образом, предписания таблицы 1 к приложению № 1 к Постановлению Правительства № 195/2013 относительно введения с 1 сентября 2014 года месячных минимальных должностных окладов в УВО (соответствующих лишь минимальному пределу вилок должностных окладов) – в силу указанной выше нормы ст.7 Высшего закона РМ не имеют юридической силы, поскольку они противоречат требованиям ч.(2) ст.102 Конституции РМ относительно принятия постановлений Правительства только для безоговорочного исполнения

законов, включая Приложения № 11 к Закону № 355/2005 об установлении с 1 сентября 2014 года новых/повышенных размеров месячных окладов профессорско-преподавательскому составу УВО.

Уместно добавить, что таблица 1 к приложению № 1 к Постановлению Правительства № 195/2013, которая противоречит по существу Приложению № 11 Закона № 355/2005, в силу требований ст.41 этого закона, **вообще не подлежит применению**.

21. Относительно оплаты труда научно-педагогического персонала частных УВО, норма ч.(5) ст.21 КО предусматривает, что аккредитованные частные образовательные учреждения являются составной частью национальной системы образования и осуществляют свою деятельность в соответствии с положениями настоящего кодекса.

Так, согласно п.е) ч.(5) ст.104 КО установлено, что **Совет по стратегическому институциональному развитию** (как руководящий орган учреждения высшего образования) (далее – ССИР) принимает, при наличии положительного заключения сената, решения относительно методологии **оплаты труда и стимулирования персонала**.

Исходя из содержания п.п) ч.(1) ст.140 КО - Министерство просвещения (МП) уполномочено формулировать и представлять Правительству предложения по совершенствованию **оплаты труда педагогического персонала и других категорий кадров системы образования**.

Финансирование **частных образовательных учреждений** осуществляется из средств учредителей и за счет платы за обучение (ч.(3) ст.143 КО).

Следовательно, методология и общий порядок оплаты труда научно – педагогического персонала частных УВО (университе-

тов) определяются, в пределах своих полномочий, ССИР конкретного частного/негосударственного УВО, с одной стороны, и МП, с другой стороны.

22. Касаясь существующего в настоящее время общего порядка оплаты труда научно-педагогического персонала частных УВО, необходимо отметить следующее.

Положением ч. (6) ст.143 КО определено, что персонал УВО **имеет права** (в том числе в области оплаты труда) и обязанности, вытекающие из университетского устава, ИТД, а также действующего законодательства.

В этой связи, в отечественной юридической литературе справедливо отмечается, что порядок оплаты труда научно-педагогического персонала частных УВО (университетов) **регулируется университетским уставом частного вуза, условиями заключенного ИТД (между преподавателем и частным вузом) и нормами действующего законодательства о труде** [9, с.71-72].

В частности, из содержания ч.(1) и (2) ст.135 ТК следует, что система оплаты труда, на основе которой определяется заработная плата работников, устанавливается законом или иными нормативными актами в зависимости от организационно-правовой формы предприятия, порядка финансирования и характера его деятельности. **Формы, условия и размеры оплаты труда** на хозяйственных предприятиях (в том числе в частных УВО) устанавливаются путем коллективных или, по обстоятельствам, индивидуальных переговоров между работодателем и работниками или их представителями в зависимости от финансовых возможностей работодателя и закрепляются в коллективных трудовых договорах (КТД) и ИТД.

Таким образом, в настоящее

время конкретные **формы, условия и размеры оплаты труда** научно – педагогического персонала частных УВО определяются путем ведения коллективных или, по обстоятельствам, индивидуальных переговоров между работодателем и работниками или их представителями в зависимости от финансовых возможностей работодателя и закрепляются в КТД и ИТД.

При этом, мы солидарны с принципиальным выводом ученых – правоведов Едуардом Боиштяну и Николаем Романдаш, согласно которому права в области оплаты труда в бюджетной сфере не могут быть предметом коллективных или индивидуальных переговоров и не могут быть пересмотрены через КТД и(или) ИТД.[10, 568] Это существенное и принципиальное отличие, которое должно быть учтено заинтересованными правовыми субъектами при установлении форм, условий и размеров оплаты труда научно-педагогического персонала как публичных, так и частных УВО.

В перспективе, особые роли в определении методологии оплаты труда и стимулирования персонала системы высшего образования (в том числе, научно – педагогического персонала публичных и частных УВО) отведены нормами КО, как уже было отмечено выше - ССИР и МП.

Литература:

1. Закон о системе оплаты труда в бюджетной сфере № 355-XVI от 23 декабря 2005 года - Официальный монитор Республики Молдова, 2006 г., № 35-38, ст. 148.

2. Постановление Правительства № 381 от 13 апреля 2006 г. «Об условиях оплаты труда работников бюджетной сферы» - Официальный монитор Республики Молдова, 2006 г., № 66-69, ст. 431.

3. Постановление Правитель-

ства № 195 от 13 марта 2013 года «Об условиях оплаты труда работников государственных высших учебных заведений, действующих в условиях финансовой автономии» - Официальный монитор Республики Молдова, 2013 г., № 56 - 59, ст.245.

4. Закон о нормативных актах Правительства и других органов центрального и местного публичного управления № 317 от 18 июля 2003 года - Официальный монитор Республики Молдова, 2003 г., № 208 - 210, ст.783.

5. Трудовой кодекс Республики Молдова № 154 от 28 марта 2003 года - Официальный монитор Республики Молдова, 2003 г., № 159 - 162, ст. 648.

6. Постановление Правительства № 869 от 21 декабря 2015 года «О внесении изменений в Постановление Правительства № 381 от 13 апреля 2006 года» - Официальный монитор Республики Молдова, 2015 г., № 347-360 ст. 974.

7. Кодекс об образовании Республики Молдова № 152 от 17 июля 2014 года - Официальный монитор Республики Молдова, 2014г., № 319 - 324, ст. 634.

8. Конституция Республики Молдова, принятая 29 июля 1994 года - Официальный монитор Республики Молдова, 1994 г., № 1, ст. 1.

9. Тудор Капша. Полная процедура сокращения персонала //Кадры и заработная плата, 2015, № 4, с.70-73.

10. Eduard Boișteanu, Nicolai Romandaș. Dreptul muncii. Manual. - Chișinău: S.n., 2014 - 736 p.

О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ, ВОЗНИКАЮЩИХ ПРИ ПРИМЕНЕНИИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА, РЕГУЛИРУЮЩЕГО ПРИВАТИЗАЦИЮ КВАРТИР, ЖИЛЫХ ДОМОВ И ПРИУСАДЕБНЫХ ЗЕМЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ

Н. СЛУТУ,

доктор права, Европейского университета Молдовы

SUMMARY

In its submission the author examines the theoretical and practical aspects of some of the problems arising from the application of legislation governing the privatization of apartments, houses and homestead land.

This identifies gaps and conflicts in the legislation governing the privatization of apartments, houses and homestead land.

Tags: apartment, house, garden, privatization, housing, social housing tenant, the owner.

* * *

В представленном материале автор рассматривает теоретические и практические аспекты некоторых проблем, возникающих при применении законодательства, регулирующего приватизацию квартир, жилых домов и приусадебных земельных участков.

При этом выявляются пробелы и коллизии в действующем законодательстве, регулирующем приватизацию квартир, жилых домов и приусадебных земельных участков.

Ключевые слова: квартира, жилой дом, приусадебный участок, приватизация, жилищный фонд, социальное жильё, наниматель, собственник.

Актуальность темы обусловлена тем, что многие граждане ещё не реализовали свое право на приватизацию квартир (домов) или приусадебных земельных участков.

Изложение основного материала. Согласно части (1) ст. 59 закона РМ «О жильё» № 75 от 30 апреля 2015 года данный закон вступит в силу по истечении 6 месяцев со дня его опубликования, т.е. с 29 ноября 2015 года, т.к. он опубликован 29 мая 2015 года [1].

Согласно части (3) ст. 59 этого закона по истечении одного года со дня вступления в силу настоящего закона неприватизированное жильё, подлежащее приватизации в соответствии с Законом о приватизации жилищного фонда № 1324-XII от 10 марта 1993 года, переходит в собственность административно-территориальных единиц, на территории которых оно находится. Органы местного публичного управления обязаны присвоить этому жилью статус социального жилья и зарегистрировать право

собственности на него в порядке, установленном Законом о кадастре недвижимого имущества № 1543-XIII от 25 февраля 1998 года. С лицами, проживающими в жильё, переданном в собственность административно-территориальных единиц, заключаются договоры имущественного найма сроком на 5 лет без учета нормы, предусмотренной в статье 13 настоящего закона.

Согласно части (5) ст. 59 этого закона органы местного публичного управления должны проинформировать лиц, проживающих в жильё, подлежащем приватизации, но не воспользовавшихся этим правом, о том, что по истечении одного года со дня вступления в силу настоящего закона неприватизированное жильё перейдет в собственность административно-территориальных единиц и ему будет присвоен статус социального жилья.

Органы местного публичного управления ещё не приступили к исполнению этой обязанности, т.к. им не выгодно приватизация жилья. К тому же в законе не

указан способ информирования граждан, а, самое главное, нет санкций за неисполнение этой обязанности.

О том, что органы местного публичного управления умеют уклоняться от исполнения невыгодных для чиновников правовых норм свидетельствует неисполнение постановления Правительства РМ № 984 от 21.09.1998 года «О некоторых мерах по ускорению процесса приватизации», которым утверждено Положение о порядке передачи в частную собственность приусадебных земельных участков в городских местностях» [2].

Несмотря на то, что прошло 17 лет со дня начала ускорения процесса приватизации приусадебных земельных участков в мун. Кишинев имеется немало неприватизированных приусадебных земельных участков.

Согласно части (1) ст. 1 закона РМ «О приватизации жилищного фонда» № 1324-XII от 10.03.1993 года приватизация жилищного фонда - это осуществляемый органами государственной власти

процесс отчуждения жилищного фонда государства, общественных организаций, на который государство подтвердило свое право собственности, и иных государственно-кооперативных объединений и предприятий, построенных за счет средств, выделенных из государственного бюджета, в частную собственность граждан Республики Молдова и их объединений (акционерных, хозяйственных и иных обществ), направленный на удовлетворение их потребностей в жилье и формирование реальных хозяев путем свободного распоряжения недвижимой собственностью [3].

Согласно части (1) ст. 4 закона РМ «О приватизации жилищного фонда» органами, наделенными правом осуществлять приватизацию жилищного фонда (далее - уполномоченные органы), являются:

- а) советы муниципиев Кишинэу и Бэлць;
- б) уполномоченный орган Исполнительного комитета автономного территориального образования Гагаузия - на территории Гагаузии;
- в) районные советы - в остальных населенных пунктах республики.

Согласно части (2) ст. 4 этого закона уполномоченные органы по согласованию с органами местного публичного управления создают комиссии по приватизации жилищного фонда. В состав данных комиссий включаются представители уполномоченных органов, органов местного публичного управления, финансовых и жилищных органов, архитектурного управления органа пожарного надзора, санитарно-эпидемиологической станции, территориального бюро технической инвентаризации, а при продаже или безвозмездной передаче квартир (домов) ведомственного или общественного жилищного фонда - и представители соответ-

ствующих предприятий, объединений, учреждений, организаций и их профсоюзных комитетов.

Деятельность комиссии по приватизации жилищного фонда регулируется Положением о комиссии по приватизации жилищного фонда – Приложение 1 к Закону о приватизации жилищного фонда, которое является неотъемлемой частью этого закона.

Порядок создания комиссии по приватизации жилищного фонда установлен пунктами 3-5 вышеупомянутого Положения.

Комиссия создается решением уполномоченного органа по согласованию с органом местного публичного управления соответствующей административно-территориальной единицы.

В зависимости от объема и сложности работы комиссия формируется в количестве 7-11 человек и должна включать представителей:

- уполномоченного органа;
- органы местного публичного управления;
- финансового управления (отдела) или налоговой инспекции;
- жилищно-эксплуатационной организации;
- территориального бюро технической инвентаризации;
- архитектурного управления (отдела);
- санитарно-эпидемиологической станции;
- органа государственного пожарного надзора;
- администрации и профсоюзного комитета соответствующего предприятия (при приватизации ведомственного или общественного жилищного фонда).

Председатель комиссии назначается уполномоченным органом из числа членов комиссии.

Комиссия вправе формировать рабочие группы по жилищно-эксплуатационным участкам и предприятиям, имеющим на балансе жилищный фонд.

Право на приватизацию квар-

тир (жилых домов) имеют наниматели квартир (домов) и члены их семей, проживающие в квартирах (домах) государственного и общественного жилого дома, а также в домах, принадлежащих предприятиям, а также временно отсутствующие члены семьи нанимателя, за которыми сохраняется право на жилую площадь.

Нанимателем квартиры считается лицо, вселившееся в квартиру на основании ордера, который согласно части 1 ст. 50 Жилищного кодекса Республики Молдова (далее – ЖК РМ), утвержденного законом Молдавской ССР от 3 июня 1983 года № 2718-Х, является единственным основанием для вселения в жилое помещение [4].

Право на приватизацию имеют наниматель и члены его семьи, проживающие в квартире, а также временно отсутствующие члены семьи, за которыми сохраняется право на жилую площадь в соответствии со ст. 63 ЖК РМ.

Статья 63 ЖК РМ гласит: « При временном отсутствии нанимателя или членов его семьи за ними сохраняется жилое помещение в течение шести месяцев.

Жилое помещение сохраняется за временно отсутствующим нанимателем или членом его семьи на более длительный срок в случаях:

1) призыва на действительную срочную военную службу - в течение всего времени прохождения срочной военной службы, а также призыва офицеров из запаса на действительную военную службу на срок до трех лет

- на период прохождения действительной военной службы; пребывания на действительной военной службе в качестве прапорщиков, мичманов и военнослужащих сверхсрочной службы - в течение первых пяти лет пребывания на действительной военной службе;

2) временного выезда из по-

стоянного места жительства по условиям и характеру работы (экипажи судов, работники геологических, изыскательских партий, экспедиций и т.п.) либо в связи с обучением (студенты, аспиранты и т.п. - в течение всего времени выполнения данной работы или обучения;

3) помещения детей на воспитание в государственное детское учреждение, к родственникам, опекуну или попечителю - в течение всего времени их пребывания в этом учреждении, у родственников, опекуна или попечителя, если в жилом помещении, из которого выбыли дети, остались проживать другие члены семьи. Если в жилом помещении, из которого выбыли дети, не остались проживать другие члены семьи и помещение было заселено другими лицами или по другим причинам вселение в это помещение невозможно, этим детям по окончании срока пребывания в государственном детском учреждении, у родственников, опекуна или попечителя квартира предоставляется исполнительным комитетом местного Совета народных депутатов;

4) пребывания в лечебно-профилактическом учреждении или лечебно-трудовом профилактории - в течении всего времени пребывания в них;

5) отсутствия в связи с выполнением обязанностей опекуна или попечителя на все время выполнения этих обязанностей;

6) заключения под стражу - в течение всего времени нахождения под следствием или судом;

7) в иных случаях, установленных законодательством Союза ССР и Молдавской ССР.

В случаях, указанных в пунктах 1-6 части второй настоящей статьи, право пользования жилым помещением сохраняется за отсутствующим в течение шести месяцев со дня окончания сроков, указанных в этих пунктах.

Признание лица утратившим право пользования жилым помещением вследствие отсутствия этого лица сверх установленных сроков производится в судебном порядке.

Если наниматель или член его семьи отсутствовали по уважительным причинам свыше шести месяцев, этот срок по заявлению нанимателя или отсутствовавшего члена семьи может быть продлен наймодателем, а в случае спора - судом».

Если приватизация квартиры будет осуществлена без участия временно отсутствующего лица, за которым сохраняется право на жилплощадь, решение о приватизации квартиры будет отменено в судебном порядке [5].

В статье 5 закона РМ «О приватизации жилищного фонда» указаны жилые помещения, которые могут быть приватизированы, и жилые помещения, которые не подлежат приватизации.

В частную собственность гражданам Республики Молдова могут быть проданы или безвозмездно переданы преимущественно занимаемые ими квартиры (дома) в домах государственного и общественного жилищного фонда, на который государство подтвердило свое право собственности, а также в домах, принадлежащих предприятиям, независимо от того, включены ли данные предприятия в списки для приватизации.

Разрешается приватизация государственных квартир (домов) в случае, когда граждане имеют в частной собственности другую квартиру (дом), приобретенную не в результате приватизации.

Согласно части (2) ст. 5 закона РМ «О приватизации жилищного фонда» не подлежат продаже или безвозмездной передаче в частную собственность жилые дома, находящиеся в закрытых военных городках, общежития, служебные жилые помещения, квар-

тиры (дома), находящиеся в аварийном состоянии и не подлежащие ремонту, дома, подлежащие сносу, домики лесника (кордоны) и другие строения, находящиеся на балансе или в собственности государственного лесного фонда.

Согласно части (5) ст. 5 закона РМ «О приватизации жилищного фонда» в отступление от положения части (2) в отношении приватизации общежитий допускается приватизация жилых помещений в общежитиях комнатного типа (за исключением общежитий для студентов и учащихся государственных учебных заведений всех уровней и общежитий коечного и коечно-комнатного типа) при условии, что не менее 60 % ответственных нанимателей жилых помещений на общем собрании письменно выразили желание их приватизировать. В этом случае лица, уполномоченные собранием, в месячный срок после его проведения обязаны представить комиссии по приватизации жилищного фонда необходимые документы на всех ответственных нанимателей жилых помещений, выразивших желание их приватизировать.

Приватизация жилых помещений в общежитиях комнатного типа осуществляется в порядке, установленном настоящим законом для приватизации квартир (домов).

В соответствии с частью (4) ст. 5 закона РМ «О приватизации жилищного фонда» в случае, если граждане участвовали в приватизации одной квартиры (дома), впоследствии они могут приватизировать другую квартиру (дом), оплачивая полную стоимость ее площади по коммерческим ценам, установленным Правительством на день приватизации. В случае, если при приватизации жилья площадь квартиры (дома) была меньше норматива, предусмотренного статьей 10, граждане - владельцы квартиры (дома),

состоящие на учете для улучшения жилищных условий, имеют право участвовать в бесплатной приватизации жилья в незавершенных строительством жилых домах в соответствии с действующим законодательством.

Согласно части (1) ст. 10 закона РМ «О приватизации жилищного фонда» в частную собственность одной семьи может быть продана или безвозмездно передана только одна квартира (дом) в следующем порядке: в пределах нормативной обеспеченности жильем по государственным ценам или бесплатно, сверх норматива - по коммерческим ценам, установленным Правительством на день приватизации квартиры (дома), но не превышающим текущие цены на строительство государственных квартир (домов). Нормативная обеспеченность жильем в процессе приватизации принимается в размере 20 м² общей приведенной площади на одного человека (в том числе и на членов семьи, не являющихся гражданами Республики Молдова) и дополнительно 10 м² на семью, в том числе на одиноких лиц в связи со смертью супруга (супруги), а также холостяков.

Согласно части (5) ст. 10 закона РМ «О приватизации жилищного фонда» в случаях, когда супруги проживают в разных государственных квартирах, они имеют право участвовать в приватизации одной из них по выбору. При этом норматив обеспеченности жильем исчисляется на всех членов данной семьи, внесенных в лицевые счета указанных квартир, а стаж исчисляется на обоих супругов в порядке, установленном частью (1) статьи 17.

Согласно части (2) ст. 10 закона РМ «О приватизации жилищного фонда» при приватизации жилья дополнительная жилая площадь в размере 10 м² прибавляется к нормативной площади, передающейся в частную собственность

безвозмездно, следующим категориям граждан:

а) действительным членам и членам-корреспондентам Академии наук Республики Молдова;

б) награжденным высшими государственными наградами («*Ordinul Republicii*» «*Ștefan cel Mare*» и приравненным к ним);

с) имеющим почетные звания бывшей Молдавской ССР и бывшего СССР (народный артист, заслуженный деятель искусств и заслуженный рационализатор);

д) изобретателям;

е) членам творческих союзов (ассоциаций);

ф) имеющим научно-педагогическое звание конференциара, профессора университета или ученую степень доктора, доктора хабилитата;

г) военнослужащим, персоналу Службы информации и безопасности, Службы государственной охраны, Министерства внутренних дел и Генеральной прокуратуры, имеющим специальное воинское звание генерала или приравненное к нему;

h) бывшим владельцам частных домов, снесенных без выплаты компенсации;

и) страдающим заболеваниями, перечисленными в приложении 7 к настоящему закону;

ж) которым право на бесплатную приватизацию дополнительной жилой площади предоставлено иными законами.

Член (члены) семьи, подпадающей под несколько категорий граждан, имеет право на безвозмездную передачу ему дополнительной жилой площади в совокупности.

Условия передачи в частную собственность жилых помещений установлены ст. 17 закона РМ «О приватизации жилищного фонда».

Согласно части (1) ст. 17 этого закона передача в частную собственность государственных и ведомственных квартир (домов),

за исключением служебных жилых помещений, в пределах установленных настоящим законом норм производится:

одиноким инвалидам I и II групп, семьям, в которых есть инвалиды I и II групп, чья инвалидность наступила вследствие защиты территориальной целостности, независимости и интересов государства, ликвидации последствий аварии на Чернобыльской АЭС, лицам, исполняющим военную или специальную службу по контракту, прослужившим не менее 15 лет, участникам боевых действий в Афганистане - безвозмездно;

семьям инвалидов I и II групп, в составе которых нет других взрослых членов, - безвозмездно;

семьям лиц, погибших во время военных действий по защите территориальной целостности и независимости Республики Молдова или умерших вследствие полученных при этом травм, а также семьям лиц, погибших во время ликвидации последствий аварии на Чернобыльской АЭС или умерших вследствие полученных при этом травм и заболеваний, - безвозмездно;

семьям военнослужащих, семьям сотрудников органов внутренних дел и государственной безопасности Республики Молдова, семьям военнослужащих, семьям сотрудников органов внутренних дел и государственной безопасности бывшего СССР, погибших во время прохождения службы или умерших вследствие травм, полученных во время прохождения службы, - безвозмездно;

семьям детей-сирот, в составе которых нет взрослых членов, - безвозмездно;

бывшим владельцам частных домов, снесенных без выплаты компенсации, - безвозмездно;

гражданам, постоянно проживающим в данных квартирах (домах), при общем стаже работы

членов семьи (супругов) на предприятиях республики, предприятиях бывших союзных республик и предприятиях союзного подчинения на день принятия настоящего закона:

- не менее 35 лет - безвозмездно;
 - от 30 до 35 лет - с оплатой 25 процентов стоимости жилья;
 - от 25 до 30 лет - с оплатой 50 процентов;
 - до 25 лет - с полной выплатой стоимости жилья;
- семьям с пятью детьми и более - безвозмездно, с правом отчуждения приватизированного жилья только на основании письменного разрешения органа опеки и попечительства.

Согласно части (1) ст. 17 закона РМ «О приватизации жилищного фонда» при приватизации жилых помещений учитывается только стаж работы на день принятия этого закона, т.е. только до 10 марта 1993 года.

Предложение. Полагаем, что часть (1) ст. 17 закона РМ «О приватизации жилищного фонда» следует изменить, установив, что при приватизации жилья учитывается стаж работы на предприятиях Республики Молдова на день подачи заявления о приватизации жилого помещения, а на предприятиях бывших союзных республик – по состоянию на 10 марта 1993 года.

Согласно части (2) ст. 17 закона РМ «О приватизации жилищного фонда» в случае, если лицо не имеет семьи или семья состоит из одного из родителей с детьми, стаж, необходимый для льготной приватизации жилья, делится пополам.

Например, если семья состоит из отца с дочерью, и отец имеет стаж работы не менее 17,5 лет, то данная семья имеет право на бесплатную приватизацию жилья общей площадью до 50 м².

Согласно части (3) ст. 17 закона РМ «О приватизации жи-

лищного фонда» в стаж работы, необходимый для приватизации жилья, включаются время действительной военной службы в рядах Вооруженных сил, органов внутренних дел и государственной безопасности бывшего СССР граждан, призванных с территории Республики Молдова, календарные годы военной или специальной службы лиц, исполняющих военную или специальную службу в настоящее время, а также находящихся в резерве и отставке, годы учебы в аспирантуре, в высших средних специальных учебных заведениях на территории республики и за ее пределами, время нахождения в местах отбывания наказания лиц, необоснованно репрессированных и впоследствии реабилитированных, годы инвалидности для инвалидов I и II групп с даты ее установления, а для инвалидов с детства - с 18-летнего возраста.

Доказательством стажа работы являются трудовые книжки, которые оформляются в соответствии с Положением о порядке заполнения, хранения и учёта трудовой книжки, утвержденным постановлением Правительства РМ № 1449 от 24 декабря 2007 года [6].

Согласно части (4) ст. 17 закона РМ «О приватизации жилищного фонда» квартиры, находящиеся в незавершенном строительстве жилых домах, финансирование которых осуществлялось за счет государственного и местных бюджетов, из фондов государственных предприятий и организаций, могут быть приватизированы в порядке, установленном Правительством, путем продажи физическим и юридическим лицам или безвозмездной передачи физическим лицам - гражданам Республики Молдова, состоящим на учете для улучшения жилищных условий по состоянию на 5 августа 1999 года, в том числе лицам, сокращенным в связи с

реорганизацией или ликвидацией предприятия или организации.

Согласно части (1) ст. 11 этого закона граждане, желающие приобрести в частную собственность или получить безвозмездно квартиру (дом), обращаются с письменным заявлением в уполномоченные органы, которые в двухмесячный срок со дня регистрации заявления через комиссии по приватизации жилищного фонда обязаны определить стоимость жилья и принять решение по существу.

Согласно части (2) ст. 11 этого закона стоимость квартир (домов) определяется по данным инвентаризации жилищного фонда, зарегистрированным в территориальных бюро технической инвентаризации, жилищно-эксплуатационных организациях и на предприятиях, имеющих на балансе жилищный фонд, на момент проведения расчета с учетом коэффициентов индексации первоначальной стоимости жилищного фонда в соответствии с Постановлением Правительства № 118 от 5 марта 1993 года.

Согласно части (1) ст. 18 этого закона полностью оплаченные квартиры в домах жилищно-строительных кооперативов, домах, построенных за счет привлечения частных инвестиций в соответствии с договором об инвестировании, признаются частной собственностью и их владельцам выдаются удостоверения на право собственности.

Члены жилищно-строительных кооперативов осуществляют приватизацию на основании справок о том, что они полностью уплатили свои паевые взносы.

Приватизация приусадебных участков регулируется:

1. статьей 11 и 20 Земельного кодекса Республики Молдова (далее – ЗК РМ) [7],

2. постановлением Правительства РМ № 984 от 21.09.1998 года

«О некоторых мерах по ускорению процесса приватизации».

Статья 11 ЗК РМ гласит: «Органы местного публичного управления бесплатно предоставляют гражданам земли с выдачей документов, удостоверяющих право собственности на них:

переводят в собственность граждан земельные участки, занятые домами, хозяйственными постройками и огородами, предоставленные им в соответствии с законодательством;

предоставляют вновь созданным семьям земельные участки из резерва земель населенных пунктов, до его полного израсходования, под строительство жилых домов, хозяйственных построек и огороды в размере: в городах - от 0,04 до 0,07 га, в сельских населенных пунктах - до 0,12 га. Конкретные размеры земельных участков определяются органами местного публичного управления;

переводят (в пределах норм градостроительства или, если это невозможно, исходя из реальной площади земельного участка, обслуживающего строения) земельные участки, на которых расположены приватизированные многоквартирные жилые дома, не являющиеся многоэтажными, в общую долевую собственность собственников квартир пропорционально приватизированной каждым из них площади.

Вторичная передача в частную собственность гражданам земельных участков для целей, указанных в части первой настоящей статьи, осуществляется за плату путем продажи на аукционах, организованных органом местного публичного управления. Начальная цена продажи не может быть ниже нормативной цены на землю, рассчитанной исходя из тарифов, установленных действующим законодательством.

Допускается вторичная бесплатная передача земельных

участков для целей, указанных в части первой настоящей статьи, гражданам, земельная собственность которых нарушена в результате стихийных бедствий».

Порядок приватизации приусадебных земельных участков установлен Положением о передаче в частную собственность приусадебных земельных участков в городских местностях, утвержденных постановлением Правительства РМ № 984 от 21.09.1998 года «О некоторых мерах по ускорению процесса приватизации».

В пунктах 3-9 данного Положения указано: «Приусадебные земельные участки переходят в собственность:

- a) собственников жилых домов с правом индивидуальной собственности;
- b) собственников жилых домов с правом общей совместной собственности;
- c) собственников жилых домов с правом общей долевой собственности.

Согласно настоящему положению не могут быть переданы в частную собственность:

- a) земельные участки, прилегающие к приватизированным многоквартирным жилым домам;
- b) приусадебные земельные участки, находящиеся во временном пользовании граждан.

Установить, что передача в собственность приусадебных земельных участков производится по инициативе органов местного публичного управления одновременно с массовой первичной регистрацией или на основании заявления собственников жилых домов.

Органам местного публичного управления передать земли, указанные в пункте 2 настоящего положения, в собственность владельцев жилых домов в пределах, предусмотренных документами о предоставлении земель под строительство и эксплуатацию жилых

домов, в том числе по договору предоставления земель в пользование на неограниченный срок.

Если площадь приусадебного земельного участка, которым реально пользуется владелец жилого дома, превышает по размеру площадь, указанную в документе о предоставлении земли под строительство и эксплуатацию жилого дома, местная публичная власть может решить вопрос о передаче в собственность участка, которым реально пользуется собственник жилого дома, если его площадь не превышает 10% площади, указанной в документах. В остальных случаях вопрос об оставшихся долях земли местная публичная власть решает согласно действующему законодательству.

В решении о передаче приусадебного земельного участка в частную собственность органы местного публичного управления устанавливают сервитуты с целью обеспечения публичного доступа к земле или учитывая интересы соседних собственников. Решение об установлении сервитута может быть обжаловано собственником приусадебного земельного участка в судебной инстанции.

В случае, если жилой дом находится в общей долевой собственности, органы местного публичного управления передают приусадебный земельный участок в общую долевую собственность, указывая реальную долю каждого собственника, пропорциональную его собственности на жилой дом.

Финансирование работ, связанных с подготовкой и передачей земли в частную собственность, осуществляется за счет средств государственного или местного бюджета».

Согласно пункту 14 этого Положения Передача приусадебных земельных участков в частную собственность может осуществ-

вляться по заявлению заинтересованного лица как до начала, так и в процессе работ по массовой первичной регистрации. В этом случае лицо подает в местную примэрию заявление о передаче земли в частную собственность и выдаче документа, удостоверяющего право владения землей. К заявлению прилагаются:

a) договор о передаче земли в пользование на неограниченный срок или документ о предоставлении земли для строительства и эксплуатации жилого дома;

b) документ, подтверждающий право собственности на дом.

В случае отказа органа местного публичного управления гражданин вправе обратиться в суд согласно закону РМ «Об административном суде» [8].

Литература:

1. Официальный монитор РМ № 131-138 от 29.05.2015 г.
2. Официальный монитор РМ № 90-91 от 01.10.1998 г.
3. Официальный монитор РМ. Специальный выпуск от 27.06.2006 г.
4. Ведомости Верховного Совета и Правительства Молдавской ССР, 1983 г. № 6, ст. 40
5. Сосна Б., Ротару И., Булгару А., Правовое регулирование купли-продажи квартир, «Contabilitatea și audit», 2007, № 6, стр. 62
6. Официальный монитор РМ № 5-7 от 11.01.2008 г.
7. Официальный монитор РМ № 107 от 04.09.2001 г.
8. Официальный монитор РМ. Специальный выпуск от 03.10.2007 г.

NOȚIUNEA DE *MINOR* PRIN PRISMA UNOR TEHNICI NORMATIVE DIN LEGISLAȚIA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Ioana CASANDRA,

doctorandă, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM

SUMMARY

A special role in the theory of criminal law have embodiments of criminal liability of minors, in particular the penalties adopted and applied them. Of course, each country shapes its own theory about the age of criminal liability and that liability limits, forms of criminal liability of minors, consecrating them in normative aspect. Accordingly establish that the criminal law of the Republic of Moldova and the Romanian one, taking into account the person's age in several aspects: 1) age – a sign of the active subject of the offense (a) in terms of overall limits and special liability criminal; b) limits in terms of punishment applicable to minors; c) in terms of legal means of differentiation and individualization of criminal punishment; d) in terms of performance requirements criminal charges) or age – as a sign of passive subject of the offense.

Keywords: child, minor, minority, age, criminal, educational measure, criminal penalty

* * *

Un rol aparte în teoria dreptului penal îl au formele de realizare a răspunderii penale a minorilor, în particular pedepsele adoptate și aplicate acestora. Desigur, fiecare stat își conturează propria-i teorie cu privire la răspunderea penală a minorilor și limitele acestei răspunderi, formele de răspundere penală a minorilor, consecrându-le și în aspect normativ. În consecință, stabilim că atât legislația penală a Republicii Moldova, cât și cea a României au luat în considerație vârsta persoanei din mai multe aspecte: 1) vârsta – semn al subiectului activ al infracțiunii (a) sub aspectul unor limite generale sau speciale ale răspunderii penale; b) sub aspectul limitelor pedepselor aplicabile minorilor; c) sub aspectul mijloacelor juridice de diferențiere și individualizare a pedepsei penale; d) sub aspectul cerințelor de executare a pedepsei penale) și vârsta ca semn al subiectului pasiv al infracțiunii.

Cuvinte-cheie: copil, minor, minoritate, vîrstă, răspundere penală, măsură educativă, pedeapsă penală

Introducere. Cadrul activităților de prevenire și combatere a criminalității în societate pune în evidență în mod principal rolul individual al activității de prevenire și combatere a delincvenței juvenile (criminalitatea minorilor). Această activitate complexă și multispectuală poate avea succes doar în ipoteza unor eforturi din partea întregii societăți în asigurarea dezvoltării minorilor și acordarea atenției sporite evoluției personalității lor de la cea mai mică vîrstă.

Printre mijloacele de luptă cu criminalitatea în ansamblu, în special punctînd pe delincvența juvenilă (criminalitatea minorilor), sînt și cele cu caracter penal. În fapt, Codul penal al RM, adoptat la 18

aprilie 2002, a depășit anumite probleme ce se impuneau la nivelul sancționării persoanelor minore [1], însă a lăsat în vigoare aceleași elemente ale sistemului represiv, punînd în evidență mai accentuată modelul mixt al acestuia.

Spre deosebire de legislația penală a Republicii Moldova vizînd răspunderea penală a minorilor, C. pen. în vigoare al României a adoptat un sistem liberal de reacție contra criminalității minorilor, fiind pus în acțiune un mecanism bine conturat de măsuri educative privative și neprivative de libertate. În context, legislația României identifică minoritatea penală drept una dintre cauzele de neimputabilitate penală [2].

În acest sens, devine importan-

tă stabilirea în continuare a unor posibilități de sancționare a minorilor potrivit legislației penale în vigoare a Republicii Moldova și determinarea controverselor și contradicțiilor ce nu au fost luate în considerație de către legiuitor și posibilitățile respective urmează a fi puse în acțiune. Acest ultim fapt este pertinent și pentru legislația penală a României, care a intrat în vigoare în anul 2014, iar eficiența aplicativă încă nu a fost demonstrată pe deplin în practică.

De obicei, se remarcă în literatura de specialitate, publicul larg consideră că față de minorii delincvenți nu se iau măsuri de pedepsire suficient de drastice, impunându-se, în acest aspect, nuanțarea unei game mai largi de sancțiuni adaptate personalității și contextelor specifice în care s-au format aceștia (mai cu seamă se operează în varianta modelului represiv de sancționare a minorilor) [3, p. 78].

Însă, este certă inițierea discursului științific cu momente legate de aferența sistemului de răspundere penală a minorilor: *la o situație cu totul alta decât răspunderea penală a persoanelor majore ori la o situație de excepție de la regulile răspunderii penale a persoanelor majore*. În cazul în care ar fi operantă prima variantă a acestui sistem de analiză, ar trebui configurat un mecanism distinct de răspundere penală a minorilor, punând în evidență toate elementele ce caracterizează individualitatea cauzei. Cu totul alt procedeu se aplică în cazul unei excepții de la regulile răspunderii penale a persoanelor majore, prin invocarea unor reguli speciale care se referă la minori. Analiza sistematică a normativului penal adoptat în România și în Republica Moldova pune în evidență definitorie ambele aceste soluții:

a) În România, minoritatea, fiind percepută drept cauză de neimputabilitate, denotă un sistem nou de valorificare a relațiilor sociale de drept penal, al cărui subiect activ incident este minorul, spre deosebire de persoana care a atins vârsta majoratului.

b) În Republica Moldova, minoritatea nu este percepută în mod distinct decât sub aspectul unor excepții de la regulile răspunderii penale a subiectului activ major. Acest fapt reiese inclusiv din precizarea teoretică de atribuire a minorului la categoria unui subiect activ general al infracțiunii, inclusiv în cazul vârstei acestuia de la 14 ani (dacă art. 21 alin. (1) C. pen. al RM identifică infracțiunea ca fiind pasibilă de răspundere penală pentru persoanele minore, inclusiv de la vârsta de 14 ani). Infractorii minori răspund pentru anumite categorii de infracțiuni și față de această categorie de infractori nu se aplică toate categoriile de pedepse penale stabilite prin C. pen. al RM.

Rezultate obținute și discuții. O abordare a clasificării minorilor, care să asigure o individualizare a răspunderii acestora și să soluționeze problema diferențierii acestei răspunderi în cazul diferitelor categorii de minori este destul de rațională, dar departe de a fi una absolută. Or se subliniază în literatura de specialitate că urmează a se lua în calcul caracterul dublu al răspunderii și să nu fie subestimat rolul preventiv-motivațional al stabilirii răspunderii în legea penală [4, p. 36].

În acest context, la stabilirea răspunderii penale, legiuitorul are în vedere noțiunile tipice, determinate prin anumite criterii unice. Legea penală nu este adresată unor persoane concrete, ea suppose răspunderii penale (aspectul pozitiv) toate persoanele care posedă anumite trăsături specifice și pot deci fi subiecți activi ai infracțiunilor. Persoana concretă, cu particularitățile sale individuale, apare doar în procesul de realizare a sancțiunii legii penale, moment în care are loc trecerea de la special la particular. Din aceste raționamente, problema responsabilității și răspunderii nu poate fi soluționată în lege fără anumite prezumții. Acestea se referă inclusiv la minori [4, p. 38].

Luând în calcul complexitatea problemei privind specificul

răspunderii penale a minorilor de anumite vârste, este necesar a constata că acest specific nu este reflectat pe deplin și nu este cercetat pînă la capăt. Luarea în vedere a unor trăsături personale specifice ale minorului urmează să fie încadrate la reglementarea tuturor instituțiilor de drept penal legate de răspunderea și pedeapsa aplicată minorilor (liberarea de răspundere penală, dispunerea pedepsei penale, atenuarea pedepsei penale, liberarea de pedeapsă penală, aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ etc.).

Minorii cu vârsta între 16 și 18 ani sînt considerați – conform legii penale – subiecți de drept, care sînt responsabili deplin și supuși răspunderii penale. Totuși, în aspect social-psihologic, aceștia rămîn a fi minori, se deosebesc de adulți prin anumite particularități subiective, iar acest ultim fapt urmează să influențeze soluționarea problemei privind răspunderea penală a acestora. În acest context, recunoașterea minorilor de această vîrstă pe deplin responsabili nu predetermină egalarea acestora cu adulții.

O altă întrebare este legată de limitele inferioare ale vârstei subiectului activ al infracțiunii (minorului) de la care poate surveni răspunderea penală și infractorul să fie pasibil de o constrângere de ordin penal: *Care este sau trebuie să fie limita perioadei responsabilității absolute și a celei limitate?* [5, p. 398].

După cum menționează V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea și alți autori români, limita inferioară a vârstei ar fi cea de la care minorul ar putea fi socotit că avînd capacitatea de a înțelege ceea ce, în relațiile social-umane, este bine și ceea ce este rău și de a-și conduce astfel în mod conștient voința [6, p. 218].

În teoria dreptului penal se admite că atunci cînd, potrivit legii civile, vârsta la care o persoană devine majoră este prea ridicată, limita superioară pentru răspundere penală a minorilor poate fi stabilită mai jos decât limita civilă [6, p. 219].

Cu adevărat, susține autorul T. Pop, aceste limite nu se pot fixa în mod uniform la toate popoarele, căci acestea diferă după rasă, climă, cultură, educație etc. [5, p. 398]. Este adevărat și faptul că influența vârstei asupra imputabilității este incontestabilă. Or fizicul și psihicul, adică facultățile morale și intelectuale ale omului, se dezvoltă progresiv odată cu vârsta.

Așadar, este contradictorie realitatea utilizării sintagmelor *minoritate penală* și *minoritate în fața legii penale* (ultima sintagmă este utilizată pe larg de către autorul I. Teodorescu, citat după [5, p. 412]), acestea din urmă fiind raportate la sinteza tuturor problemelor privitoare la minorii infractori [7, p. 408]. Literatura de specialitate română consideră aceste sintagme incorecte, deoarece, se subliniază, termenul *minoritate* oferă loc pentru confuzii. Astfel, V. Dongoroz consideră necesară utilizarea sintagmelor *infractori minori* sau *infractori nevîrstnici* [7, p. 408].

Susținem pe deplin, din acest ultim punct de vedere, existența a două perioade în cursul dezvoltării progresive a omului, perioade care se impun ca fiind relevante din perspectiva imputabilității și responsabilității penale: **minoritatea** și **majoratul** [5, p. 394].

În fapt, minoratul este întotdeauna relevant și incident perioadei neimputabilității penale. În ceea ce privește perioada imputabilității penale, incidența minoratului este atestată doar în cadrul formelor de manifestare descrise prin responsabilitatea relativă și responsabilitatea redusă.

În acest context, nu susținem ideea legiuitorului român de a indica la *major* inclusiv în cazul în care persoana are vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani. Astfel, potrivit art. 134 C. pen. al României, dispozițiile referitoare la minoritate se aplică și **majorilor** care, la data săvârșirii infracțiunii, aveau vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani [2]. În viziunea noastră, este vorba, de asemenea, de categoria minorilor, majorul prezumând atingerea vârstei de 18 ani.

Conform art. 2 alin. (3) din Codul familiei al RM, relațiile familiale sînt reglementate în conformitate cu următoarele principii: „[...] prioritate a educației **copilului** în familie, manifestare a grijii pentru întreținerea, educația și apărarea drepturilor și intereselor membrilor **minori** și ale celor inapți de muncă ai familiei [...]” [8].

În conformitate cu art. 25 alin. (6) din C. fam. al RM, depunerile făcute de soți pe numele **copiilor lor minori** sînt proprietate a copiilor și nu se iau în considerare la partaj [8], iar ulterior acest act normativ vizează categoria de copil minor (spre exemplu, titlul Cap. X. „Drepturile copiilor minori”) [8].

Art. 51 alin. (1) din C. fam. al RM definește **copilul** ca fiind „persoana care nu a atins vârsta de 18 ani (majoratul)” [8]. Adică, Codul familiei al Republicii Moldova împarte convențional etapele vârstei persoanei în două categorii:

a) *copilărie* – pînă la vârsta de 18 ani;

b) *majorat* – cu vârsta mai mare de 18 ani.

Incoerențele textului normativ demonstrează o lipsă de precizie în perceperea noțiunilor utilizate. De altfel, întru justificarea punctului propriu de vedere, invocăm și dispoziția art. 53 alin. (3) C. fam. RM, care prevede că **minorul** care a căpătat capacitatea deplină de exercițiu pînă la atingerea majoratului își apără drepturile și interesele legitime de sine stătător. Adică, definind copilul ca fiind persoana care nu a atins vârsta de 18 ani (art. 51 alin. (1) din C. fam. al RM), se face alegația și la minor, în aceeași perioadă – a copilăriei [8]. Acest ultim fapt reiese și din analiza normelor prevăzute de art. 142 alin. (3) și art. 152 alin. (1) C. fam. al RM. Astfel, conform art. 34 alin. (1) Cod civil al RM și art. 142 alin. (3) C. fam. al RM, ele se instituie asupra **copiilor în vîrstă de la 14 la 18 ani** [34; 36], iar potrivit art. 152 alin. (1) C. fam. al RM, în casele de copii de tip familial pot fi plasați pentru întreținere și educație **copiii** orfani și **copiii**

rămăși fără ocrotire părintească **în vîrstă de pînă la 14 ani** [8].

În conformitate cu art. 81 alin. (1) C. fam. al RM, „în circumstanțe excepționale [...], **copiii majori** pot fi obligați de către instanța judecătorească [...]” [8].

C. civ. al RM operează cu un alt tablou terminologic referitor la perioadele vârstei persoanei. În acest sens, conform art. 20 alin. (1) C. civ. RM, capacitatea deplină de exercițiu începe la data la care persoana fizică devine majoră, adică la împlinirea vârstei de 18 ani [9]. Cert este deci faptul că în unanimitate legislația Republicii Moldova operează cu etapa majoratului de la 18 ani.

Prin art. 20 alin. (3) C. civ. al RM se face precizarea precum că „**minorul care a atins vârsta de 16 ani** poate fi recunoscut ca avînd capacitate de exercițiu deplină [...]” [9], iar în sensul art. 21 al C. civ. al RM se indică la **minorul care a împlinit vârsta de 14 ani** și la **minorul care a împlinit vârsta de 16 ani**.

În același sens, art. 22 C. fam. al RM operează cu categoria de **minor care nu a împlinit vârsta de 14 ani**, în particular „**minor în vîrstă de la 7 la 14 ani**” [9].

Conform art. 1406 C. civ. al RM, se prevede răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un **minor care nu a împlinit 14 ani**. În acest context, prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani se repară de părinți (adoptatori) sau de tutorii lui, dacă nu demonstrează lipsa vinovăției lor în supravegherea sau educarea minorului. Dacă **minorul care nu a împlinit 14 ani** a cauzat prejudiciul cînd se afla sub supravegherea unei instituții de învățămînt, de educație sau unei instituții curative ori a unei persoane obligate să-l supravegheze în bază de contract, acestea răspund pentru prejudiciul cauzat, dacă nu demonstrează că el s-a produs nu din vina lor. Obligația părinților (adoptatorilor), tutorilor, a instituțiilor de învățămînt, de educație, a instituțiilor curative de a repara prejudiciul cauzat de un **minor** nu încetează odată cu atin-

gerea **majoratului** acestuia sau odată cu dobândirea unor bunuri suficiente pentru repararea prejudiciului [9].

Cu privire la **minorii în vârstă de pînă la 14 ani** se poate vorbi, constată N. Țurcanu, numai despre acțiunea ilicită. Inacțiunea ilicită nu poate fi prezentă în acest caz, deoarece legea nu pune în sarcina *persoanelor incapabile*, cum sînt *minorii*, obligații a căror neexecutare angajează răspunderea civilă delictuală [10, p. 47]. Pentru angajarea răspunderii pentru prejudiciul cauzat de **minorii pînă la 14 ani** nu se cere condiția ca minorul să fi acționat cu discernămint, adică cu vinovăție, menționează N. Țurcanu. Nu considerăm corectă echivalarea admisă de către autor între *vinovăție* și *discernămint*. Or discernămintul se constată în cazul unor categorii de infractori (în funcție de vîrstă), iar vinovăția este proprie pentru constatare în cazul tuturor infracțiunilor.

Referitor la răspunderea pentru prejudiciul cauzat, art. 1407 C. civ. al RM prevede că **minorul între 14 și 18 ani** răspunde personal pentru prejudiciul cauzat, potrivit regulilor generale. În cazul în care minorul între 14 și 18 ani nu are bunuri sau venituri suficiente pentru repararea prejudiciului cauzat, acesta trebuie reparat, integral sau în partea nereparată, de către părinți (adoptatori) sau curator, dacă nu demonstrează că prejudiciul s-a produs nu din vina lor. Obligația părinților (adoptatorilor) sau curatorului de a repara prejudiciul cauzat de un minor între 14 și 18 ani încetează în cazul în care autorul prejudiciului a atins **majoratul**, precum și în cazul în care, înainte de a fi atins majoratul, acesta dobîndește bunuri sau venituri suficiente pentru repararea prejudiciului [9].

Această claritate însă, care are incidență mai cu seamă în materie civilă și familiară, nu este evidențiată (sau anume în asemenea mod incoerent) din perspectiva analizei complexe a C. pen. al RM. După cum am menționat anterior, C. pen. al RM nu configurează minoritatea ca fiind o cauză

de neimputabilitate în mod expres, ci o definește în mod tacit, prin intermediul art. 21 alin. (1)-(2) C. pen. al RM.

În ceea ce privește textul propriu-zis al C. pen. al RM, se identifică incoerențe profunde legate de utilizarea diferită a termenilor ce se referă la aceeași categorie juridică – *minorii*, ori noțiuni legate nemijlocit de diferite categorii de vîrstă. Astfel, se nuanțează următoarele forme de operare tehnică:

- În **2** cazuri se pune în evidență termenul de **minorat** (art. 34 alin. (5) lit a); art. 79 alin. (1) C. pen. al RM). Și acest uz are loc prin intermediul normelor penale generale. C. pen. al RM, în PS, nu operează cu o asemenea noțiune, precum *minorat/minoratul*. Este important a stabili că legea penală operează cu *minoratul* ca circumstanță excepțională, care indică anumite posibilități de diferențiere a pedepsei penale, deși, în contextul circumstanțelor atenuante prevăzute de art. 76 alin. (1) lit. b) C. pen. al RM, legiuitorul face uz de termenul **minor**.

- În **33** cazuri (15 cazuri prevăzute în PG a C. pen. și 18 cazuri prevăzute în PS a C. pen. al RM) se indică la termenul generic de **minor/minori**. Semnificația acestui termen nu ar crea impedimente aplicative, dacă nu ar fi determinate alte corelații tehnice adoptate. Or legiuitorul din Republica Moldova pune accent pe un ansamblu de detalizări a limitelor de vîrstă ale minorului, creîndu-se confuzii atît la nivel teoretic, cît și în aspect practico-aplicativ.

- În **2** cazuri (prevăzute exclusiv de PG a C. pen. al RM) se indică la sintagma **condamnat minor/minor condamnat**. În esență, această sintagmă adoptată de către legiuitor pune în evidență statutul persoanei în cadrul relațiilor juridico-penale, iar termenul de *minor* îi precizează vîrstă, care nu poate deroga de la categoria juridică de minor, în ansamblu. Acest fapt nu creează dificultăți de interpretare juridică.

- În continuare însă, legiuitorul admite posibilitatea de interpreta-

re paralelă a uneia și aceleiași categorii juridice. Or se cunoaște că minorul este persoana care nu a atins vîrsta majoratului, adică pînă la 18 ani. Nu este clară realitatea prevederii de către legiuitor în mod expres, în **4** cazuri (2 cazuri prevăzute în PG a C. pen. al RM – art. 54 alin. (1); art. 72 alin. (5) C. pen. al RM și 2 cazuri prevăzute în PS a C. pen. al RM – art. 201 alin. (2), art. 208² C. pen. al RM) a sintagmei **persoană în vîrstă de pînă la 18 ani**, deși titlul normei pune accentul pe **minor**.

În viziunea noastră, această delimitare și definire normativă nu se impune. Or, nu ține de domeniul dreptului penal definirea noțiunii de minor. Această noțiune trebuie să rezulte din contextul normativității în ansamblu și să fie impusă în uz cu aceeași semnificație juridică. În acest context, propunem modificarea art. 54 alin. (1) și a art. 72 alin. (5) C. pen. al RM prin substituirea sintagmei „**persoană în vîrstă de pînă la 18 ani**” cu termenul generic de „**minor**”.

Interpretarea normelor invocate creează un ansamblu de dificultăți de percepție a textului legii penale. Oricum este evident, mai cu seamă din conținutul art. 54 C. pen. al RM, că minorul este anume persoana care nu a atins vîrsta de 18 ani. Nu este justificată însă abordarea legiuitorului din Republica Moldova, care, utilizînd termenii de *copil* și *minor* le egalează, dar nu întotdeauna. Spre exemplu, titlul Cap. VII C. pen. al RM este „**Infracțiuni contra familiei și minorului**”, deși în contextul conținutului acestui capitol se operează cu „traficul de copii” (art. 206 C. pen. al RM), „recurgerea la prostituția practică de un copil” (art. 208² C. pen. al RM) etc. În fapt, în cazul infracțiunii de recurgere la prostituția practică de un copil, legiuitorul operează cu termenul *copil* în conținutul titlului normei, iar în conținutul propriu-zis se indică la „**persoana care nu a împlinit vîrsta de 18 ani**”.

În această gamă de precizări normativ-textuale, se stabilește că legiuitorul face uz de *minor* și *copil* (în unele cazuri) pentru a acoperi

același conținut – persoana cu vîrsta pînă la 18 ani, deși, în viziunea noastră, această situație nu este justificată. Considerăm, în acest ultim caz, că se cere precizarea art. 206 C. pen. al RM și art. 208² C. pen. al RM prin folosirea unilaterală a termenului de **minor**.

Uneori însă este cert că termenul *copil* nu indică la categoria de vîrstă a persoanei, ci la legătura de rudenie, fapt care poate fi, conchidem, lăsat în acest anume ultim sens, în uz tehnico-normativ.

● În 1 caz (art. 89 alin. (2) lit. d), g) C. pen.), legiuitorul din Republica Moldova indică, în mod alternativ, la categoria de *minor* și *copil în vîrstă de pînă la 8 ani*. Această distincție nu este justificată pe măsura admiterii (s-a precizat anterior) uzului unor asemenea noțiuni precum *persoană în vîrstă de pînă la 18 ani, copil* – ca persoană în vîrstă de pînă la 18 ani, *minor*. Aceste raționamente logice dictează realitatea punerii în valoare a unui format unic de utilizare a noțiunii de minor. În acest context, propunem modificarea art. 89 alin. (2) lit. d), g) C. pen. al RM prin înlocuirea sintagmei „**copil în vîrstă de pînă la 8 ani**” cu „**minor în vîrstă de pînă la 8 ani**”.

De asemenea, în 2 situații normative (prevăzute de PG a C. pen. al RM – art. 96 alin. (1), art. 96 alin. 93) C. pen. al RM) se utilizează în mod exclusiv sintagma „**copil de pînă la 8 ani**”, fapt care impune modificarea acesteia în forma anunțată anterior.

● În 19 situații (3 prevăzute în PG a C. pen. al RM și 16 în PS a C. pen. al RM) se utilizează termenul de **copil/copii**. Este de reținut faptul că utilizarea acestui termen în PG a C. pen. al RM nu creează anumite dificultăți normative și aplicative, înțelesul acestuia fiind elucidat prin nivelul unor raporturi de rudenie, dar nu prin etapa vîrstei persoanei. Legiuitorul, în PS a C. pen. al RM, nu utilizează sensul în cauză al termenului în discuție, acesta indicînd anume la categoria de vîrstă a unei persoane, doar că esența și semnificația noțiunii nu se regăsește interpre-

tată în C. pen. al RM nici în mod legal, nici în formă sistematică. Acest din urmă fapt impune necesitatea unei modificări a normelor în situațiile vizate, în particular prin înlocuirea termenului „**copil**” prin noțiunea generică „**minor**”. Mai cu seamă că, în procesul interpretărilor normative, anume acest sens se are în vedere.

Spre exemplu, S. Brînză și V. Stati, la interpretarea infracțiunii de scoatere ilegală a copiilor din țară (art. 207 C. pen. al RM), menționează că victimă a infracțiunii este **minorul**, indiferent dacă are calitatea de cetățean al Republicii Moldova, cetățean al unui alt stat, polipatrid sau apatrid [11, p. 1048].

Autorul A. Borodac, referindu-se la infracțiunea de atragere a minorilor la activitatea criminală sau determinarea lor la săvîrșirea unor fapte imorale (art. 208 C. pen. al RM), enunță că infracțiunea se poate manifesta prin două modalități normative:

1) atragerea **minorilor** în activitate criminală sau instigarea lor la săvîrșirea infracțiunilor;

2) determinarea **minorilor** la săvîrșirea unor fapte imorale [12, p. 233].

Agravarea infracțiunii vizate are loc prin operarea unor subiecți activi speciali, deși subiectul pasiv își modifică denumirea tehnică: din **minor în copil** (art. 208 alin. (2) C. pen. al RM).

● Delimitarea clară între categoriile de vîrstă a persoanelor, care joacă un rol determinant în contextul aplicării legii penale a Republicii Moldova, este evidențiată **într-un singur caz**, adică se invocă categoria de *minor* și cea de *majorat* (art. 93 alin. (2) C. pen. al RM). Din perspectiva interpretării doctrinare a normei în cauză, identificăm anumite incertitudini: legiuitorul indică la „*minor*” (o primă categorie de vîrstă), „*majorat*” (o altă categorie de vîrstă), indicînd ulterior la „**atingerea vîrstei de 18 ani**”. În fapt, se deduce că legiuitorul are în vedere atîngerea aceluiași majorat.

În viziunea noastră, nu este

justificată operarea cu același conținut, dar cu termeni diferiți, în întreg C. pen. al RM, mai cu seamă în conținutul aceleiași norme. Aceste premise conturează necesitatea modificării normei alegate, în special prin înlocuirea sintagmei „**după atingerea vîrstei de 18 ani**” cu „**după atingerea majoratului**”.

● În 4 situații normative (prevăzute de PS a C. pen. al RM: art. 217³ alin. (3), art. 217⁵ alin. (1), art. 217 alin. (3) lit. b¹), e), art. 217¹ alin. (3) lit. b¹), e) C. pen. al RM se admite o diferențiere (deși nu prea clară din punct de vedere al interpretării doctrinare – *n.a.*) între noțiunea de **minor** și cea de **tineret**.

Este cunoscut faptul că majoritatea persoanelor sînt implicate în instruire la o vîrstă minoră sau, deși a atins majoratul, este tînăr. Însă absența unor previziuni normative referitoare la conținutul termenului de *tînăr* (care, de fapt indică etapa vîrstei persoanei) denaturează caracterul previzibil al normei. Or în procesul de instruire pot fi implicate și persoane de vîrstă înaintată. Aceste premise conturează ideea de a exclude din conținutul normelor invocate anterior sintagma „**a minorilor sau tineretului**”.

● În 4 cazuri normative, legiuitorul din Republica Moldova face o delimitare, fără interpretare aferentă, între noțiunile de **minor** și **persoană care a atins vîrsta de 18 ani**, uneori indicînd paralel și la categoria de **tineret** (art. 208 alin. (1), art. 209 alin. (1), art. 217 alin. (3) lit. b¹), e), art. 217¹ alin. (3) lit. b¹), e) C. pen. al RM).

Am anunțat anterior că, în PG a C. pen. al RM, legiuitorul face uz de termenul de **majorat**, care indică anume la categoria persoanelor care au atins vîrsta de 18 ani. În acest sens, apare necesitatea de înlocuire a sintagmei „**persoană care a atins vîrsta de 18 ani**” cu îmbinarea „**persoană care a atins vîrsta majoratului**”.

● Pentru a releva semnificația unui început de vîrstă a minorului/copilului, este necesar a indica la

utilizarea, într-un context normativ, a noțiunii de **copil nou-născut** (art. 147 C. pen. al RM). Și aici este important a contura ideea că noțiunea de **copil** este utilizată pentru a preciza gradul de rudenie, și nu vârsta, iar sintagma **nou-născut** subliniază anume elementul de vîrstă.

În același mod, se face apel la sintagma de **persoană de vîrstă înaintată** (art. 217⁶ alin. (2) lit. c) C. pen. al RM), paralel cu termenul de **minor**. Legislația în vigoare nu pune în vedere categoria și limita strictă care diferențiază anumite etape ale vârstei persoanei, deși, în sensul normei invocate la acest moment, această categorie de persoane poate fi sistematic interpretată, mai cu seamă că se face o legătură între *starea de neputință* și *vârsta înaintată*. Pentru a crea un colorit de utilizare unică a termenilor legați de vîrstă persoanei, propunem consemnarea în conținutul art. 217⁶ alin. (2) lit. c) C. pen. al RM a noțiunii de „**bătrînețe**”, și nu a „**vârstei înaintate**”. Or utilizarea termenului de **minor** impune o racordare tehnică anume în sensul vizat.

● În 1 situație normativă prevăzută de PS a C. pen. al RM (art. 171 alin. (3) lit. b) C. pen. al RM) se face uz de sintagma **persoană minoră în vîrstă de pînă la 14 ani**. Am menționat anterior că limita minimă a vârstei minorului este de la naștere, iar limita superioară – 18 ani. În acest cadru de analiză, persoana în vîrstă de pînă la 14 ani se încadrează pe deplin în aceste limite, fapt care nu exclude existența situației de minoritate. Mai cu seamă că legiuitorul utilizează, în mod nejustificat, și termenul de **persoană în vîrstă de pînă la 14 ani**, și cel de **minor**. Or minorul este de fapt o anumită persoană evidențiată și printr-o anumită etapă a vârstei. În acest context, propunem înlocuirea sintagmei „**persoană minoră în vîrstă de pînă la 14 ani**” cu cea de „**minor în vîrstă de pînă la 14 ani**” din conținutul normei indicate.

● În 1 situație normativă prevăzută de PS a C. pen. al RM (art.

137 alin. (3) lit. f) C. pen. al RM), legiuitorul indică la categoria de **copil care nu a împlinit vîrsta de 18 ani**. Se observă că anterior legislația nominalizează categoria de *copil/copii* ca fiind *minor/minori*, adică persoane care nu au atins vîrsta de 18 ani. Este cu desăvîrșire nejustificată și tautologică utilizarea în textul normativ, paralel cu termenii *minor* și *copil*, a sintagmei *copil în vîrstă de pînă la 18 ani*. În scopul uniformizării tehnice a legii penale, se impune înlocuirea îmbinării „**copil care nu a împlinit vîrsta de 18 ani**”, din conținutul art. 137 alin. (3) lit. f) C. pen. al RM), cu cea de „**minor**”.

● În același sens de interpretare, este evidentă tautologia admisă de către legiuitor în sensul art. 206 alin. (3) lit. d¹), e), e¹) f) C. pen. al RM, în speță prin utilizarea concomitentă a termenului de **copil** și **copil în vîrstă de pînă la 14 ani**.

Interpretările sistematice anterioare arată că legiuitorul utilizează termenul de *copil* în sens de *minor*, adică o persoană care nu a atins vîrsta de 18 ani. În această ordine de idei, propunem modificarea normei invocate, în particular prin înlocuirea în conținutul art. 206 alin. (3) C. pen. al RM a termenului „**copil**” cu „**minor**”, iar sintagma „**copil în vîrstă de pînă la 14 ani**” să fie înlocuită cu expresia „**minor în vîrstă de pînă la 14 ani**”.

Concluzii

1. Dacă termenul civilistic indică la *minor* ca fiind persoana care nu a atins vîrsta majoratului (18 ani), legislația penală poate să se bazeze anume pe această diferențiere tehnică și constitutivă între **minor (minorat)** și **major (majorat)**.

2. Anume termenul de *minor* trebuie să fie evaluat și interpretat uniform în baza cadrului normativ în vigoare.

3. În ceea ce privește textul propriu-zis al C. pen. al RM, se identifică incoerențe profunde legate de utilizarea diferită a termenilor ce se referă la aceeași categorie juridică – *minori*, ori la noțiuni lega-

te nemijlocit de diferite categorii de vîrstă.

4. În 33 cazuri se indică la termenul generic **minor/minori**. Semnificația acestui termen nu ar crea impedimente aplicative, dacă nu ar fi determinate alte corelații tehnice adoptate.

5. Nu este clară realitatea prevederii de către legiuitor în mod expres, în 4 cazuri, a sintagmei **persoană în vîrstă de pînă la 18 ani**, deși titlul normei pune accentul pe **minor**.

6. Nu este justificată și abordarea legiuitorului din Republica Moldova care, utilizînd termenii *copil* și *minor*, le egalează, dar nu întotdeauna. În fapt, în cazul infracțiunii de recurgere la prostituția practică de un copil, legiuitorul operează cu termenul de **copil** în conținutul titlului normei, iar în conținut se indică la **persoana care nu a împlinit vîrsta de 18 ani**.

7. Într-un caz, legiuitorul din Republica Moldova indică, în mod alternativ, la categoria de *minor* și la cea *copil în vîrstă de pînă la 8 ani*. Această distincție nu este justificată pe măsura admiterii uzului unor asemenea noțiuni precum *persoană în vîrstă de pînă la 18 ani*, *copil* – ca persoană în vîrstă de pînă la 18 ani, *minor*.

8. În 4 situații normative se admite o diferențiere între noțiunea de **minor** și cea de **tineret**. Este cunoscut faptul că majoritatea persoanelor sînt implicate în instruire la o vîrstă minoră sau, deși a atins majoratul, este tînăr. Însă absența unor previziuni normative referitoare la conținutul termenului *tînăr* denaturează caracterul previzibil al normei.

9. Pentru a releva semnificația unui început de vîrstă a minorului/copilui, este necesar a indica la utilizarea, într-un context normativ, a noțiunii de **copil nou-născut** (art. 147 C. pen. al RM). Aici este important a contura ideea că noțiunea de **copil** este utilizată pentru a preciza gradul de rudenie, și nu vîrsta, iar sintagma **nou-născut** subliniază anume elementul de vîrstă.

Referințe bibliografice

1. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009, art. 195. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=331268>. Vizitat: 15.02.2015.

2. Codul penal al României din 17 iulie 2009 (actualizat în 2014). Legea nr. 286. În: Monitorul Oficial al României nr. 510 din 24.07.2009. În vigoare din 1.02.2014. Forma actualizată valabilă din 3.02.2014. <http://e-juridic.manager.ro/articole/codul-penal-actualizat-2014-14489.html>. Vizitat: 15.02.2014.

3. Grah W. Giles. Adiministrarea justiției în comunitate. Standarde și reglementări internaționale. Ediția a II-a. București: Editura Expert, 2001, 330 p.

4. Астемиров З. А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. Под редакцией Н. А. Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970, 126 с.

5. Pop T. Drept penal comparat. Partea generală. Vol. II. Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardeaulul”, 1923, 914 p.

6. Dongoroz V., Kahane S., Oancea I. ș.a. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală. Vol. II. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române, 2003, 456 p.

7. Dongoroz V. Drept penal. București, 1939, 772 p.

8. Codul familiei al Republicii Moldova nr. 1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 47-48 din 26.04.2001, art. 210.

9. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 6.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-86 din 22.06.2002, art. 661.

10. Țurcanu N. Aspecte privind condițiile necesare angajării răspunderii pentru prejudiciul cauzat de copiii minori. În: Revista Națională de Drept, 2003, nr. 8, p. 47.

11. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: S.n., 2015, 1328 p.

12. Borodac A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău: S.n., 2004, 622 p.

Recenzent:
Valeriu CUȘNIR,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar

ПРОБЛЕМЫ ОРГАНИЗАЦИИ МЕСТНЫХ ОБЩИХ СУДОВ КАК ОСНОВНОГО ЗВЕНА СУДЕБНОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Ирина ДЕМЬЯНЕНКО,

соискатель кафедры организации судебных и правоохранительных органов Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого (Украина)

SUMMARY

Problems of the organization of local general courts are investigated. The place and a role of these courts in judicial system of Ukraine is defined. Options of reforming of system of local general courts are considered. Prospects of improvement of the organization of local general courts in the context of judicial and legal reform in Ukraine are defined. Author's changes in the legislation of Ukraine on judicial system for the purpose of its improvement and increase of efficiency of activity of local general courts are offered.

Keywords: local courts, judicial system, judicial and legal reform, organization of work of court.

* * *

Исследуются проблемы организации местных общих судов. Определяется место и роль этих судов в судебной системе Украины. Рассматриваются варианты реформирования системы местных общих судов. Определяются перспективы усовершенствования организации местных общих судов в контексте судебно-правовой реформы в Украине. Предлагаются авторские изменения в законодательство Украины о судостроительстве с целью его совершенствования и повышения эффективности деятельности местных общих судов.

Ключевые слова: местные суды, судебная система, судебно-правовая реформа, судостроительство, организация работы суда.

Постановка проблемы. В контексте судебно-правовой реформы особое значение приобретает совершенствование судебной системы Украины. Основным звеном последней являются местные общие суды, несущие наибольший объем нагрузки по рассмотрению судебных дел и материалов. В связи с этим тема организации местных общих судов становится особо значимой и актуальной.

Состояние исследования. Проведенное в данной статье исследование базируется на теоретических работах украинских и зарубежных ученых, касающихся как в целом проблем судостроительства и организации судебной системы, так и вопросов функционирования местных общих судов в частности. При этом к первой группе исследователей можно отнести достаточно большое число ученых (Р. О. Куйбида, И. Е. Ма-

рочкин, Л. М. Москвич, И. В. Назаров, В. В. Сердюк и др.), тогда как ученых, предметно занимавшихся проблемами организации и деятельности местных судов, намного меньше (в частности, этим вопросам была посвящена диссертация С. Г. Штогуна). Таким образом, в сфере научного исследования данной темы имеются существенные пробелы.

Целью и задачей научной статьи является определение основных вариантов реформирования местных общих судов и на основе критического их анализа поиск наиболее оптимальной модели организации этих судов.

Изложение основного материала исследования. По единодушному мнению исследователей, местные общие суды являются основным и наиболее многочисленным звеном судебной системы [1, с. 54], поскольку они составляют подавляющее

большинство всех судебных органов, а также как суды первой инстанции рассматривают почти все (за редким исключением) судебные дела и являются максимально приближенными к населению [2, с. 11]. Местные суды являются судами первой инстанции и рассматривают дела, отнесенные процессуальным законом к их подсудности. Согласно ч. 2 ст. 22 Закона Украины «О судостроительстве и статусе судей», местные общие суды рассматривают гражданские, уголовные, административные дела, а также дела об административных правонарушениях в случаях и порядке, предусмотренных процессуальным законом. Учитывая то, что местные общие суды общей юрисдикции рассматривают практически все виды судебных дел, кроме тех, которые рассматриваются Конституционным Судом Украины и специализированными судами, правовые споры по которым регулируются различными отраслями права, некоторые ученые предлагают называть их «межотраслевыми» судами [3, с. 36]. Следовательно, они имеют самую широкую подсудность и несут основную тяжесть выполнения функций судебной власти на территории Украины.

В соответствии с ч. 1 ст. 21 Закона Украины «О судостроительстве и статусе судей», местными общими судами являются районные, районные в городах, межрайонные, городские и горрайонные суды. Таким образом, законодатель предусмотрел 5 видов местных общих судов, хотя фактически различаются они только в зависимости от административно-территориальной единицы, на которую распространяется их территориальная подсудность, тогда как объем процессуальных полномочий, организационные и другие вопросы для всех местных общих судов являются едиными. Рассматривая опыт функционирования судов низшего звена в зарубежных странах, стоит отметить, что судами первой инстанции в странах Европы выступают муниципаль-

ные суды [4, с. 245], так же они именуются в Молдове.

Таким образом, в основе построения звена местных общих судов лежит административно-территориальное деление Украины. Как отмечает Е. М. Овчаренко, наибольшее значение действие принципа территориальности приобретает при определении места нахождения местных судов, поскольку, чтобы обеспечить каждому человеку реальную возможность добраться к судебному учреждению для решения своего дела по сути, они должны быть разветвленными [5, с. 76]. Это отражается на том, что система местных общих судов соответствует системе административно-территориального устройства Украины. Согласно ч. 1 ст. 133 Конституции Украины, систему административно-территориального устройства Украины составляют: Автономная Республика Крым, области, районы, города, районы в городах, поселки и села. В соответствии с ч. 1 ст. 21 Закона Украины «О судостроительстве и статусе судей», местными общими судами являются районные, районные в городах, межрайонные, городские и районные суды. Это означает, что местные общие суды создаются и действуют на втором, районном уровне системы административно-территориального устройства Украины, распространяя свою юрисдикцию на поселки и села, которые содержатся в пределах соответствующего района. Поскольку они расположены с учетом административно-территориального устройства, в названии этих местных судов используется название населенного пункта, в котором они находятся. В данном контексте некоторые исследователи даже ставят под сомнение родовое название этих судов «местные суды», предлагая считать их просто «городскими судами», «районными судами» и т. д. [6, с. 20].

И хотя подобные взгляды можно считать крайними, необходимо признать, что система местных общих судов полностью соответствует системе разделения

территории Украины на районы, города, районы в городах, когда в каждом районе, городе, районе в городе создается один местный общий суд. Исключения из этого правила составляют только города с районным делением, в которых нет городского суда, зато действуют районные в городах суды, или наоборот, может существовать только городской суд, без создания районных судов, поскольку их одновременное присутствие является неоправданным из-за дублирования работы и невозможности разграничения территориальной подсудности; второе исключение представляют горрайонные и межрайонные суды, которые распространяют свое действие на город и прилегающий к нему сельский район, то есть отдельного районного суда в таких условиях не создается (относительно горрайонных судов) или на два или более смежных района (межрайонные суды).

Таким образом, основным фактором, который лежит в основе построения местных общих судов как звена судебной системы Украины является административно-территориальное устройство страны: создание новых районов или городов, объединение нескольких административно-территориальных единиц этого уровня ведут к созданию или ликвидации местных общих судов. Рассматривая связь административно-территориального устройства государства и построения судебной системы, ученые выделяют два подхода: первый - когда каждая административно-территориальная единица имеет свои соответствующие судебные органы; и второй - когда структура судебных органов теоретически не должна совпадать с административно-территориальным устройством государства, и подчеркивают, что «привязка» судебной системы к административно-территориальному устройству обеспечивает так называемую «физическую доступность» суда для населения, то есть возможность лица беспрепятственно и

без лишних финансовых и организационных затрат добраться до необходимого ему суда [5, с. 79]. Ведь районный центр отвечает разумным требованиям, в соответствии с которыми в отношении расположения суда необходимо выбирать населенный пункт, к которому ближе и удобнее добираться из других мест, подпадающих под его территориальную юрисдикцию [7, с. 58]. Основным преимуществом такой модели является то, что вся инфраструктура государства – связь, транспорт, пути сообщения – также построена с учетом административно-территориального устройства, что дает возможность каждому человеку без значительных затрат времени и средств обратиться за защитой своих прав к своему суду [8, с. 869].

У подобной модели находятся и оппоненты, например В. И. Шишкин, взяв за основу опыт США, Германии, Франции и других развитых стран, доказывает, что принцип территориальности необходимо трактовать как признак не административный, а географический. При этом он считает, что обособленность юрисдикции судов от административно-территориального деления должна уменьшить возможности влияния органов исполнительной власти и органов местного самоуправления на суды и, таким образом, обеспечить их независимость [9, с. 4]. С. Г. Штогун считает целесообразным с целью недопущения попыток подчинить деятельность местных судов органам власти предусмотреть их функционирование не в соответствии с административно-территориальным делением, а по судебным округам, которые включали бы в себя части разных административных районов [3, с. 38].

Таким образом, в основе этих суждений лежит стремление обеспечить независимость судов от местных органов власти. Однако следует учитывать, что угроза их независимости при существующем построении судебной системы является в большей степени

гипотетической, тогда как отказ от привязки местных общих судов к территориальному устройству государства влечет за собой реальную угрозу принципу доступности судебной власти.

Также следует заметить, что в перспективе, после вступления в силу изменений в Конституцию Украины относительно децентрализации, систему административно-территориального устройства Украины будут составлять общины, районы и регионы [10]. Это допускает возможную корректировку системы местных судов, в частности, появления их на уровне общин. Однако, поскольку деление на районы сохраняется, то основным видом таких судов все же будут оставаться местные районные суды, тогда как создание судов на уровне общин является дискуссионным вопросом, который уже достаточно давно обсуждается учеными и законодателями в контексте создания двухуровневой системы местных общих судов.

В связи с этим следует обратить внимание, что в программных документах судебно-правовой реформы постоянно поднимался вопрос о необходимости реформирования системы местных общих судов. Так, еще в Концепции судебно-правовой реформы в Украине от 28.04.92 предполагалось, что в систему общих судов входят районные (городские), межрайонные (окружные), областные суды и Верховный Суд Украины. В районном (городском) суде единолично рассматриваются административные, гражданские и большинство уголовных дел. Межрайонные (окружные) суды рассматривают гражданские и уголовные дела, которые не отнесены к единоличного рассмотрения. Эти суды осуществляют правосудие коллегиально в составе трех профессиональных судей [11]. Однако, как отмечают исследователи, опыт функционирования в Украине межрайонных (окружных) судов, которые были созданы в июне 1992 г. для рассмотрения дел по первой ин-

станции в коллегиальном составе профессиональных судей различных районных судов, оказался неудачным и они фактически самоликвидировались из-за своей нецелесообразности [3, с. 32].

В Концепции совершенствования судопроизводства для утверждения справедливого суда в Украине в соответствии с европейскими стандартами от 10 мая 2006 г. [12] предлагалось введение двухуровневой структуры местных судов, что, по мнению ее разработчиков, обусловлено оптимальным сочетанием критериев доступности судов и независимости судей. Так, предполагалось, что на первом, наиболее приближенном к людям уровне – района или города – действуют местные суды, которые решают в первой инстанции гражданские, несложные уголовные и административные дела в соответствии со специализацией судей. Организация судов не должна зависеть от организации местного самоуправления. В случае образования нескольких судов в городах с районным делением целесообразно привязывать юрисдикцию этих судов к территории района, поскольку решение органа местного самоуправления о реорганизации районов заставляет менять количество таких судов, даже при отсутствии объективной потребности в этом. В городе с районным делением могут быть образованы участковые суды с определением территориальных границ их юрисдикции. Для второго уровня организации местных общих судов следует, по мнению разработчиков Концепции, создать (путем выделения из существующих общих апелляционных судов) окружные уголовные суды для рассмотрения некоторых категорий сложных уголовных дел. В этих судах должен функционировать суд присяжных. Считалось, что реализация этого подхода обеспечит более профессиональное правосудие по уголовным делам в результате углубления специализации судов, а также избавит апелляционные общие суды от несвойственных им функций суда первой инстанции. Кроме

того, образование окружных уголовных судов должно было стать первым шагом к созданию системы специализированных уголовных судов.

Подобные предложения содержатся также в Концепции реформирования криминальной юстиции Украины от 8 апреля 2008 г., которая предусматривала, что все дела о преступлениях по первой инстанции должны рассматриваться местными судами, в системе которых целесообразно выделить отдельные суды, которые будут рассматривать дела об особо тяжких преступлениях и функционировать в городах, где есть следственные изоляторы. Отдельные категории дел, определенные законом, эти суды будут рассматривать с участием присяжных [13].

Подобную модель поддерживали и украинские ученые, в частности, Ю. М. Грошевой, который писал о необходимости отнести к юрисдикции местных общих судов рассмотрение всех категорий дел, в т. ч. и тех, которые рассматриваются апелляционными судами. В свою очередь, сложность рассматриваемых ими дел, специфика организационного обеспечения их рассмотрения обуславливают, по мнению исследователя, необходимость создания местных окружных судов, к юрисдикции которых следует отнести рассмотрение этих дел по первой инстанции [14, с. 8].

Примером практического воплощения подобной модели можно считать опыт Российской Федерации, где низшее судебное звено разделена на две: мировые суды и районные (городские) суды. В частности, мировые суды рассматривают уголовные дела о преступлениях, за которые может быть назначено наказание не более двух лет лишения свободы, дела о расторжении брака, трудовые споры и др. [15, с. 345]. Следует отметить, что идея создания мировых судов имеет теоретическое обоснование и в Украине. Так, по мнению В. Я. Тация, украинские органы судебной власти перегружены гражданскими и уголовными делами, что меша-

ет создать нормальный судебный процесс. Поэтому судебную систему необходимо разгрузить за счет мировых судей – судей низшего звена, которые могли взять на себя 30-40% гражданских и уголовных дел. Такая практика широко применяется в других странах и уже была в отечественной истории судебной системы. Кроме того, институт мировых судей дал бы возможность формировать судебный корпус [16]. На аналогичных позициях стоит и А. С. Цыбуляк-Кустевич, которая отмечает такие положительные результаты деятельности мировых судов, как разгрузка местных судов и повышение качества рассмотрения ими своих дел [17, с. 58].

На наш взгляд, создание мировой юстиции в Украине на данном этапе является преждевременным. В частности, для положительного решения данного вопроса необходимо предварительно разрешить такие проблемы: поиск источника финансирования для мировых судов и судей; порядок назначения мировых судей; требования к кадрам мировых судей; определение территориальной и предметной юрисдикции мировых судов; порядок обжалования решений, принимаемых мировыми судьями, и многое другое.

Очевидно, что с созданием мировых судов нагрузка на местные суды значительно уменьшится, так как они возьмут на себя основное бремя малозначительных дел и материалов, будут использовать в своей деятельности примирительные процедуры и т. д. Вместе с тем, следует понимать, что при такой модели местные суды будут выступать высшей инстанцией для мировых судов. При этом пересмотр решений последних также может отнимать значительное время и усилия судей местных судов, которые помимо основной своей функции – разрешения дел по суду, будут обязаны проверять законность и обоснованность решений мировых судей, исправлять допущенные ими ошибки и т. п. При таких условиях реальной разгрузки местных судов может не получиться, и они, напротив,

могут получить дополнительное бремя в лице мировых судов.

Изложенное не означает отрицания автором идеи мировой юстиции, а скорее является основанием для научной дискуссии по этому вопросу. Поскольку предложения относительно разделения местных судов на два уровня до сих пор не нашли поддержки законодателя, они остаются одним из возможных вариантов реформирования системы местных общих судов в Украине. Точно так же и введение мировой юстиции в правовое поле Украины остается делом неопределенной перспективы. Во всяком случае, любые законодательные инициативы в этом направлении должны базироваться на достаточном теоретическом фундаменте, который пока что отсутствует.

Выводы. Подводя итог, можно сделать вывод о том, что радикальное реформирование местных общих судов как основного звена судебной системы Украины является преждевременным с точки зрения обеспечения принципов доступности судебной власти и территориальности судостроительства. Таким образом, пути усовершенствования работы местных общих судов следует искать в у повышении эффективности их деятельности, достаточном кадровом, финансовом и материальном обеспечении этих судов.

Литература:

1. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України: навч. посіб. у схемах / А. В. Лапкін. – 4-те вид., змін. і допов. – Х.: Право, 2015. – 166 с.
2. Бахрах Д. Нужна специализация судей, а не судов / Д. Бахрах // Российская юстиция. – 2003. – № 2. – С. 9-11.
3. Штогун С. Г. Правові проблеми організації і функціонування місцевих загальних судів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / С. Г. Штогун. – Х., 2004. – 204 с.
4. Шишкін В. І. Судові системи країн світу / В. І. Шишкін. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 336 с.
5. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: Монографія / О. М. Овчаренко. – Х.: Право, 2008. – 304 с.

6. Коваль В. Актуальні проблеми функціонування судової системи України / В. Коваль // Право України. – 2003. – № 10. – С. 20-24.

7. Куйбіда Р. О. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи: Монографія / Р. О. Куйбіда. – К.: Атіка, 2004. – 288 с.

8. Конституція України: Наук.-практ. комент. / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. Наук України. – 2-ге вид., перерол. і допов. – Х.: Право, 2012. – 1128 с.

9. Шишкін В. Організація судоустрою у світлі вимог статті 6 Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини // Право України. – 2000. – № 1. – С. 4-8.

10. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constitution.gov.ua/work/item/id/10>. – Заголовок з екрана.

11. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні: Постанова Верховної Ради України від 28 квітня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 30. – Ст. 426.

12. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Схвалена Указом Президента України від 10.05.2006 р. № 361/2006 // Уряд. кур'єр (Орієнтир). – 2006. – № 95. – С. 1-8.

13. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 08 квітня 2008 року № 311/2008. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрана.

14. Грошевий Ю. М. Актуальні проблеми судоустрою і судочинства в Україні // Університетські наукові записки. – 2007. – № 1. – С. 6-12.

15. Клеандров М.И. Судебные системы государств участников СНГ. – М.: Юрист, 2002. – 263 с.

16. Тацій В. Розвантажити суди допоможуть мирові судді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slk.kh.ua/news/vlada/rozvantazhiti-sudi-dopomozhut-mirovi-suddi---vasil-tatsij-.html>.

17. Цибуляк-Кустевич А.С. Принципи побудови судової системи України та їх вплив на доступність правосуддя // Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича. – 2007. Вип. 385. – С. 57-62.

PRINCIPIILE ADMINISTRAȚIEI PUBLICE ÎN UNITĂȚILE ADMINISTRATIV-TERITORIALE CU STATUT SPECIAL DE GUVERNARE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Denis BOAGHI,

doctorand, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

SUMMARY

Good governance administratively-territorial units depends on the principles underlying the organization of the territory which, in turn, be the subject of discussions focused on efficient delivery forms and structures of territorial administration.

Keywords: principles, unit administrative-territorial, administrative-territorial unit with special status

* * *

Buna administrare a unităților administrativ-teritoriale depinde de principiile puse la baza organizării teritoriului, care, la rândul lor, constituie obiectul discuțiilor axate pe formele și structurile de realizare eficientă a administrării teritoriului.

Cuvinte-cheie: principii, unitate administrativ-teritorială, unitate administrativ-teritorială cu statut special

Introducere. Administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale cu statut special trebuie să răspundă unor exigențe sporite legate de buna gestionare a problemelor colectivităților locale. Din aceste considerente rezultă principiile potrivit cărora este organizată și funcționează administrația publică locală din Republica Moldova.

Buna administrare a unităților administrativ-teritoriale cu statut special depinde de principiile puse la baza organizării teritoriului, care, la rândul lor, constituie „obiectul discuțiilor axate pe formele și structurile de realizare eficientă a administrării teritoriului, iar rațiunea reorganizării acestuia constă în eficiența realizării intereselor locale” [6, p. 199].

Conform prevederilor Constituției Republicii Moldova, Cărții Europene a Autonomiei Locale și Legii administrației publice locale, administrația publică din unitățile administrativ-teritoriale se organizează și funcționează în temeiul *principiilor descentralizării, autonomiei locale, desconcentrării*

serviciilor publice, eligibilității autorităților administrației publice locale, legalității și al consultării cetățenilor în soluționarea problemelor locale de interes deosebit. Aplicarea acestor principii nu poate aduce atingere caracterului de stat național, unitar și indivizibil al R. Moldova.

Materiale utilizate și metode aplicate. Metodele utilizate sînt analiza, sinteza, comparația, investigația științifică. Materialele folosite sînt: legislația în domeniu a Republicii Moldova, a României, a Federației Ruse, monografii, tratate etc.

Rezultate obținute și discuții. Potrivit art. 109 din *Constituția Republicii Moldova*, administrația publică din unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilității autorităților administrației publice locale și ale consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit. Autonomia locală are în vedere atît organizarea și funcționarea administrației publice locale, cît și managementul

comunităților pe care le reprezintă. Limitele aplicării principiilor de funcționare a autorităților administrației publice locale sînt reprezentate de prevederile constituționale, în care se precizează că nu se poate aduce atingere caracterului unitar al statului [3].

Carta europeană a autonomiei locale are ca idee principală postulatul democratic ce prevede dreptul cetățenilor de a participa la rezolvarea treburilor publice, face parte din principiile democratice comune și poate fi exercitat în modul cel mai direct la nivel local. Principiul autonomiei locale este legat de colectivitățile locale, care reprezintă unul din principiile fundamentale ale oricărui regim democratic, ce presupune dotarea colectivităților locale cu organe decizionale, constituite în mod democratic, care ar beneficia de o largă autonomie în ceea ce privește competențele. Autonomia locală contribuie la democrație, la o administrație eficientă și la o descentralizare a puterii [8].

Procesul de reformare prin care trece administrația publică, în special administrația publică locală din municipiul Chișinău și cele din UTA Găgăuzia, este strîns legat de democratizarea societății. Noțiunea de *democrație* este indisolubil legată de noțiunea de *putere*. În sens larg, democrația este o formă politico-statală de organizare a societății unde poporul este recunoscut drept unica sursă a puterii și are posibilitate s-o realizeze fie în mod direct, fie prin organe reprezentative.

Aceste transformări, reformări trebuie efectuate în baza unor principii noi, democratice, care ar reflecta gradul actual de dezvoltare a societății și ar facilita o evoluție ascendentă a ei în viitor. Pornind de la această idee, principiile de organizare și funcționare a administrației publice trebuie să decurgă din spiritul valorilor generale ale democrației.

Valorile-principii universale ca libertatea, egalitatea, suveranitatea

poporului au apărut și s-au dezvoltat pe parcursul secolelor, odată cu evoluția istorică a popoarelor. Multe concepții contemporane tratează aceste valori mai larg, adăugînd la ele drepturile omului, supremația legii, echitatea socială, pluralismul. Valorile general-umane care servesc drept suport esențial al principiilor administrației publice constituie în totalitatea lor o viziune modernă asupra dezvoltării societății.

Un alt suport al principiilor actuale ale administrației publice este „tradiția istorică națională a administrației” [1, p. 23]. Evoluția formelor istorice de administrare în Republica Moldova ne mărturisesc că, deși destul de convențional pentru etapa inițială a existenței statului moldovenesc, totuși putem defini două domenii ale sistemului de administrare ce s-au constituit pe parcursul ei: **administrația centrală a statului și sistemul de administrație locală** [2, p. 19-27].

Structurile istorice ale administrației publice locale și centrale din Republica Moldova foloseau în activitatea lor și alte elemente care, prin natura lor, aveau caracter democratic. Esența problemei abordate rezidă în faptul că cele mai progresiste modele de administrare din lume au la baza, de rînd cu alți factori, și tradiția istorică națională. În această ordine de idei, un suport al principiilor actuale de organizare și funcționare a administrației publice este tradiția istorică națională.

Încă un suport al acestor principii îl constituie experiența altor state, acumulată în sfera de organizare și funcționare a administrației publice. Dacă e să vorbim despre raporturile dintre diferitele niveluri ale administrației publice, atunci această experiență își găsește expresie în *Carta Europeană: Exercițiul autonom al puterii locale*, adoptată de Consiliul Europei în 1985 [3, p. 23-30]. Acest document dezvăluie esența autonomiei locale, prevede

atribuirea drepturilor de administrare comunităților locale, organelor reprezentative ale acestora, recunoașterea colectivităților locale drept subiecte ale administrării, acordarea competențelor exclusive organelor administrației locale, posedarea mijloacelor financiare de către aceste organe pentru exercitarea atribuțiilor ce le revin.

Principiile administrației publice locale din țara noastră decurg din conținutul Cartei Europene și aceasta înseamnă că ele reflectă nivelul modern al democrației în sfera puterii, administrației și a drepturilor omului.

Administrația publică trebuie să servească relațiile sociale pornind de la dinamica lor concretă în acest sens. Menționăm că fiecare popor trebuie să-și creeze o administrație publică proprie, iar limitele și caracterul acestei administrații vor depinde de regimul politic al statului respectiv, de relațiile economice dominante și, desigur, după cum s-a menționat mai sus, de istoria și tradițiile poporului, care își găsesc reflectare în principiile administrației.

Formularea principiilor administrației publice contribuie, în general, la determinarea conținutului reformei, indică niște direcții concrete ale politicii de stat în domeniul respectiv. Aceasta prezintă utilitate teoretică și practică, deoarece formularea și aplicarea principiilor asigură dezvoltarea științei administrației, precum și o judicioasă organizare și funcționare a administrației publice [4, p. 123-152].

Întrucît administrarea nu este un scop în sine, pe de o parte, formularea principiilor administrației publice și implementarea lor adecvată în fiecare situație constituie baza îndeplinirii sarcinilor ei concrete și trebuie să faciliteze realizarea obiectivului fundamental de satisfacere a interesului general. Pe de altă parte, activitatea administrației publice, fiind după natura sa o acti-

vitare complexă, presupune și existența unor trăsături specifice diferitor domenii de activitate. Pornind de la aceasta, formularea principiilor administrației publice trebuie să faciliteze realizarea acestor obiective specifice și satisfacerea intereselor generate de aceste obiective.

Reieșind din cele expuse mai sus, deosebim două categorii de principii:

1. **Principii generale sau fundamentale**, care stau la baza întregii activități administrative a municipiului Chișinău și a celei din UTA Găgăuzia, a statului și a colectivităților locale și au ca scop facilitarea realizării obiectivului fundamental de satisfacere a interesului general.

2. **Principii speciale**, care se aplică numai în anumite domenii de activitate ale administrației publice, cum ar fi organizarea, conducerea, utilizarea metodelor de activitate, sau sînt aplicate în organizarea și funcționarea administrației publice de diferite niveluri, cum ar fi, de exemplu, administrația publică locală.

A. Principii generale ale administrației publice a unităților administrativ-teritoriale cu statut special. Activitatea administrației publice, care de fapt este subordonată realizării doleanțelor și necesităților omului, este organizată și funcționează în baza principiilor generale ale științei administrației, ce stau la baza întregii activități administrative a statului și a colectivităților locale. Aceste principii, deduse din prevederile Constituției Republicii Moldova și ale altor acte normative ce reglementează organizarea și funcționarea administrației publice, formează un cadru teoretic și metodologic adecvat reformei administrației publice, care permit abordarea complexă a oricăror probleme din administrația publică, fiind utile în activitatea practică a autorităților administrației publice.

Principiul suveranității naționale este unul dintre principiile fundamentale, reiese din art. 2 al Constituției Republicii Moldova și prevede că suveranitatea națională aparține poporului și se exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative. Nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului.

Dacă primele două elemente definitorii ale statului, considerate de Ioan Alexandru [5, p. 56] – teritoriul și populația – au un caracter obiectiv-material, atunci cel de-al treilea element esențial – suveranitatea națională – are un caracter subiectiv-volițional și înseamnă că dreptul de comandă aparține națiunii. Dacă în cazul referendumului sîntem în prezența unei forme de guvernare directă de către popor, apoi în cazul exercitării suveranității naționale prin organele sale reprezentative e vorba de o guvernare indirectă, ceea ce înseamnă că poporul deleagă dreptul de guvernare unor organe reprezentative.

Principiul separației și colaborării puterilor este fixat în art. 6 al Constituției Republicii Moldova. El se deduce și din distribuția competențelor și atribuțiilor între autoritățile publice atât pe orizontală în putere legislativă, executivă și judecătorească, cît și pe verticală în autorități ale administrației publice centrale și locale.

Separația puterilor în stat este considerată o necesitate a democratizării vieții politice în orice sistem de guvernămînt, fie monarhic, fie republican. Privind evoluția istorică a acestui principiu pînă la formularea definitivă și aplicarea lui, se pot evidenția mai multe etape. Problema separației puterilor în stat și a raporturilor dintre ele a fost abordată încă în Antichitate de

istoricii Herodot, Tucidide, Xenofon, de filosofi Platon, Euripide, care ne-au lăsat dovezi și reflecții despre organizarea puterilor și începuturile divizării ei în Sparta și Atena [6, p. 45].

Aceste probleme sînt tratate și de Aristotel (384-322 î.Hr.), care a sugerat ideea separației puterilor în stat descriind statul atenian. În lucrarea sa „Politica”, el menționează că „în orice stat sînt trei părți: adunarea generală, corpul magistraților și corpul judecătorec” [6, p. 55].

O concepție mai conturată îi aparține filosofului englez John Locke (1632-1704), care în lucrarea sa „Schiță privind guvernarea civilă” menționa că în stat sînt trei puteri: puterea legislativă, puterea executivă și cea federativă [7, p. 65].

În prezent, principiul separației puterilor în stat este controversat. Unii îl consideră învechit, depășit, alții pledează pentru modernizarea lui în favoarea unei puteri forte, de regulă, a executivului. Constituția Republicii Moldova, în titlul III. „Autoritățile publice”, reglementează puterile publice, competența lor și raporturile dintre ele. El este structurat în deplină conformitate cu principiul separației celor trei puteri: legislativă, executivă și judecătorească. Fiecare din aceste trei puteri este investită cu anumite prerogative, niciuna dintre ele n-are posibilitatea de a uzurpa atribuțiile celorlalte puteri. Între organele care exercită prerogativele unei anumite puteri există o legătură funcțională, o colaborare strînsă, menită să asigure armonia procesului de conducere a societății și împiedicarea abuzului unei puteri față de altă putere. Din aceste considerente, la baza principiului separației puterilor se află mecanismul de verificare reciprocă între puteri și de asigurare a unui echilibru funcțional între ele.

Principiul legalității presupune supremația constituției și legalității. Anume constituția stabilește principiile, modul de organiza-

re și de funcționare a autorităților administrației publice și raporturile dintre aceste autorități și cetățeni [8, p. 23-24]. Toate organele publice, precum și funcționarii ce activează în ele, sînt obligați nu numai ei înșiși să respecte legile, dar să asigure respectarea lor de către cetățeni.

Întreaga activitate a administrației publice, inclusiv aplicarea principiilor sale, urmează să se efectueze într-un cadru legal și să decurgă din celelalte acte normative pe care ea le execută. Acest principiu formează cadrul activității autorității statului în limita legilor, asigură stabilitatea juridică, drepturile și libertățile omului și înseamnă subordonarea tuturor activităților autorităților publice voinței supreme a națiunii, consemnate în principiile și normele pactului fundamental statuat în constituție [9, p. 131].

Dacă pentru puterea legislativă voința juridică supremă în care trebuie să se încadreze activitatea ei este constituția, pentru celelalte activități ale statului exercitate prin puterea executivă și cea judecătorească, cadrul de legalitate peste care nu se poate trece îl constituie atît constituția, cît și legile. Într-un stat de drept, aplicarea acestui principiu este obligatorie, în acest mod asigurîndu-se legalitatea și realizarea unei administrări raționale și eficiente, la un nivel calitativ superior, în interesul cetățenilor și al întregii societăți.

E de menționat că în perioada de tranziție de la un stat totalitar la un stat democratic, etapă prin care trece actualmente Republica Moldova, aplicarea principiului legalității se confruntă cu multe dificultăți. Este foarte răspîndit nihilismul juridic. Administrația publică suferă nu numai din cauza lipsei de legi, ci și din cauza necunoașterii legislației în vigoare și, respectiv, a depășirii foarte lente a greutăților de aplicare a lor. Necunoașterea prevederilor legilor,

pe de o parte, și nedorința unora de a le aplica, pe de altă parte, creează o situație care duce la scăderea eficienței activității autorităților administrației publice.

Pentru a avea o administrare publică rațională și eficientă, se cere de aplicat în întregime principiul legalității. Aplicarea lui ține să asigure egalitatea în drepturi a cetățenilor în fața legilor și a autorităților publice, fără privilegii și discriminări. Autoritățile administrației publice sînt chemate să asigure deplina egalitate în drepturi în toate domeniile vieții economice, politice, juridice, sociale și culturale pentru toți cetățenii țării, fără deosebire de naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială. În acest fel se garantează posibilitatea participării tuturor cetățenilor la viața politică, economică, socială și culturală.

Principiul priorității și garanțării drepturilor persoanei prevede că activitatea administrației publice trebuie să fie fundamentată pe baze morale, ca fapt obligatoriu, nu facultativ. Drepturile omului sînt o valoare supremă și toate autoritățile administrației publice poartă răspundere față de cetățeni pentru respectarea lor. Aceasta decurge din prevederile constituționale, conform cărora demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Acest principiu are menirea să ducă la îmbunătățirea activității administrației publice, dat fiind faptul că în fiecare moment administrația publică este expusă unei mari tentații, și anume „de a se considera pe ea însăși drept propriul ei scop” [9, p. 131], sistemul administrativ neavînd alte justificări în fața acelor care-l pun în mișcare decît perfecționarea funcționării și armonia mecanismelor sale. Reforma administrației, avînd drept scop îmbunătățirea activității și

structurarea administrației publice, trebuie să stopeze dezvoltarea acestei tentații, care are tendința de a deveni echivalentul administrativ al rațiunii de stat, îndepărtînd astfel organele de interesele oamenilor cărora le servește [9, p. 32].

Așadar, administrația publică și angajații ei nu trebuie să uite că scopul existenței lor constă în servirea cetățenilor. Dezvoltarea administrației publice nu poate fi concepută fără democrație, dreptate și morală puse în serviciul omului. Aceasta constituie prima misiune și obligație a administrației publice. De aceea, orice funcționar public în activitatea sa trebuie să fie animat de acest principiu general al administrației publice de a servi omul, pe care urmează să-l aplice cu onestitate, în profunzimea sa semnificație.

Începînd cu anul 1997, în Republica Moldova se implementează, cu concursul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, un amplu proiect ce urmărește crearea și funcționarea unei instituții naționale independente pentru promovarea și apărarea drepturilor și libertăților omului, cu mandat de reflectare a tratatelor și convențiilor internaționale la care statul nostru este parte [7, p. 67].

Dacă administrația publică are misiunea de a servi omul, cu atît mai mult are sarcina de a servi toți oamenii care alcătuiesc colectivitatea umană națională, satisfăcînd interesul public. Desigur că suma intereselor individuale ce alcătuiesc interesul general are mai mare importanță decît interesul unui singur om. De aceea, în activitatea sa, administrația publică urmează să respecte această prioritate.

Principiul unității poporului și integrității teritoriale reiese din adevărul că unitatea este generată de egalitatea dintre cetățeni și servește ca un fundament al statului care recunoaște și garantează, prin constituție, dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, dezvoltarea

țarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase. Recunoașterea pluralismului în societate servește drept condiție și totodată este o garanție a democrației. Manifestarea pluralismului politic, cultural, religios trebuie să se desfășoare în condițiile legii. Partidele politice, asociațiile culturale, comunitățile religioase sînt chemate să contribuie la definirea și la exprimarea voinței cetățenilor, în domeniul respectiv, dar numai în condițiile respectării suveranității naționale, a integrității teritoriale, a ordinii de drept, a principiilor democrației și asigurării unității poporului ca fundament al statului.

Art. 10 alin. (1) din Constituție stabilește că Republica Moldova este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor ei. Aceasta presupune atât teoretic, cît și practic integritatea teritorială a țării. Asigurarea integrității teritoriale este o datorie a fiecărui cetățean și o sarcină importantă în activitatea autorităților publice. Analiza trecutului istoric ne mărturisește că spiritul integrității teritoriale a fost permanent prezent în evoluția statalității noastre. Acest principiu are pentru Republica Moldova o semnificație deosebită la etapa actuală de dezvoltare, cînd problemele depășirii tendințelor de dezmembrare teritorială și asigurării unității poporului continua să persiste în activitatea autorităților publice.

Garantul unității și integrității teritoriale a țării, conform art. 77 din Constituția RM, este Președintele Republicii Moldova. Realizarea acestei funcții este într-o strînsă legătură cu exercitarea funcției de reprezentare și depinde în mare măsură de modul utilizării unor așa posibilități cum ar fi contracararea pe plan intern și extern a acțiunilor care pot pune în pericol atributele suverane ale țării.

Principiul publicității și transparenței presupune asigurarea unei informări largi a cetățenilor despre

activitatea organelor administrației publice și întreținerea unor legături stînsse între cetățeni și aceste organe. Art. 34 din Constituție prevede dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public. Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sînt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor despre afacerile publice și despre problemele de interes personal. Norma constituțională prevede, de asemenea, că dreptul la informație nu trebuie să protejeze măsurile de protecție a cetățenilor.

Principiul publicității și transparenței mai are o latură de aplicare. Desigur, este foarte important ca cetățenii să fie informați despre activitatea autorităților publice. Dar nu mai puțin important este și informarea autorităților publice despre năzuințele și doleanțele cetățenilor. Aceasta se asigură pe diferite căi, cum ar fi efectuarea sondajelor de opinii privind diverse probleme de interes comun, generalizarea propunerilor, sugestiilor expuse de cetățeni pe diferite căi, inclusiv folosirea dreptului constituțional de a se adresa autorităților publice prin pretenții formulate în numele semnatariilor sau dreptul organizațiilor legal constituite de a se adresa cu petiții exclusiv în numele celor pe care îi reprezintă.

Realizarea principiului publicității și transparenței presupune un înalt nivel de cultură al cetățenilor, al colectivităților umane, al autorităților publice, precum și al reprezentanților mijloacelor de informare în masă.

B. Principiile speciale ale administrației publice. Principiile speciale ale administrației publice, spre deosebire de cele generale, se aplică numai în anumite domenii de activitate cum ar fi organizarea, conducerea, metodele de activitate etc. [10, p. 137-138]. Ele au ca suport principiile generale ale științei administrației, se bazează pe ele și se aplică în domeniile respective

conform particularităților acestor domenii de activitate.

Primul grup de principii speciale vizează organizarea administrației publice. Diversitatea formelor activității de organizare a determinat cerința elaborării unei concepții de organizare a administrației publice. Utilitatea teoretică și practică a unui asemenea principiu constă în faptul că, aplicîndu-l, se evită tendințele divergente care pot apărea în domeniul organizării din cauza numărului mare și variat al instituțiilor publice. Elaborarea și aplicarea acestui principiu sunt dictate de cerințele sociale, dat fiind faptul că o diversitate de organizare prezintă deficiențe în efectuarea proceselor de dirijare.

Totodată, nu putem absolutiza concepția de organizare unitară a administrației publice, deoarece instituțiile ei trebuie să beneficieze de o anumită autonomie relativă, fiind capabile de autoreglare [4, p. 45].

Numai o corelare optimă a acestor două principii – al organizării unitare a administrației publice și al autonomiei de organizare – poate crea condiții favorabile pentru o activitate rațională și eficiență a administrației publice.

Al doilea grup de principii speciale se referă la conducerea administrației publice. În concordanță cu organizarea unitară se evidențiază încă un principiu special al administrației publice – conducerea unitară. În administrația publică, organizarea și conducerea urmează să fie înfăptuite în mod unitar. Realizarea unei concepții de conducere unitară este o cerință obligatorie în orice condiții și la toate nivelurile activității sociale [15, p. 98].

totodată, conducerea unitară nu neagă participarea funcționarilor la conducerea instituțiilor administrației publice, ba dimpotrivă, o presupune. Pornind de la această constatare, se poate formula *principiul participă-*

rii funcționarilor la conducerea instituțiilor. El presupune consultarea sistematică a acestora cu referire la stabilirea sarcinilor ce le revin. Pentru a crea un asemenea climat de colaborare, un conducător eficient cere, ori de câte ori are posibilitatea, sugestii și propuneri de la subalterni [1, p. 43]. Această metodă are efecte psihologice profunde. Dacă funcționarii participă la elaborarea programului sau la adoptarea deciziilor, ei le consideră ca fiind personale și, în consecință, se simt responsabili de îndeplinirea lor.

În legătură cu aplicarea acestui principiu se cere de menționat că funcționarii publici își îmbunătățesc rezultatele cu atât mai mult cu cât sînt mai bine informați despre problemele referitoare la realizarea sarcinilor. Comunicarea dă un sens atît acțiunilor realizate, cît și colaborării dintre conducere și funcționari [16, p. 46].

Al treilea grup de principii speciale tine de metodele de activitate în administrația publică. În domeniul metodelor adecvate pentru satisfacerea cerințelor administrațiilor, precum și a interesului general, un loc deosebit îl ocupă principiul special al *definirii prealabile a problemei de rezolvat*. Este bine cunoscut faptul că în administrația publică nu se poate ajunge la o decizie rațională și eficientă dacă problema care urmează a fi soluționată nu este mai întîi definită exact [7, p. 23].

Metoda definirii prealabile constituie un imperativ, deoarece nu se poate rezolva judicios o problemă insuficient cunoscută sau eronat expusă. Aceasta înseamnă că, înainte de a fi luată o decizie, trebuie să fie formulată precis definiția problemei respective, pentru a ști anume ce urmează de rezolvat [6, p. 45].

Dinamica vieții sociale pune în fața administrației publice noi norme, o serie de sarcini, dîndu-i posibilitatea să-și utilizeze timpul mai

rațional pentru studierea unor probleme ce solicită o pregătire superioară în cadrul instituției. Totodată, delegarea atribuțiilor constituie o metodă de a stimula tinerii funcționari, de a le descoperi însușirile în domeniul de organizare și a-i pregăti pentru a fi funcționari de conducere [7, p. 29].

După cum observăm, principiile speciale ale administrației publice se aplică în organizarea, conducerea, precum și în utilizarea metodelor de activitate a organelor administrației publice. Numai aplicarea lor concomitentă poate asigura un nivel eficient de activitate a administrației publice. Ele sînt recomandabile atît pentru administrația publică centrală, cît și pentru administrația publică locală.

C. Principiile administrației publice locale. Unul dintre suporturile principiilor administrației publice îl constituie experiența altor țări, care își găsește expresie, dacă vorbim despre nivelul local al administrației publice, în *Carta Europeană: Exercițiul autonom al puterii locale*. Acest document are o însemnătate deosebită atît în aspect teoretic, cît și practic, dat fiind faptul că indică niște cerințe unice de organizare și funcționare spre care trebuie să tindă administrația publică locală. Art. 2 al acestui document, intitulat „Fundamentarea constituțională și legală a autonomiei locale”, prevede că „principiul autonomiei locale trebuie să fie recunoscut în legislația internă și, pe cît posibil, în constituție” [10, p. 24].

Republica Moldova, aderînd la Carta Europeană, a fundamentat atît constituțional, cît și legal principiile administrației publice locale. Astfel, art. 109 din Constituția RM și art. 3 alin. (1) al Legii privind administrația publică locală, nr. 186-XIV din 16 noiembrie 1998, prevăd că administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe următoarele principii:

- autonomia locală;

- descentralizarea serviciilor publice;

- eligibilitatea autorităților administrației publice locale;

- consultarea cetățenilor în problemele locale de interes deosebit.

Alin. (2) art. 109 din Constituție constată că autonomia privește organizarea administrației publice locale, precum și managementul colectivităților pe care le reprezintă.

Dacă ne referim la conceptul de **autonomie locală** care se conține în Carta Europeană, atunci vom observa că prin aceasta se înțelege **dreptul și capacitățile efective ale colectivităților locale de a rezolva și de a gira în cadrul legii, sub propria lor răspundere și în favoarea populației, o parte importantă din afacerile publice**. Acest drept este exercitat de consiliu sau adunări compuse din membri aleși prin vot liber, secret, egal și universal, ce pot dispune de organe executive responsabile în fața lor. Această dispoziție nu poartă prejudiciul recursului la adunări de cetățeni, la referendum sau la oricare altă formă de participare directă a cetățenilor acolo unde ea este permisă de lege. Colectivitățile locale dispun în cadrul legii de toată latitudinea de a lua inițiativa în oricare chestiune ce nu este exclusă din cîmpul competențelor lor sau care nu este atribuită unei alte autorități.

Principiile nominalizate presupun că competențele încredințate colectivităților locale trebuie să fie în mod normal depline și întregi. Ele nu pot fi puse în cauza sau limitate de către o autonomie centrală sau regională decît numai în cadrul legii. Colectivitățile locale trebuie să fie consultate, pe cît este posibil, în timp util și într-o manieră adecvată, în cursul procesului de planificare și de luare a deciziei, pentru toate chestiunile care le privesc direct.

La cele expuse mai adăugăm că colectivitățile locale au dreptul, în cadrul politicii economice

naționale, la resurse financiare proprii, de care pot dispune în mod liber în exercitiul competențelor lor.

În același timp, autonomia locală nu poate fi acceptată ca o manifestare de o totală independență, ca o izolare a autorităților administrației publice locale de autoritățile administrației de stat. Autoritățile administrației publice locale își desfășoară activitatea în cadrul legii și în conformitate cu ea. Ele au o putere de decizie liberă într-o sferă de atribuții locale delegate lor de către stat prin lege.

Vom menționa că aplicarea principiilor administrației publice locale nu poate afecta caracterul de stat unitar. Aceste principii exprimă o autonomie administrativă, dar nu politică. Aceasta înseamnă dreptul autorităților administrației publice locale de a dispune de toate măsurile pentru satisfacerea intereselor generale ale locuitorilor pe plan local.

Principiile administrației publice locale analizate mai sus sînt o expresie logică a proceselor de democratizare ce se desfășoară în țara noastră. Ele reflectă aspirațiile noastre spre o administrație publică locală modernă de tip european.

Totodată, trebuie să fim conștienți de faptul că formularea și fundamentarea constituțională și legală a principiilor administrației publice locale este doar un început. Implementarea lor deplină necesită timp și se realizează treptat, odată cu evoluția reformei administrației publice.

Concluzii. Edificarea unui sistem nou de administrație este de neconceput fără elaborarea și implementarea unor principii noi de organizare și funcționare a administrației publice din municipiul Chișinău și din UTA Găgăuzia (Gagauz-Yeri). Aceste principii reflectă o stare calitativ nouă a societății bazate pe democrație, pluralism și diversitate.

Atît principiile generale ale administrației publice care stau la

baza întregii activități administrative a statului și a colectivităților locale, cît și cele speciale, inclusiv principiile administrației publice locale, formează în totalitatea lor baza metodologică de reformare a administrației publice și de edificare a unui sistem modern de administrație.

Referințe bibliografice

1. Platon M., Roijca S., Roman A., Popescu T. Istoria administrației publice din Moldova. Chișinău, 1999.
2. Alexandra Roman. Jaloanele principale ale administrației publice în Moldova. În: «Administrația publică», 1996, nr. 2, p. 19-27.
3. Carta Europeană: Exercițiul autonom al puterii locale. Consiliul European, Strasburg, 1993, p. 23-30.
4. Iorgovan A. Tratat de drept administrativ. Vol. I. București: Ed. Nemira, 1996, 445 p.
5. Ioan Alexandru. Structuri, mecanisme și instituții administrative. București, 1996, p. 561.
6. Aristotel. Politica. Cartea a VI-a: Despre democrație și oligarhie. Despre cele trei puteri în stat. Oradea: Editura ANTET, 1996, p. 204.
7. Bagdasar N., Bogdan V., Narly C. Antologie filosofică – filosofii străini. Editura Uniunii scriitorilor, 1996, p. 282.
8. Negru B. Caracterul autorităților publice. În: «Administrarea publică», nr. 1/1997, p. 23-27.
9. Oroveanu M. T. Tratat de știință a administrației. Vol. I. București, 1996, p. 197.
10. Oroveanu M. T. Tratat de știință a administrației. Vol. II. București, 1998, p. 130.
11. Legea cu privire la avocații parlamentari, nr. 1349 din 17.10.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-83 din 11.12.1997 (abrogată prin Legea nr. 52 din 03.04.2014).
12. Ioan Alexandru. Structuri, mecanisme și instituții administrative. Vol. I. București, 1996, p. 56-57.
13. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 14-15/60, 1999.
14. Manda C. Drept administrativ. București: Ed. Victor, 2000, 320 p.

15. Negurescu P. Tratat de drept administrativ. Vol. I: Principii generale. Ediția a IV-a. București: Institutul de Arte Grafice „E. Mârvan”, 1934, 432 p.

16. Negruț V. Drept administrativ. București: Lumina Lex, 2004, 165 p.

17. Orlov M. Drept administrativ: note de curs. Partea I. Chișinău, 1999.

18. Orlov M., Belecciu Șt. Drept administrativ (pentru uzul studenților). Chișinău: „Elena-V.I.”, 2005, 270 p.

19. Pașcaneanu T. Aspecte de drept comparat privind autonomia regională a Găgăuziei. În: Legea și viața, nr. 7/2007, p. 56-58.

Recenzent:

Victor GUȚULEAC,

doctor în drept,

profesor universitar

la Catedra Științe Juridice și

Securitate Criminologică,

Institutul de Științe Penale și

Criminologie Aplicată

EVOLUȚIA ISTORICĂ A INSTITUȚIEI MOȘTENIRII

Diana TRICOLICI,
magistru în drept

RÉSUMÉ

Le droit civil régit par des règles, l'ensemble de la vie humaine, même avant la naissance jusqu'à la mort. Les êtres humains à travers les siècles destin rencontrés est en ce sens, l'artisan de son propre confort et le bien-être, l'amélioration des instruments de travail est une conséquence d'une vie meilleure. Voilà pourquoi l'homme peut être qualifié comme un créateur de l'histoire et un créateur de son propre destin. Comme étant transitoire, l'homme est soumis à une destinée implacable: naît, vit et meurt une mort inévitable.

Mots-clés: droit à l'héritage, le défunt, l'héritage juridique, testamentaire héritage, de propriété

* * *

Dreptul civil reglementează, prin intermediul normelor sale, întreaga viață a omului, încă înainte de naștere și pînă la moarte. Ființa umană de-a lungul secolelor a înfruntat destinul, fiind în acest sens artizanul propriului confort și propriei bunăstări, perfecționarea uneltelor de muncă constituind o consecință a unui trai mai bun. Iată de ce omul poate fi calificat drept un creator al istoriei și un făuritor al propriului destin. Ca ființă trecătoare, omul este supus unui destin implacabil: se naște, trăiește și piere inevitabil prin moarte.

Cuvinte-cheie: dreptul la moștenire, defunct, moștenire legală, moștenire testamentară, dreptul de proprietate

Introducere. Din punct de vedere istoric, dreptul la moștenire s-a manifestat încă din comuna primitivă. În acele timpuri, proprietatea privată încă nu exista. Numai asupra uneltelor exista o stăpînire. Astfel, pentru a supraviețui, oamenii din acea perioadă se unesc pentru a înfrunta forțele naturii și animalele sălbatice și pentru a-și procura mijloace de existență. În aceste condiții, a luat naștere acea grupare permanentă, întemeiată pe rudenie, care era ginta sau comunitatea gentilică.

Materiale utilizate și metode aplicate. Articolul de față este una dintre primele cercetări științifice autohtone cu privire la evoluția istorică a dreptului la moștenire, în cadrul căreia sînt analizate aspectele multilaterale ale condițiilor generale ale dreptului la moștenire. S-a făcut un studiu detaliat al legislației naționale și celei internaționale, al practicii judiciare și al tratărilor științifice ale autorilor autohtoni (Sergiu Baies, Nicolae Roșca, Gh. Chibac ș.a.), precum și ale celor din străinătate.

Rezultate și discuții. La moartea bărbatului sau a femeii, uneltele se cuveneau ginții, ele împărțindu-se între rudele cele mai apropiate pe linie maternă în cazul ginții patriarhale, iar în cazul ginților patri-

arhale – între rudele după tată ale defunctului.

Dreptul la moștenire a început să se dezvolte odată cu apariția familiei monogame: casa, gospodăria casnică, animalele domestice treceau în proprietatea familiei mari patriarhale, mai apoi în proprietatea familiei mici, monogame. Principalele mijloace de producție ale acelei epoci au devenit obiect de proprietate privată, dar nu individuală, ci familială [16, p. 23-24].

Treptat, proprietatea grupului familial începe să dispară, făcînd loc proprietății individuale. Chiar și după dispariția sa, coproprietatea familială a lăsat urme adînci în dreptul roman, sistemul succesiunilor *ab intestat* neputînd fi explicat decît „printr-o supraviețuire a ideii proprietății colective familiale” [9, p. 15].

Într-o societate fundamentată pe proprietate privată, dreptul de proprietate nu se poate stinge prin moartea proprietarului, ci el trebuie prelungit dincolo de moartea acestuia, devenind perpetuu și transmițîndu-se astfel moștenitorilor [5, p.10].

În Egiptul Antic, copiii rezultați din căsătorie aveau dreptul la succesiunea tatălui lor, moștenirea împărțindu-se în mod egal între fii și fiice, fiul cel mai mare luînd ceva

mai mult și trebuind în schimb să se ocupe de funerarii [11, p. 220].

În această perioadă se cunoștea *instituția testamentului*, defunctul puțînd dispune prin testament asupra cotelor-părți destinate soțului supraviețuitor, cultului funerar etc.

Cît privește dreptul babilonian, moștenirea se împărțea după numărul copiilor. Fetele erau excluse de la moștenire în cazul în care primiseră dotă, iar în caz contrar primeau o parte din averea mobilieră a tatălui, dar nu în deplină proprietate, ci numai în folosință, sau frații se obligau să o doteze [11, p. 223].

Codul Hamurabi nu prevedea în mod expres instituția testamentului, dar acorda tatălui posibilitatea de a avea preferință pentru unul dintre moștenitori [12, p. 250].

Concomitent, moștenirea în dreptul indian, la început, era bazată pe dreptul primului născut. Legea lui Manu dispunea că fiul cel mai mare lua singur întreaga avere părintească, iar ceilalți trebuiau să trăiască sub tutela sa, așa cum ar trăi și sub tutela tatălui. Mai tîrziu, s-a acordat un drept de succesiune și celorlalți fii, dar cel mai în vîrstă obținea o cotă mai mare și mai bună din punct de vedere calitativ.

Soția nu avea nici un drept la succesiunea soțului, dar fiul adoptiv avea aceleași drepturi succesoriale ca și fiul legitim. Totodată, dobî-

direa moștenirii obliga la anumite ritualuri și sacrificii religioase pentru pomenirea celui mort.

Instituția succesiunii era cunoscută și în Grecia Antică sub două feluri: legală și testamentară. Testamentul a apărut destul de târziu în dreptul atenian, fiind considerat o excepție de la regulă. Defunctul nu putea dispune de averea sa prin testament decât în lipsă de moștenitori, care, pe de o parte, nu puteau să fie dezmoșteniți fără o justă cauză, iar pe de altă parte, nu puteau să repudieze moștenirea, oricât de oneroasă ar fi fost [13, p. 162]. Avea dreptul de a testa persoana care nu avea copil legitim de sex masculin. În situația existenței unei fiice, testatorul putea testa în favoarea unei persoane străine, cu condiția ca aceasta s-o ia în căsătorie pe fiică.

Conform legilor lui Solon, pe de o parte, testamentul nu se putea face decât în cazul în care nu existau moștenitori legali, iar pe de altă parte, nu puteau face testamente femeile, minorii și nebunii [16, p. 321].

O amprentă remarcabilă în evoluția instituției succesiunii a lăsat-o și China Antică. În perioada Șan-In se obișnuia ca succesiunea să fie dată fiului mai mic al decedatului. Mai târziu, bunurile treceau de la tată la fiul cel mai mare al primei soții, care se numea „tunții”. În cazul în care decedatul nu avea copii, succesiunea trecea la rudele lui cele mai apropiate și numai în lipsa acestora era chemată la moștenire soția.

În dreptul roman, succesiunile erau de trei feluri: succesiunea legală (*ab intestat*), testamentară și contratestamentară. Conform Legii celor XII Table, ar fi contrare noțiunii de *moștenitor* persoanele străine familiei, asemenea agnaților și gentililor, care nu intră în joc decât tocmai în lipsa descendenților direcți și care nu pot să-i succeadă defunctului în privința puterii personale asupra familiei în sens strict, tocmai deoarece în lipsa lui *sui heredes*, odată cu decesul lui

pater familias, dispărea rațiunea existenței unei puteri pămîntești ca urmare a inexistenței obiectului asupra căruia se răsfrînge.

Deși mai veche, succesiunea *ab intestat* avea un caracter subsidiar, deoarece se deschidea numai în cazul în care exista testament, dreptul de a institui un moștenitor printr-un act de ultimă voință fiind considerat la romani ca unul din drepturile esențiale ale cetățeanului.

La niciun popor testamentul nu era mai cunoscut decât la romani, unde dreptul de a testa a fost instituit solemn prin Legea celor XII Table, care, prin dispoziția *pater familias, uti legassit super pecunia tutelave suo rei, ita ius esto* (ceea ce părintele de familie a dispus prin testament asupra bunurilor sau tutelei copiilor săi să fie ca o lege), acordă lui *pater familias* libertatea de a dispune de patrimoniul său [9, p. 61].

În dreptul roman, testamentul trebuia să cuprindă, sub sancțiunea nulității, instituirea eredelui (moștenitorului), conform regulii *heres este caput et fundamentum totius testamenti*. Așadar, instituirea eredelui trebuia să se afle în fruntea (*caput*) testamentului și să premerge alte dispoziții. Valabilitatea oricărui testament depindea de valabilitatea instituirii eredelui (*fundamentum*) [4, p. 443].

De regulă, romanii foloseau testamentul, deoarece prin intermediul acestuia se rezolvau numeroase probleme, de exemplu: stabilirea unei alte ordini de preferință la împărțirea averii, numirea unui tutore, dezrobirea unui sclav, dezmoștenirea unei persoane care ar fi fost chemată la succesiune, stabilirea modului în care defunctul urma să fie înmormîntat religios, moștenitorul nefiind un simplu succesor de bunuri, ci un continuator al cultului privat al celui dispărut.

Succesiunea contratestamentară reprezintă „o transmitere a patrimoniului care, în condițiile existenței unui testament, se face în alt mod decât cel prevăzut în testament”. Acest tip de succesiune avea loc în

două situații: în cazul dezmoștenirii neregulate sau al omisiunii și în cazul dezmoștenirii regulate sau al testamentului inoficios.

Comparativ cu cel roman, în vechiul drept francez și cel germanic nu exista decât succesiunea legală, în care sens o maximă germană zicea: „Cine are sîngele meu este moștenitorul meu”. Acest sistem se întemeia pe maxima formulată de Glanvilla, care la finele secolului al XIII-lea zicea: *Solus deus heredem facere potest non homo* (Numai Dumnezeu poate să creeze moștenitori, nu însă și voința omului” [6, p. 91].

În perioada vechiului drept românesc, transmitiunea bunurilor succesoriale se făcea fie pe cale legală, fie pe cale testamentară. În cadrul moștenirii legale, copiii legiuiți și adoptivi (atît băieții, cît și fetele) aveau o vocație succesorală egală asupra bunurilor de baștină (ocine, dedine), sau care au fost cumpărate de părinții lor decedați. Copiii naturali veneau numai la moștenirea mamei lor. Copilul vitreg avea aceleași drepturi de moștenire ca și cel legiuit, dar numai la succesiunea părintelui bun, nu și la moștenirea soțului acestuia. Legea țării recunoștea și soțului supraviețuitor un drept de moștenire în concurs cu copiii.

În vechiul drept românesc, instituția succesiunii testamentare a îmbrăcat două forme: *diata* (testamentul scris, cunoscut și sub denumirile de *scrisoare*, *carte* sau *zapis*), ce reprezenta actul care conținea ultima voință a testatorului și *limba de moarte* (testamentul oral, nuncupativ).

De asemenea, vechiul drept românesc cunoștea mai mulți termeni pentru a denumi transmiterea patrimoniului unei persoane moarte către urmașii săi:

- *a moșteni*, *moștenire*, *moșie* vin de la cuvîntul latin *moș*, care înseamnă „strămoș”. Găsim expresia *moșul său* în Pravilele lui Vasile Lupu și Matei Basarab;

- *uric* înseamnă și hotărîrea domnească de confirmare a unui

drept de proprietate, dar și dreptul de moștenire la acea proprietate. În majoritatea documentelor se întâlnește fraza următoare: *să-i fie lui și de la noi uric*, adică de moștenire. Este un cuvânt de origine slavă și se întâlnește la slavi și la unguri;

- *detină*, de la slavonescul *ded* – „bunic”, întrebuițat în înțelesul de *bun de moștenire* în Bosnia, Serbia și Boemia;

- *ocina* este cuvânt slav de la *otac* – „tată”, înseamnă *patrimoniu moștenit de la tată*;

- *ohabnic* era folosit în documentele muntene și cele moldovenești, spre a arăta că moșia o are în moștenire de la părinți;

- *baștină*, de la *baștă* – „tată”, e de origine slavă și înseamnă tot *moștenire* [12, p. 221].

Începând cu secolul al XVIII-lea, odată cu introducerea pravilelor și cu accentuarea influenței grecești, găsim și expresia *clironomie* în înțelesul de „moștenire”.

Apariția primelor probleme de reglementare a relațiilor succesoriale, precum și ale altor relații juridice în acest domeniu, a fost determinată, în ordine consecutivă, de anumiți factori social-economici, și anume: existența statelor, regiunilor sau a altor unități teritoriale care, fiind suverane, au sisteme proprii de norme juridice civile, diferite prin conținutul lor; între locuitorii acestor formațiuni există relații de rudenie și, respectiv, transmiteri de bunuri de la unul la altul; străinilor li se recunosc unele drepturi dobândite conform legii lor personale și astfel apar elemente de recunoaștere a legii străine. Soluționarea corespunzătoare a eventualelor divergențe, care pot parveni în cadrul spectrului de circumstanțe apărute, a devenit obiectul preocupării unui șir de curente filosofico-juridice.

După căderea Imperiului Roman de Apus, popoarele cuceritoare au deosebit sistemele de obiceiuri ce reglementau relațiile proprii și ale celor băștinașe, în funcție de subiecții raporturilor succesoriale, instituția fiind interpretată în mod diferit. Abia către

sec. IX s-au conturat niște principii unice de stabilire a dreptului aplicabil unor asemenea relații, testamentul fiind înfăptuit după obiceiul testatorului.

Prima justificare a moștenirii, în ordine cronologică, a fost dată de caracterul familial al proprietății. Atâta timp cât bunurile erau proprietatea familiei și nu aparțineau individului, șeful familiei exercita toate drepturile grupului. La moartea șefului familiei, un alt membru devenea șef, continuând exercitarea drepturilor asupra bunurilor care erau coproprietatea familiei [8, p. 159].

Promotorii acestei idei au fost și postmoderniștii, care susțineau că evoluția relațiilor sociale trebuie să ajungă la subordonarea moralei la lege. Ulterior, acestea vor servi drept premise de formare a unei solidarități familiale între soți, prieteni pentru responsabilitatea reciprocă a acestora, pilon-cheie la fundamentarea instituției filiației, stabilirii claselor de moștenitori, a succesiunii testamentare etc.

Așadar, moartea determină transmiterea puterilor de la un șef la altul, și nu transmiterea unei universalități de drepturi și obligații de la un titular de patrimoniu la altul.

Astfel, în dreptul roman clasic se vorbea de *heres sui et necesarii*, expresie care semnifică faptul că succesorul dobândește prin moștenire bunuri ce îi aparțineau înainte, cu titlu de coproprietate, și de asemenea că succesorul dobândește aceste bunuri în mod necesar, neputând să repudieze moștenirea [10, p. 16].

În acest sens, normele succesoriale sînt configurate prin anumite elemente care precizează conceptul instituției, și anume:

A. Moștenirea, *in stricto sensu*, presupune transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una ori mai multe persoane în ființă (persoane fizice, persoane juridice ori statul) [6, p. 103].

Persoanele fizice ca succesori sînt cele care se aflau în viață la momentul decesului celui ce a lăsat

moștenirea, precum și copiii concepuți în timpul vieții și născuți vii după decesul acestuia, în cazul succesiunii testamentare, indiferent de faptul dacă sînt sau nu ai defunctului (art. 1433 alin. (1) pct. a) și b) din Codul civil (CC) al RM).

Succesori pot fi și persoanele juridice care au capacitate juridică civilă la momentul decesului celui ce a lăsat moștenirea (art. 1433 alin. (1) pct. a) din CC RM).

Statul ca succesor dispune de capacitate testamentară, precum și de capacitate succesorală asupra unui patrimoniu succesoral vacant (art. 1433 alin. (2) din CC RM). Conform art. 1515 din Codul civil al RM, patrimoniul este vacant dacă nu există nici succesori testamentari, nici legali sau dacă nici unul din succesori nu a acceptat succesiunea, sau dacă toți succesorii sînt privați de dreptul la succesiune. Rezultă că regulile ce guvernează moștenirea se pot aplica numai în cazul morții unei persoane fizice (art. 1432 alin. (1) CC RM), nu și în cazul încetării existenței unei persoane juridice.

Ființă trecătoare, omul (persoana fizică) piere, inevitabil, prin moarte. Pierearea fizică a omului, din punct de vedere juridic, duce la dispariția sa ca subiect de drept, dar patrimoniul lui (drepturile și obligațiile cu conținut patrimonial) rămîne. Deci, „sub pedeapsa de anarhie și imobilism, nu s-ar putea spune despre un mort, ca despre un act nul, că este considerat a nu fi existat niciodată: achizițiile sale, obligațiile sale nu pot fi tabula rasa” [15, p. 117]. *Hereditas nihil aliud est, quam successio in universum jus, quod defunctus habuerit* – moștenirea nu este altceva decît dreptul de a succede, cu toate drepturile defunctului. Patrimoniul unei persoane fizice, conceput ca totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale și a bunurilor care aparțin acesteia, este însoțitorul permanent al persoanei pe parcursul întregii sale existențe [9, p. 15].

În acest sens, moștenirea cuprinde drepturile și obligațiile din

patrimoniul defunctului, cu excepția celor strict personale;

B. Persoana despre a cărei moștenire este vorba, *defunctul*, se mai numește și *de cuius* – abreviere din formula dreptului roman *is de cuius successionis (rebus) agitur* (cel despre a cărui moștenire, bunuri este vorba) [11, p. 503].

Termenul *de cuius* (defunct) este folosit în special în moștenirea legală. În moștenirea testamentară este utilizat și termenul de *testator*, pentru a desemna *de cuius*-ul care a dispus de patrimoniul său pentru cauză de moarte.

Fără îndoială, persoana decedată se bucură prin tradiție de un anumit respect, fiind protejată, sens în care se vorbește de un drept al cadavrului la protecția intimității imaginii sale, de un drept la integritatea acestuia, de un drept la pacea ultimului lăcaș și de un drept la respectul memoriei celui decedat.

După ce bunurile au încetat să mai fie coproprietatea familiei, dreptul la moștenire apare ca o consecință firească a apariției proprietății private, fie că aceasta este privită ca funcție economică, fie ca putere juridică a proprietarului [7, p. 20].

Din momentul în care bunurile ce constituiau obiectul proprietății individuale erau supuse voinței testatorului, s-a admis că acesta putea dispune de bunurile sale și după moartea sa, moștenirea gășându-și izvorul și justificarea, și în voința exprimată sau prezumată a lui *de cuius* – „voință juridică respectată, căci este a proprietarului” [10, p. 17].

Astfel, s-a considerat că instituția moștenirii este „corolarul necesar al dreptului de proprietate”. Între *dreptul de moștenire* și *dreptul de proprietate* există o legătură indisolubilă, nașterea și dezvoltarea dreptului de moștenire fiind determinate de nașterea și prefacerile dreptului de proprietate ca urmare a schimbărilor petrecute în relațiile de producție, „ca o consecință a dezvoltării forțelor de producție,

oglundind astfel, în fiecare moment al dezvoltării istorice, organizarea economică și de clasă a fiecărei societăți”.

C. Persoanele care dobândesc patrimoniul defunctului se numesc *moștenitori* sau *succesori*, termeni cu care operează și actualul Cod civil al RM, fiind înțelși și termenul de *comoștenitori* în cadrul moștenirii testamentare (art. 1452 CC RM) și de *legat* (art. 1486 CC RM) [2].

Dreptul la moștenire, în sensul art. 320 din Codul civil al RM, este „o modalitate de dobândire a proprietății”. Definiția nu ar fi completă dacă nu s-ar preciza cauza juridică în temeiul căreia este dobândit acest drept. Cauza constă din îndreptățirea anumitor persoane, legate de *de cuius succesiune agitur* prin raporturi de rudenie, de a dobândi proprietatea acelor bunuri. Dacă acesta, în general, este dreptul de moștenire pentru cauză de rudenie în mod firesc se pune întrebarea: care este rațiunea aceluia atribut al persoanei de a transmite propriile bunuri după moartea sa, precum și îndreptățirea persoanelor care sînt legate prin filiație de *de cuius* de a le prelua?

Autorul R. Petrescu, în lucrarea sa *Drept succesoral*, nu este de acord în totalitate cu nici unul din aceste puncte de vedere, accentuînd că succesiunea nu poate fi considerată numai o creație a legii, deoarece, indiferent de popor sau de timpul la care raportăm, aceasta nu a încetat să se justifice prin solidaritatea membrilor familiei, prin „legitime și firești tendințe ale omului și familiei” [16, p. 13].

Aceasta a constituit, de altfel, și motivul pentru care legiuitorul autohton a tratat separat succesiunea legală de cea testamentară. Concluzia în cauză, precum și alte obiective menite să dezvolte cercetările doctrinarilor menționați, sînt reflectate de noi, împreună cu doctrinarul autohton V. Cojocaru, în articolul *Explicații terminologice ale conceptului dreptului la moștenire*.

Fundamentul dreptului la succesiune este dat de lege, Codul civil al RM, prin art. 1487, enumerînd printre modurile de dobândire ale proprietății și legatul. Deși legatul este întocmit în timpul vieții titularului dreptului subiectiv, el își produce efectul translativ de proprietate la încetarea din viață a titularului, deoarece, dacă s-ar considera că proprietatea este legată de existența fizică, ar însemna ca la data încetării din viață fără moștenitori bunurile lui *de cuius* să fie considerate fără stăpîn și să fie dobândite de primul ocupant. Prin urmare, dreptul de a dispune după moartea sa de propriile bunuri este conferit de lege.

D. În cadrul dreptului de moștenire, noțiunea de *moștenire* sau *succesiune* se întrebuintează nu numai în sensul de transmitere a patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă, dar și pentru desemnarea a însuși patrimoniului transmis din cauza de moarte, deci în sens de masă succesorală. *Hereditas est pecunia quae morte alicujus ad quem quam parvenit* – succesiunea consistă în bunurile care, prin moartea cuiva, se transmit unei persoane.

După explicațiile terminologice, „masa succesorală” este o sintagmă ce desemnează patrimoniul transmis pentru cauză de moarte, formată deci din ansamblul bunurilor și valorilor (pozitive și negative) care în totalitatea lor alcătuiesc averea succesorală rămasă după defunct și care constituie obiectul împărțelii moștenirii. Nu se include în componența masei succesorală contravaloarea primelor de asigurare plătite afară numai dacă se dovedește că respectiva asigurare a constituit, în realitate, o libertate, cum ar fi o donație indirectă făcută în favoarea unuia dintre moștenitori.

Astfel, conform art. 1444 din Codul civil al RM, „patrimoniul succesoral include atât drepturile patrimoniale (activul succesoral), cît și obligațiile patrimoniale (pasivul succesoral), pe care cel ce a

lăsat moștenirea le avea la momentul decesului”, cu excepția „drepturilor și obligațiilor patrimoniale care poartă un caracter personal și care pot aparține doar celui ce a lăsat moștenirea, și nici drepturile și obligațiile, prevăzute de contract sau de lege, care sînt valabile numai în timpul vieții celui ce a lăsat moștenirea și care încetează la decesul lui” (art. 1446 din Codul civil al RM).

Moștenitorul nu poate avea mai multe drepturi decît avea de *cujus*-ul, pentru că nimeni nu poate transmite mai multe drepturi decît el însuși are (*Nemo plus juris ad alium tranferre potest, quam ipse habet*). În acest sens, se vorbește de moștenirea (succesiunea) lăsată de defunct, de moștenirea dobîndită de moștenitori, de moștenirea sau succesiunea vacantă *hereditas iacens*, adică fără stăpîn *hereditas caduca*, etc. [8, p. 6].

E. În limbajul comun, prin *succesiune* se înțelege o înșiruire de persoane, fapte sau fenomene. Din punct de vedere etimologic, cuvîntul provine din latinescul *succesio, -onis*, care poate fi tradus prin „urmarea lucrurilor (unul după altul); înlocuire, moștenire” [12, p. 637].

În sens juridic, succesiunea sau moștenirea, care sînt sinonime, au un înțeles specializat, desemnînd transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă. O precizare se impune în legătură cu noțiunea de succesiune. Astfel, *a succedere* înseamnă „a lua locul unei alte persoane”. Astfel, cumpărătorul succede vînzătorului, fiind un succesor cu titlu particular între vii, fiind utilizată accepțiunea de transmitere de succesiune în sensul de transmitere de drepturi.

Termenul *succesiune* poate fi înțeles *in stricto* și *lato sensu*. În sensul restrîns al cuvîntului, prin moștenire înțelegem transmisio-

nea patrimoniului (drepturilor și obligațiilor) unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă (persoane fizice, persoane juridice sau statul). În acest sens, se spune că *a moșteni* sau *a succedere* înseamnă „a lua locul altei persoane”.

„*Hereditas nihil aliud est, dum successio in universum jus quod defunctus habuerit*” – moștenirea nu este altceva decît dreptul de a succede în toate drepturile defunctului.

„*Hereditas este pecunia quae morte alicujus ad quem quam parvenit*” – succesiunea constă în bunurile care, prin moartea cuiva, se transmit unei persoane.

În *lato sensu*, în cadrul dreptului civil, noțiunea de *succesiune* desemnează orice transmitere de drepturi. În acest sens, de exemplu, cumpărătorul este succesorul cu titlu particular al vînzătorului. Prin urmare, noțiunea de *succesiune* numai în sensul restrîns al cuvîntului – transmisiune pentru cauza de moarte – este echivalent al noțiunii de *moștenire*.

Concluzie. Dreptul la moștenire, pentru că este un drept fundamental, verticalizează protecția acordată subiectului. Altfel spus, dreptul nu mai produce doar efecte orizontale, între moștenitori, ci și efecte verticale, între aceștia și puterea normativă: nicio lege nu poate afecta existența acestui drept, iar exercițiul său nu poate fi restrîns, protecția verticală a dreptului fundamental la moștenire fiind asigurată prin controlul constituționalității dreptului obiectiv în materia succesiunilor.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12.08.1994.

2. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 82–86/661 din 22.06.2006.

3. Codul familiei al Republicii Moldova, nr. 1316-XIV din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 47-48/210 din 26.04.2001.

4. Bacaci A., Comăniță Gh. Drept civil. Succesiunile. București: Editura Științifică, 2003, 199 p.

5. Bostan G. Moștenirea legală. Chișinău: SRL Barcom, 2004, 29 p.

6. Bostan G. Succesiunea legală în Republica Moldova și România. Teză de dr. în drept. Chișinău, 1998.

7. Cojocari E. Dreptul notarial. Chișinău: Ruxanda, 1998.

8. Deak Fr. Tratat de Drept succesoral. București: Editura Actami, 1999, 607 p.

9. Dogaru I. Drept civil. Succesiunile. București: Editura ALL BECK, 2003, 290 p.

10. Eliescu M. Curs de succesiuni. București: Ed. Humaniras, 1997, 320 p.

11. Hamangiu C., Rosetti-Bălănescu I., Băicoianu Al. Tratat de drept civil român. Vol. III. București: Editura All, 1998, 600 p.

12. Molcuț E. Drept privat român. București: Universul Juridic, 2003, 270 p.

13. Nikitiuc P. Dreptul la moștenire. Chișinău: Cartea moldovenească, 1982, 189 p.

14. Pînzari V. Dreptul familiei. Chișinău: Ed. Universitas, 2000, 162 p.

15. Robu O. Unele aspecte ale succesiunii în Republica Moldova la etapa actuală. Teză de dr. în drept. Chișinău, 2009, 172 p.

16. Safta-Romano E. Dreptul de moștenire. Iași: Ed. Graphix, 1995, 343 p.